

Uuringu "Külades enamlevinud sotsiaalse ühistegevuse analüüs" läbiviimine

LÕPPARUANNE

BRADLEY DUNBAR ASSOCIATES ESTONIA OÜ
SAAR POLL OÜ

TALLINN

2006

the european approach

---

www.bda.ee

SISUKORD

1. Sissejuhatus	5
2. Metodoloogiline lähenemine	10
Vallavalitsuse esindajate küsitlus	16
3. Kogutud informatsiooni tutvustamine ja analüüs	18
3.1. Üldandmete analüüs	18
3.1.1. Kogu Eestis tegutsevate mittetulundusühenduste keskmised näitajad	20
3.1.2. Mittetulundusühenduste profiil maapiirkonnas 2000-2005	24
3.1.3. Avalikes huvides tegutsevate mittetulundusühenduste dünaamika 2000-2005	27
3.1.4. Väljavalitud 30 vallas tegutsevate mittetulundusühenduste keskmised näitajad	28
3.1.5. Mittetulundusühenduste olemasolu võrdlus põhjamaadega (Soome või Rootsi)	32
3.1.6. Meetme tingimuste ja hindamiskriteeriumide analüüs	33
3.2. Külaelanike sotsiaalse ühistegevuse olukorra analüüs	38
3.3. Ühistegevuse arengu piirkondlikud erinevused	56
3.4. Küla arengukava roll, seosed ja mõju piirkonna arengule	58
3.5. Eesti Külaliikumine Kodukandi mõju küla kogukonnale	62
3.6. Mittetulundusühenduste omavaheline võrgustik ja koostöö	64
3.7. Edaspidist toetust vajavad suunad ja tegevused, mida vajab küla sotsiaalkeskond.	67
4. Järeldused ja ettepanekud	83
5. Kokkuvõte	89
LISAD	94

Käesolev aruanne on EV Põllumajandusministeeriumi poolt läbi viidud hanke alusel teostatava uuringu „Külades enamlevinud sotsiaalse ühistegevuse analüüs” lõpparuanne.

Vastavalt lähteülesandele kirjeldab lõpparuanne uuringu metodoloogilist lähenemist, annab ülevaate ja analüüsi kogutud infost ning ekspertide järeldused ja kokkuvõtted.

Käesolev aruanne baseerub pakkumise kutse dokumentides esitatud Lähteülesandel, Pakkujate pakkumisel, töövõtulepingul (27.01.2006, nr 22), projekti meeskonna koosolekutel ning lähtearuandes ja vahearuannetes käsitletud teemadel.

Käesoleva uuringu läbiviimise ning aruande koostamise meeskonda kuulusid Ivika Nõgel, Jaak Kliimask, Andrus Saar, Eva Rikmann ja Marikai Karilaid.

1. Sissejuhatus

Uuringu eesmärk ja ulatus

Uuringu eesmärgiks on välja selgitada investeringutoetuste mõju käesoleval programmeerimisperioodil küla sotsiaalkeskonnale, küla sotsiaalkeskonna hetkeolukorra, tugevate ja nõrkade külgede väljaselgitamine, ning nende analüüs. Vastavalt lähteülesandele on uuring "Külades enamlevinud sotsiaalse ühistegevuse analüüs" vajalik RAK meetme 3.5: "Külade taastamine ja arendamine" tõhusamaks ja tulemuslikumaks ellurakendamiseks. Vajadus külaelanike sotsiaalsete vajaduste ning ühistegevuse mõjude uurimiseks tuleneb samuti RAK 2004 – 2006 programmi läbirääkimistest Euroopa Komisjoniga, mille käigus on soovitatud antud valdkonnale rohkem tähelepanu ja ressursi suunata.

Kokkuvõte lähteülesandest

Uuringu lähteülesandes olid välja toodud järgmised nõuded uuringu läbiviimisele ning aruande koostamisele:

Uuringu sihtgrupiks on maapiirkonna elanikud ja meetme 3.5 külade taastamine ja arendamine investeringutoetuse taotlejad. Maapiirkonna all mõeldakse küla, alevi või aleviku territooriumi.

Uuring koosneb järgmistest osadest: maapiirkondade sotsiaalse ühistegevuse üldandmed, küsitlused, kokkuvõte, järeldused ja ettepanekud.

Üldandmed käsitlevad kogu Eesti maapiirkonna sotsiaalset ühistegevust, mistõttu kasutatakse kättesaadavaid andmeid Eesti statistikaametist ning mittetulundusühingute ja sihtasutuste registrist (äriregistrist). Küsitlused hõlmavad 30 valda Eestis, kus küsitletakse kolme erinevat gruppi: elanikkonda, kolmandat e. mittetulundusühenduste sektorit ning vallavalitsuste ametnikke. Eelnevast kahest osast saadakse analüüsitavaid andmeid, mille põhjal pannakse kokku kokkuvõte ning uuringu tulemuste kirjeldamiseks vajalikud järeldused ja ettepanekud.

Valdades, kus viiakse läbi küsitlused, valitakse MAI 2001 valdade arenguolude uuringu tulemuste põhjal nii, et valimisse sattuvad nii "liidrid", "langevad", "tõusvad", "kaotajad" kui ka "keskmik vallad". Väljavallitud valdade nimekiri esitatakse lähtearuandes, mille kooskõlastab Põllumajandusministeerium. Valdade valimi koostamise meetoodika ning välja valitud valdade nimekiri on toodud uuringu järgmises peatükis.

Statistiliste andmete analüüsi käigus jälgitakse järgmisi punkte:

- Tuuakse välja kogu Eestis tegutsevate mittetulundusühenduste keskmised näitajad;
  - Mittetulundusühenduste profiil maapiirkonnas 2000-2005;
  - Avalikes huvides tegutsevate mittetulundusühenduste dünaamika 2000-2005;
  - Tuuakse välja väljavalitud 30 vallas tegutsevate mittetulundusühenduste keskmised näitajad;
  - Mittetulundusühenduste olemasolu võrdlus põhjamaadega (Soome või Rootsi).
- Täiendavalt uuritakse:
RAK Meetme 3.5. "Külade taastamine ja arendamine" tingimuste ning hindamiskriteeriumide analüüs.

Küsitlused viiakse läbi 30 vallas ja kolmes erinevas grupis: mittetulundusühenduste esindajad, kohaliku omavalituse ametnikud, maapiirkonna elanikud. Küsimustikud ja väljavalitud vallad tuleb eelnevalt kooskõlastada uuringu tellijaga.

Erinevate sihtgruppide lõikes viiakse küsitlused läbi järgnevalt:

Mittetulundusühenduste esindajad

Meetod: küsitlus toimub eelnevalt koostatud küsimustikule vastamise teel. Küsimustikud täidetakse osaliselt intervjuerimise käigus (50 %) ja osaliselt (50%) võib laiali saata kirja või elektroonilise posti teel.

Tegevus: viiakse läbi küsitlus mittetulundusühenduste esindajate hulgas. Küsitletakse vähemalt 10 inimest igast väljavalitud vallast. Küsitluste põhjal teostatakse maapiirkonnas tegutsevate mittetulundusühenduste analüüs. Kasutatakse kohaliku omavalitsuse poolt esitatud andmeid vallas tegutsevate mittetulundusühenduste kohta. Tulemused esitatakse maakondade lõikes. Küsitlus peab andma ülevaate järgmiste teemade kohta:

- Mittetulundusühenduste põhiandmed:
  - tegutsemise aeg;
  - põhilised tegevusalad;
  - liikmed (arv, vanus, rahvus, tulemused kuvatud %-s);
  - töötajad (arv, vanus, rahvuslik kuuluvus);
  - mittetulundusühenduste profiil;
  - finantseerimisallikad ning tehtavad investeeringud;
  - laenutegevus, laenude kättesaadavus ning sellega seotud probleemid.

- Maapiirkonnas ühistegevust mõjutavate riiklike toetusmeetmete analüüs, kus selgitatakse välja ja teostatakse alljärgnev: taotletud toetused või projektid (tihti-harva-mitte kunagi), toetuse osa ühingu eelarvest protsentuaalselt (tuleb välja, kas sõltuvad ainult toetatavatest projektidest või liikmemaksudest), liikmemaksude osa ühingute eelarvest;
- Sotsiaalse ühistegevuse arengu piirkondlikud erinevused (aktiivsus, tugevus, nõrkus jne);
- Kohalike elanike aktiivsus;
- Sotsiaalse ühistegevuse arengu seos seni rakendatud toetustega;
- Mittetulundusühenduste kaasamine kohalike omavalitsusüksuste tegemistesse;
- Mittetulundusühenduste erinevate vormide omavaheline koostöö ja osalemine võrgustikus;
- Küla arengukava olemasolu, roll, seosed ja mõju piirkonna arengule;
- Kodukandi liikumise mõju küla kogukonnale;
- Selgitada välja suhtumine külade taastamise ja arendamise investeeringutoetusesse;
- Külade taastamise ja arendamise investeeringutoetuse raames toetatavate tegevuste ja objektide vajalikkus ning edaspidist toetust vajavad suunad ja tegevused.

Maapiirkonna elanikud

Meetod: uurimisobjektiks on valdade tööealise elanikkonna valem. Küsimustikud täidetakse osaliselt intervjuerimise käigus (50 %) ja osaliselt (50%) võib laiali saata kirja või elektroonilise posti teel.

Tegevus: viiakse läbi küsitlus maapiirkonna elanike hulgas. Küsitletakse vähemalt 20 inimest, sh ka külavanemaid igas uurimisalusel vallas. Küsitlus peab andma ülevaate järgmiste teemade kohta:

- Kuulumine mittetulundusühendustesse, liikmeks astumise aeg, põhjus;
- Kodukandi liikumise mõju küla kogukonnale;
- Küla arengukava olemasolu, roll, seosed ja mõju piirkonna arengule;
- Maapiirkonna elanike huvidega arvestamine ja nende kaasamine piirkonna arendustegevusse kohaliku omavalitsuse poolt;
- Vallas puuduolev infrastruktuur (teed, side, arstiabi, transport), ühised kooskäimise kohad;

- Selgitada välja maapiirkonna elanike teadlikkus ja suhtumine külade taastamise ja arendamise investeringutoetusesse;
- Külade taastamise ja arendamise investeringutoetuse raames toetatavate tegevuste ja objektide vajalikkus ning edaspidist toetust vajavad suunad ja tegevused.

Kohaliku omavalitsuse ametnikud

Meetod: küsitluse kaasatakse omavalitsuses juhtival positsioonil või maapiirkonna arengu temaatikat enam valdavaid vallaametnikke.

Tegevus: küsitletakse vähemalt 1 ametnikku igast valitud vallast. Küsimustikud täidetakse osaliselt intervjuerimise käigus (50 %) ja osaliselt (50%) saadetakse laiali kirja või elektroonilise posti teel. Küsitlus peab andma ülevaate järgmiste teemade kohta:

- Mittetulundusühenduste aktiivsus ja vajalikkus vallas;
- Kohalike elanike aktiivsus mittetulundusühendustes;
- Ühistegevuse arengu valla sisesed erinevused (aktiivsus, tugevused, nõrkused jne);
- Mittetulundusühenduste kaasamine kohalike omavalitsuste tegevustesse;
- Mittetulundusühenduste ja kohalike omavalitsuste vaheline koostöö;
- Kohalike omavalitsuste poolt korraldatavad ühisüritused;
- Mittetulundusühenduste toetamine kohaliku omavalitsuse poolt ning millisel viisil seda teostatakse (rahaliste vahenditega, tasuta ruumi kasutamine mittetulundusühenduste poolt jm);
- Arengukava olemasolu külades ning nende roll, seosed ja mõju piirkonna arengule;
- Kodukandi liikumise ja teiste mittetulundusühenduste mõju küla kogukonnale;
- Mittetulundusühenduste omavaheline koostöö (näiteks ühiste ürituste korraldamine);
- Külade taastamise ja arendamise investeringutoetuse raames tehtud investeringud, nende vajalikkus ning edaspidine toetuse vajadus.

Uuringu kokkuvõte/aruanne peab andma ülevaate küla sotsiaalkeskonna olukorrast ja eelnenud punktides püstitatud küsimustest, tuginedes sotsiaalse ühistegevuse analüüsile ja küsitlustest saadud tulemustele. Võimalusel tuleb kombineerida nii analüüsist kui ka küsitlustest saadud tulemusi. Samuti tuleb arvestada statistilisi andmeid.

Kokkuvõttes tuleb anda vastus alljärgnevatele punktidele:

- Kirjeldada sotsiaalse ühistegevuse üldist olukorda ning arengu piirkondlikke erinevusi (aktiivsust, tugevust, nõrkust jne) ja nende seoseid;
- Mittetulundusühenduste omavaheline võrgustik ja koostöö;
- Küla arengukava roll, seosed ja mõju piirkonna arengule;
- Eesti Külaliikumise Kodukandi mõju küla kogukonnale;
- Maapiirkonna elanike teadlikkus RAK meetmest 3.5 „Külade taastamine ja arendamine” ning selle vastavus maapiirkonna elanike vajadustele.

Uuringu aruandes välja toodud **järeldused ja ettepanekud** peavad andma hinnangu maapiirkondades enamlevinud sotsiaalse ühistegevuse olukorrale tuginedes uuringu käigus läbiviidud analüüsi kokkuvõttele.

- Üldistused, järeldused ja ettepanekud maapiirkonna sotsiaalse ühistegevuse olukorra edendamiseks;
- Kirjeldada ja nimetada edaspidist toetust vajavad suunad ja tegevused;
- Anda hinnang mittetulundusühenduste ja nende võrgustikule, tegevuse koordineerimise olukorrale ja selle korrastamise vajadusele maapiirkonnas (kogu Eestis);
- Ettepanekud meetmele 3.5 “Külade taastamine ja arendamine”.

2. Metodoloogiline lähenemine

Järgnevalt on antud ülevaade uuringu protsessis kasutatud meetoditest, mis aitab hinnata andmete kvaliteeti ja usaldusvärsust ning määratleda võimalikke kõrvalekaldeid. Samuti on kirjeldatud küsimustele vastamise tehnikat.

Ekspertide poolt koostatud valdade valimi koostamisel kasutatud metoodika oli järgmine: Maaelu Arengu Instituudi 2001. aasta valdade arenguolude uuringu Tabelis 3 (regiomeetria) võetud välja iga viies vald (kaotajates iga kuues) iga grupi sees, järgides, et valitud vallad ei ühtiks meetme 3.6 (LEADER) uuringuga ning ei oleks äsja ühinenud vald. Iga grupi piirarvuks on 6.

Projekti lähtearuandes esitatud valdade valimis palus Tellija teha muudatus tõusvate valdade grupis, kus oli esitatud kaks valda (Põide ja Laimjala) kõrvuti, ettepanekuga asendada üks neist kahest vallast. Vastavalt ettepanekule asendasid projekti eksperdid valdade valimis Laimjala valla Lümända vallaga. Põllumajandusministeerium kinnitas koostatud valdade nimekirja.

Valdade valim:

LIIDRID

Kiili, Harjumaa
Raasiku, Harjumaa
Ambla, Järvamaa
Kadrina, Lääne-Virumaa
Aseri, Ida-Virumaa
Ridala, Läänemaa

LANGEVAD

Tamsalu, Lääne-Virumaa
Kullamaa, Läänemaa
Tahkuranna, Pärnumaa
Konguta, Tartumaa
Kõo, Viljandimaa
Saarepeedi, Viljandimaa

KESKMIKUD

Rakke, Lääne-Virumaa
Palamuse, Jõgevamaa
Võnnu, Tartumaa
Koeru, Järvamaa
Lihula, Läänemaa
Karksi, Viljandimaa

TÕUSVAD

Alajõe, Ida-Virumaa
Sonda, Ida-Virumaa
Noarootsi, Läänemaa
Laimjala, Saaremaa
Pöide, Saaremaa
Taheva, Valgamaa

KAOTAJAD

Tudulinna, Ida-Virumaa
Kasepää, Jõgevamaa
Meeksi, Tartumaa
Kolga-Jaani, Viljandimaa
Mooste, Põlvamaa
Põdrala, Valgamaa

Järgnevalt kirjeldatakse uuringu ülesehitust ja järelduste tegemise loogikat. Kirjeldatakse üldist uuringu ülesehitust ja uuringu protsessis kasutatud meetodeid, sh andmete kogumise meetodid (küsitlused, intervjuud, valimi suurus ja selle valiku kriteeriumid), et hinnata andmete kvaliteeti ja usaldusväärust ning määratleda võimalikud kõrvalekalded; uuringu küsimustele vastamise tehnika ja nende kasutamine järelduste tegemisel.

Küsitluse korraldusest

Projekti meeskonna ja Saar Poll spetsialistide koostöös töötati välja 3 erinevat ankeeti vastavalt defineeritud sihtgruppidele:

- A. Mittetulundusühenduste esindajad – küsitleti 232 inimest
- B. Maapiirkonna elanikud – küsitleti 603 inimest
- C. Kohaliku omavalitsuse ametnikud – küsitleti 30 inimest

Sotsiaal- ja turu-uuringute firma Saar Poll viis läbi külade uuringu ajavahemikul 10.maist kuni 31. maini aastal 2006. Küsitlemisel kasutati nii näost-näku suulise intervjuu kui ka telefoniintervjuu meetodit. Mõningatel juhtumitel aga kasutati interneti ja ka postiküsitluse vormi. Küsitlus toimus kolme ankeedi alusel vastavalt sellele, millise sihtgrupiga oli tegu.

Küsitletute struktuurist

Küsitletud isikute iseloomustus on toodud järgnevalt sihtgruppide lõikes:

Elanikkonna küsitlus

Elanike valik valimisse toimus antud valla elanike nimekirjast süstemaatilise juhuvaliku põhimõttel. Kokku küsitleti 603 külaelanikku.

Maakondade lõikes jagunesid küsitletud elanikud järgmiselt:

Maakond	Küsitletute arv	%
Harju	40	6,6
Ida-Viru	80	13,3
Jõgeva	40	6,6
Järva	40	6,6
Lääne	83	13,8
Lääne-Viru	60	10
Põlva	20	3,3
Pärnu	20	3,3
Saare	40	6,6
Tartu	60	10
Valga	40	6,6
Viljandi	80	13,3

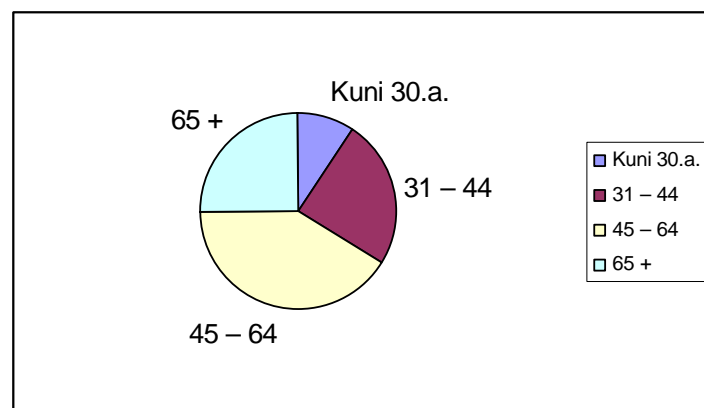
Valdade lõikes jagunesid küsitletud elanikud järgmiselt:

Vald	Küsitletute arv	%
Kiili	20	3,3
Raasiku	20	3,3
Ambla	20	3,3
Kadrina	20	3,3
Aseri	20	3,3
Ridala	20	3,3
Tamsalu	20	3,3
Kullamaa	20	3,3
Tahkuranna	20	3,3
Konguta	20	3,3
Kõo	20	3,3
Saarepeedi	20	3,3
Rakke	20	3,3
Palamuse	20	3,3
Võnnu	20	3,3
Koeru	20	3,3
Lihula	20	3,3

Karksi	20	3,3
Alajõe	20	3,3
Sonda	20	3,3
Noarootsi	23	3,8
Lümanda	20	3,3
Pöide	20	3,3
Taheva	20	3,3
Tudulinna	20	3,3
Kasepää	20	3,3
Meeksi	20	3,3
Kolga-Jaani	20	3,3
Mooste	20	3,3
Pödrala	20	3,3

Vanusegruppide järgi jagunesid küsitletud elanikud järgmiselt:

Vanus	Küsitletute arv	%
Kuni 30.a.	57	9,5
31 – 44	148	24,5
45 – 64	246	40,8
65 +	152	25,2

Küsitletud elanike sooline jaotus oli järgmine:

	Küsitletute arv	%
Mees	299	49,6
Naine	304	50,4

Kolmanda sektori esindajate küsitlus

Kolmanda sektori esindajaid küsitleti kokku 232. Maakondade lõikes jagunesid küsitletud järgmiselt:

Maakond	Küsitletute arv	%
Harju	12	5,2
Ida-Viru	24	10,3
Jõgeva	18	7,8
Järva	20	8,6
Lääne	29	12,5
Lääne-Viru	29	12,5
Põlva	10	4,3
Pärnu	10	4,3
Saare	18	7,8
Tartu	25	10,8
Valga	12	5,2
Viljandi	25	10,8

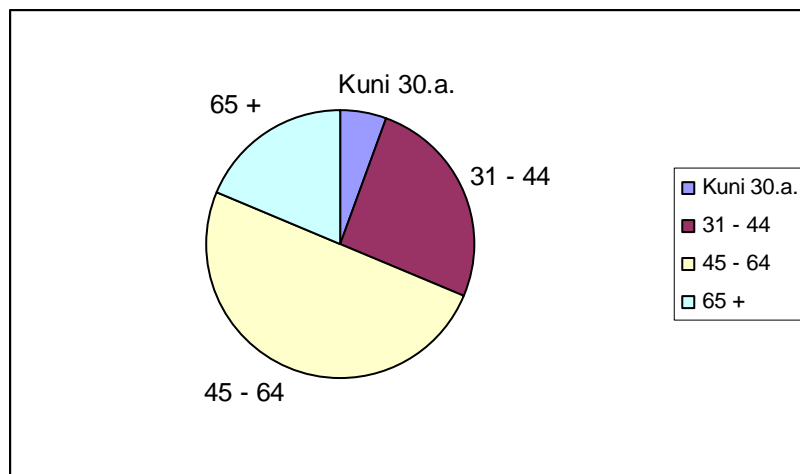
Valdade kaupa jagunesid vastanud kolmanda sektori esindajad järgmiselt:

Vald	Küsitletute arv	%
Kiili	4	1,7
Raasiku	8	3,4
Ambla	10	4,3
Kadrina	9	3,9
Aseri	8	3,4
Ridala	10	4,3
Tamsalu	10	4,3
Kullamaa	5	2,2
Tahkuranna	10	4,3
Konguta	10	4,3
Kõo	4	1,7
Saarepeedi	4	1,7
Rakke	10	4,3
Palamuse	10	4,3
Võnnu	6	2,6
Koeru	10	4,3
Lihula	12	5,2
Karksi	10	4,3
Alajõe	2	0,9

Sonda	4	1,7
Noarootsi	3	1,3
Lümanda	8	3,4
Pöide	10	4,3
Taheva	9	3,9
Tudulinna	10	4,3
Kasepää	8	3,4
Meeksi	9	3,9
Kolga-Jaani	6	2,6
Mooste	10	4,3
Põdrala	3	1,3

Vanusegruppide jaotus küsitletud kolmanda sektori esindajate hulgas oli järgmine:

Vanus	Küsitletute arv	%
Kuni 30.a.	13	5,6
31 - 44	60	25,9
45 - 64	116	50
65 +	43	18,5

Küsitletud kolmanda sektori esindajate sooline jaotus oli järgmine:

	Küsitletute arv	%
Mees	91	39,2
Naine	141	60,8

Vallavalitsuse esindajate küsitlus

Igast vallast küsitleti ühte vallajuhti. Kokku küsitleti 30 vallajuhti. Küsitletute jaotus maakonniti oli järgmine:

Maakond	Küsitletute arv	%
Harju	2	6,7
Ida-Viru	4	13,3
Jõgeva	2	6,7
Järva	2	6,7
Lääne	4	13,3
Lääne-Viru	3	10
Põlva	1	3,3
Pärnu	1	3,3
Saare	2	6,7
Tartu	3	10
Valga	2	6,7
Viljandi	4	13,3

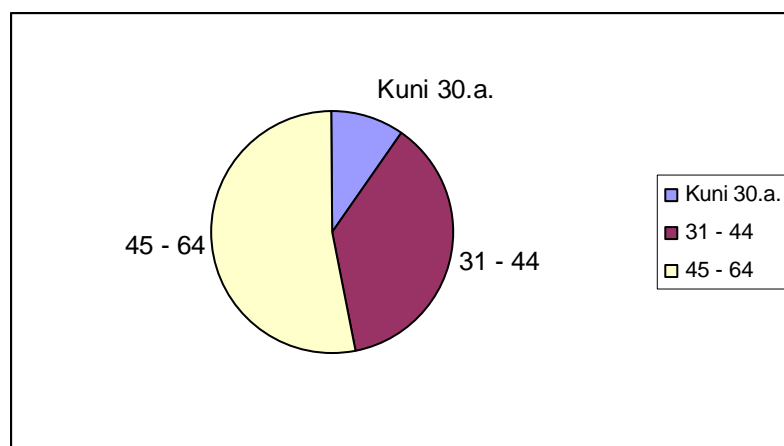
Valdade kaupa oli küsitletud vallavalitsuse esindajate jaotus järgmine:

Maakond	Küsitletute arv	%
Kiili	1	3,3
Raasiku	1	3,3
Ambla	1	3,3
Kadrina	1	3,3
Aseri	1	3,3
Ridala	1	3,3
Tamsalu	1	3,3
Kullamaa	1	3,3
Tahkuranna	1	3,3
Konguta	1	3,3
Kõo	1	3,3
Saarepeedi	1	3,3
Rakke	1	3,3
Palamuse	1	3,3
Võnnu	1	3,3
Koeru	1	3,3
Lihula	1	3,3
Karksi	1	3,3

Alajõe	1	3,3
Sonda	1	3,3
Noarootsi	1	3,3
Lümanda	1	3,3
Pöide	1	3,3
Taheva	1	3,3
Tudulinna	1	3,3
Kasepää	1	3,3
Meeksi	1	3,3
Kolga-Jaani	1	3,3
Mooste	1	3,3
Põdrala	1	3,3

Vanusegruppide järgi jaotusid vallavalitsuse esindajad järgmiselt:

Vanus	Küsitletute arv	%
Kuni 30.a.	3	10
31 - 44	11	36,7
45 - 64	16	53,3

Küsitletute sooline jaotus oli järgmine:

	Küsitletute arv	%
Mees	12	40
Naine	18	60

3. Kogutud informatsiooni tutvustamine ja analüüs

3.1. Üldandmete analüüs

Ekspertide palvel esitas Põllumajandusministeerium täiendavaid andmeid SAPARD meetmetest 3 ja 6 ning RAK meetmetest 3.3 ja 3.5 saanud projektide ning taotlejate kohta.

Projekti eksperdi Jaak Kliimaski juhtimisel on läbi viidud lähteülesandes nõutud statistiliste andmete analüüs, nõutud üldandmete kogumine ja esialgne analüüs, mille tulemused on toodud järgnevalt:

Statistiliste andmete analüüsi käigus jälgitakse järgmisi punkte:

- Tuuakse välja kogu Eestis tegutsevate mittetulundusühenduste keskmised näitajad;
- Mittetulundusühenduste profiil maapiirkonnas 2000-2005;
- Avalikes huvides tegutsevate mittetulundusühenduste dünaamika 2000-2005;
- Tuuakse välja väljavallitud 30 vallas tegutsevate mittetulundusühenduste keskmised näitajad;
- Mittetulundusühenduste olemasolu võrdlus põhjamaadega (Soome või Rootsi).

Kohe sissejuhatuseks tuleb kindlasti ära märkida, et statistika mittetulundusühenduste tegevuse kohta on Eestis ilmselgelt puudulik ja seetõttu esines vahearuande täitmisel ka objektiivsetel põhjustel raskusi – kui andmestik on puudulik, ei ole seda võimalik vajalikul määral koondada ja analüüsida. Eriti problemaatiline on saada soovitud aegridu MTÜ-de arvu väiksemate territoriaalsete üksuste (linnade ja valdade) lõikes kui ka kõikide muude tunnuste (liikmete sotsiaalne ja demograafiline portree jms.) kohta. Vägagi selgelt esitab selle probleemi uusim uurimus Eesti mittetulundussektorist (Vt KIIL 1.).

KIIL 1

Ülle Lepp (2005) Miks on vaja mittetulundussektori statistikat?, kogumikus: "Vabaühenduste arengust Eestis: Ülevaade 2005.", lk. 81-86, Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit.

... Eesti mittetulundussektorit puudutav andmestik on väga mitmekesine, aga samas ka puudulik.

Eestis koguvad ja haldavad andmeid paljud institutsioonid, sealhulgas Statistikaamet, Justiitsministeeriumi Registrikeskus ning Maksuamet. Mõningaid andmeid on võimalik saada ka ministeeriumidelt, ühenduste rahastajatelt ning suurematelt valdkondlikelt ühendustelt. Ministeeriumid valdavad infot nende poolt riigieelarvelistest vahenditest toetatud mittetulundusühingute ja sihtasutuste kohta ning rahastajad nende poolt rahuldatud projektitoetuste kohta. Eri infoallikaist saadud andmed on sageli väga erinevad ega hõlma kogu sektorit. Nii näiteks puuduvad peaaegu igasugused ametlikud andmed ühe Eestis küllaltki levinud kodanikualgatuse vormi – seltsingute kohta.

Kokkuvõttes puudub Eestis tänaseni terviklik ülevaade mittetulundussektorist ning seetõttu ei ole kellelgi võimalik saada otsuste tegemiseks vajaliku täpsusega infot. Selle olukorra on tinginud mitmed põhjused, millest olulisimad on mittetulundusühendustelt andmeid koguvate institutsioonide erinevad definitsioonid ja meetodika ning see., et Eesti majanduse tegevusalade liigitamise klassifikaator EMTAK ei arvesta vajalikul määral mittetulundussektori spetsiifikaga.

Käesoleva töö kohapealt on oluline, et kuna vajalik oli saada ülevaade just kohaliku elu edendamise tegelevatest mittetulundusühendustest, siis ei kajasta MTÜ-de üldarv tingimata just piirkondlikku aktiivsust (sotsiaalset kapitali) ja selle muutusi. Käesolevas aruandes aga tuleb üsna selgelt esile see, et seosed mittetulundusühenduste koguarvu ja kohaliku elu edendamise seotud mittetulundusühenduste vahel puuduvad. Kuna aga lähteülesandes oli nõutud informatsioon kõikide mittetulundusühenduste ja sihtasutuste paiknemise ja dünaamika kohta, siis on see aruande järgnevas osades ka sellisel viisil esitatud.

See tähendab, et uuringus esitatud andmetesse kui ka nende tõlgendamisse tuleb suhtuda ettevaatlikult. Kohaliku elu edendamise seotud teemade suhtes tuleb olla tagasihoidlik ja hoiduda liiga suurte üldistuste tegemisest ning võtta andmeid kriitikavabalt poliitikakujundamise aluseks – selline on paraku objektiivne reaalsus. Ehk siis nende andmete põhjal paraku järeldusi kohaliku elu edendamise tegelevate MTÜ-de kohta teha ei saa.

Käesoleva uurimuse tingimus oli, et piirduks olemasoleva andmestikuga – Statistikaameti poolt elektroonilisel või trükiste kujul avaldatud statistikaga, samuti selle teemalise mitteriikliku statistikaga (vt Statistikaameti definitsiooni, www.stat.ee). Välitöid andmete koondamiseks või andmete ostmist (näiteks on võimalus osta täpsustatud andmeid Äriregistrist) ei olnud ette nähtud. Käesolevas vahearuandes on koondatud kõik see, mis avalikult kättesaadav (vastavalt lähteülesandele). Mõnedel juhtudel oli Täitja omaalgatuslikult tasulise teenusena juurde tellinud täiendavat informatsiooni Äriregistrist, kuna lähteülesandes nõutud ja vahearuandes esitatud statistika ei ole väga hästi kooskõlas käesoleva uurimuse põhisuunaga, siis uuringu valimisse kaasatud 30 valla kohta on Täitja kulul need andmed, mis Äriregistris olid olemas, ostetud.

Võib arvata, et seoses statistika olukorra paranemisega muutub ka andmete kättesaadavus tulevikus paremaks, eriti mis puudutab (tegutsevate) MTÜ-de arvu. Praegu on huvi nende andmete järele ju tegelikult ka väike. Eestis on selle teema uurijaid ja publikatsioone väga vähe ja järelikult ka vajadus sellekohase statistika järgi tagasihoidlik.

Seega võib siinkohal teha ettepaneku ametkondadele, kes sellekohast statistikat vajab analüüsiks ja monitooringuks, defineerida täpselt (EMTAK-i koodi järgi, momendil parem võimalus puudub, kuna Eestis Rahvusvahelist Mittetulundusühenduste Klassifikaatorit andmete koondamisel ei kasutata) vajaminev statistika. Koostöös Statistikaametiga on nende andmete süstemaatiline koondamine ja esitamine võimalik (näiteks väljaandes "Linnad ja vallad arvudes"). Nagu veelkord öeldud, praegu puudub Statistikaametil tellimus vastavasisulist statistikat süstemaatiliselt koondada ja avaldada.

Mis puutub muudesse MTÜ-sid puudutavatesse andmetesse (täpsem tegevus, majanduslik iseloom, liikmete sotsiaalne ja demograafiline portree jne.), siis saab ka edaspidi põhineda mitte süstemaatiliselt koondatud sellekohastel andmetel vaid uuringutel. Käesolev uuring on üks neist, 30 valla põhjal saab juba teha piisavalt üldistusi, mis iseloomustavad Eesti maapiirkondades aktiivselt toimivaid (ja eelkõige kodukandi edendamise tegevuseid) seltse ja seltsinguid.

3.1.1. Kogu Eestis tegutsevate mittetulundusühenduste keskmised näitajad

Äriregistri andmetel on olemas mittetulundusühenduste ja sihtasutuste arv Eestis 2000-2005 seisuga tegevusalade lõikes.

Äriregistri andmebaasidele tuginedes võib vaid väita, et:

1. Viimastel aastatel on mittetulundusühingute (MTÜ-de) ja sihtasutuste (SA-de) arv Eestis tervikuna kasvanud (Tabel 1 ja Tabel 3);
2. Sihtasutuste arv on mittetulundusühingutega võrreldes teisejärguline, nende vahel on 30-kordne vahe (Tabel 1 ja Tabel 3);
3. Tegevusvaldkondade lõikes on suurim osatähtsus kinnisvara, rentimise ja äritegevusega seotud mittetulundusühingutel, veidi üle poole kõikidest Eestis registreeritud MTÜ-dest (Tabel 2 ja Tabel 4);
4. Tähtsuset järgmine (veidi alla poole) on tegevusvaldkonnas „Muu ühiskonna-, sotsiaal- ja isikuteenindus“ registreeritud MTÜ-de osatähtsus; samas selle valdkonna osatähtsus on järk-järgult kasvanud (Tabel 2); SA-de puhul on aga ca 2/3 esindatud selles sektoris (Tabel 4);
5. Ülejäänud MTÜ-de osatähtsus on alla 5% (Tabel 2);
6. Avalikes huvides tegutsevate mittetulundusühenduste arv on aastatel 2000-2005 kasvanud keskmisega võrreldes kiiremini (Tabel 1);

7. Üldhinnanguna võib järeldada avaliku sektori mittetulundussektori rolli kasvu Eestis.

Täpne andmestik selle kohta, kui suur hulk ja osatähtsus mittetulundusühendustest on tegev otseselt ja/või kaudselt kohaliku elu edendamisel, Eestis momendil puudub.

Tabel 1. Mittetulundusühingute arv ja dünaamika tegevusalade lõikes äriregistri andmetel (www.stat.ee)

	Arv						Muutus, %
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2000-2005
Tegevusalad kokku	13698	15886	17774	19369	21293	22721	65,9
Põllumajandus, jahindus ja metsamajandus	104	121	122	128	130	159	52,4
Kalapüük	0	0	0	0	0	0	0
Mäetööstus	0	0	0	0	0	0	0
Töötlev tööstus	11	13	13	18	19	20	78,4
Elektrienergia-, gaasi- ja veevarustus	0	0	1	2	5	7	700
Ehitus	0	0	0	0	1	1	100
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja kodumasinat remont	2	2	2	4	4	5	189,9
Hotellid ja restoranid	8	9	9	10	12	12	54,6
Veondus, laondus ja side	17	20	24	30	36	44	155,1
Finantsvahendus	1	1	1	1	2	3	247,9
Kinnisvara, rentimine ja äritegevus	7446	8635	9663	10279	10708	11081	48,8
Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus	52	60	61	61	62	66	27,6
Haridus	118	137	157	193	220	251	112,5
Tervishoid ja sotsiaalhooldus	137	159	188	406	438	465	239,2
Muu ühiskonna-, sotsiaal- ja isikuteenindus	5799	6726	7394	8237	9599	10535	81,7
Palgatöötajatega kodumajapidamiste tegevus	0	0	0	0	0	0	0,00

Tabel 2. Erinevates valdkondades tegevate mittetulundusühingute arvu osatähtsus mittetulundusühingute koguarvust, % (www.stat.ee)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Tegevusalad kokku	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Põllumajandus, jahindus ja metsamajandus	0,8	0,8	0,7	0,7	0,6	0,7
Kalapüük	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Mäetööstus	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Töötlev tööstus	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Elektrienergia-, gaasi- ja veevarustus	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ehitus	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja kodumasinade remont	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Hotellid ja restoranid	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Veondus, laondus ja side	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2
Finantsvahendus	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kinnisvara, rentimine ja äritegevus	54,4	54,4	54,4	53,1	50,3	48,8
Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3
Haridus	0,9	0,9	0,9	1,0	1,0	1,1
Tervishoid ja sotsiaalhoid	1,0	1,0	1,1	2,1	2,1	2,0
Muu ühiskonna-, sotsiaal- ja isikuteenindus	42,3	42,3	41,6	42,5	45,1	46,4
Palgatöötajatega kodumajapidamiste tegevus	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Tabel 3. Sihtasutuste arv ja dünaamika tegevusalade lõikes äriregistri andmetel (www.stat.ee)

	Arv						Muutus, %
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2000-2005
Tegevusalad kokku	378	436	502	570	638	689	82,3
Põllumajandus, jahindus ja metsamajandus	4	5	4	4	5	5	15,3
Kalapüük	0	0	0	0	1	1	100,0
Mäetööstus	0	0	0	0	0	0	0,0

Töötlev tööstus	3	4	6	7	7	8	130,7
Elektrienergia-, gaasi- ja veevarustus	0	0	2	2	0	0	0,0
Ehitus	0	0	0	0	0	0	0,0
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja kodumasinat remont	0	0	0	2	1	1	100,0
Hotellid ja restoranid	2	2	2	2	3	2	15,3
Veondus, laondus ja side	7	8	10	9	7	10	44,2
Finantsvahendus	4	5	6	6	6	6	38,4
Kinnisvara, rentimine ja äritegevus	36	41	43	44	60	65	82,9
Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus	2	2	2	4	6	6	246,0
Haridus	11	13	17	16	24	28	148,4
Tervishoid ja sotsiaalhooldus	22	25	35	76	87	99	356,8
Muu ühiskonna-, sotsiaal- ja isikuteenindus	283	327	364	398	427	449	58,4
Palgatöötajatega kodumajapidamiste tegevus	0	0	0	0	0	0	0,0
Tegevusala täpsustamata	3	4	11	0	4	9	159,5

Tabel 4. Erinevates valdkondades tegevate sihtasutuste arvu osatähtsus sihtasutuste koguarvust, % (www.stat.ee)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Tegevusalad kokku	100	100	100	100	100	100
Põllumajandus, jahindus ja metsamajandus	1,1	1,1	0,8	0,7	0,8	0,7
Kalapüük	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,1
Mäetööstus	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Töötlev tööstus	0,9	0,9	1,2	1,2	1,1	1,2
Elektrienergia-, gaasi- ja veevarustus	0,0	0,0	0,4	0,4	0,0	0,0
Ehitus	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja kodumasinat remont	0,0	0,0	0,0	0,4	0,2	0,1
Hotellid ja restoranid	0,5	0,5	0,4	0,4	0,5	0,3
Veondus, laondus ja side	1,8	1,8	2,0	1,6	1,1	1,5
Finantsvahendus	1,1	1,1	1,2	1,1	0,9	0,9

Kinnisvara, rentimine ja äritegevus	9,4	9,4	8,6	7,7	9,4	9,4
Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus	0,5	0,5	0,4	0,7	0,9	0,9
Haridus	3,0	3,0	3,4	2,8	3,8	4,1
Tervishoid ja sotsiaalhooldus	5,7	5,7	7,0	13,3	13,6	14,4
Muu ühiskonna-, sotsiaal- ja isikuteenindus	75,0	75,0	72,5	69,8	66,9	65,2
Palgatöötajatega kodumajapidamiste tegevus	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

3.1.2. Mittetulundusühenduste profiil maapiirkonnas 2000-2005

Administratiivses ja statistilises mõttes sellist mõistet nagu "maapiirkond" ei eksisteeri. Vastavalt Eesti haldusjaotusele on Eesti riigi territoorium jagatud maakondadeks, kusjuures puudub nende jaotamine linnalisteks ja maalisteks maakondadeks. Maakonnad omakorda on jagatud omavalitsusüksusteks, mida on kahte liiki: linnad ja vallad. Valdu loetakse üldjoontes maalisteks (maapiirkondade) haldusüksusteks, linnu aga linnalisteks. Siiski loetakse ka osasid valdu linnalisteks ja käsitletakse sellistena ka statistiliste andmete esitamisel – need on kompaktsed asulad, mis enne 1990ndaid aastaid kandsid alevi nime ja nimetasid endid 1990ndatel aastatel valdadeks. Käesolevas töös on järgitud Riiklikus Arengukavas (2004-2006), samuti meede 3.5 määruses kasutatud definitsiooni, mille kohaselt maapiirkondadena käsitletakse valdade territooriumi.

Olemasolevale (elektroonilisile ja trükistena avaldatud) statistikale (Äriregister) tuginedes ei ole võimalik esitada MTÜ-de ja SA-ste arvu dünaamikat. Maakondade lõikes on küll andmed olemas, kuid need ei kajasta maapiirkondi, kuna suurem osa maakondade rahvastikust elab linnades (Harju- ja Ida-Virumaal umbes 90%, isegi vähem linnastunud maakondades peaaega pool rahvastikust).

Siinkohal on tulemused esitatud maakondade lõikes, kuna see on siiski ainuke võimalus kompenseerida eelpoolnimetatud puudujääke.

Ligi pooled Eestis asutatud MTÜ-dest paiknevad Harjumaal, ülejäänud paiknevad võrdselt osaliselt linnastunud ja maaregioonides, olulisi muutusi viimase 4 aasta jooksul toimunud ei ole (Tabel 6 ja Tabel 8). On siiski positiivne, et see suhtarv on viimase 4 aasta jooksul kasvanud märgatavalt kõikides regioonides; üldjoontes ühtivad need jaotused ja trendid H.Hallemaa (uuring: Mittetulundusühendused kodanikuühiskonna arengus ja kodanikuühiskonna piirkondlik pilt; allikas: Linnad ja Vallad 2004) poolt esitatud järeldustega.

Kuna sotsiaalmajanduslik statistika MTÜ-de kohta on puudulik, siis on just pärast küsitlustulemuste analüüsi – mis annab representatiivse ülevaate Eesti maapiirkondade MTÜ-de arengust – võimalik üldistada 3. sektori arengut Eestis maal ka sotsiaalsest jms aspektidest.

Tabel 5. Mittetulundusühingute arv ja muutus maakondade lõikes äriregistri andmetel (www.stat.ee; www.eer.ee/stat)

	Arv						Muutus, %
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2000-2005
Kogu Eesti	13698	15886	17774	19369	21293	22721	65,9
Harju maakond	5844	6869	7891	8670	9493	10143	73,6
Hiiu maakond	145	162	171	189	224	246	69,7
Ida-Viru maakond	1435	1609	1910	2123	2272	2376	65,5
Jõgeva maakond	224	257	278	321	379	417	86,2
Järva maakond	311	364	400	445	499	515	65,6
Lääne maakond	390	458	480	500	557	590	51,3
Lääne-Viru maakond	660	762	807	858	958	1036	57,0
Põlva maakond	214	254	278	317	369	390	82,5
Pärnu maakond	913	1034	1104	1148	1252	1331	45,8
Rapla maakond	352	406	440	486	539	592	68,2
Saare maakond	407	475	532	569	653	697	71,3
Tartu maakond	1672	1929	2085	2243	2440	2623	56,9
Valga maakond	305	362	398	428	479	509	66,7
Viljandi maakond	433	500	532	581	646	690	59,2
Võru maakond	392	445	468	491	533	566	44,3

Tabel 6. Maakondade mittetulundusühingute arvu osatähtsus mittetulundusühingute koguarvust, % (www.stat.ee; www.eer.ee/stat)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Kogu Eesti	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Harju maakond	42,7	43,2	44,4	44,8	44,6	44,6
Hiiu maakond	1,1	1,0	1,0	1,0	1,1	1,1
Ida-Viru maakond	10,5	10,1	10,7	11,0	10,7	10,5
Jõgeva maakond	1,6	1,6	1,6	1,7	1,8	1,8
Järva maakond	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3

Lääne maakond	2,8	2,9	2,7	2,6	2,6	2,6
Lääne-Viru maakond	4,8	4,8	4,5	4,4	4,5	4,6
Põlva maakond	1,6	1,6	1,6	1,6	1,7	1,7
Pärnu maakond	6,7	6,5	6,2	5,9	5,9	5,9
Rapla maakond	2,6	2,6	2,5	2,5	2,5	2,6
Saare maakond	3,0	3,0	3,0	2,9	3,1	3,1
Tartu maakond	12,2	12,1	11,7	11,6	11,5	11,5
Valga maakond	2,2	2,3	2,2	2,2	2,2	2,2
Viljandi maakond	3,2	3,1	3,0	3,0	3,0	3,0
Võru maakond	2,9	2,8	2,6	2,5	2,5	2,5

Tabel 7. Sihtasutuste arv ja muutus maakondade lõikes äriregistri andmetel (www.stat.ee; www.eer.ee/stat)

	Arv						Muutus, %
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2000-2005
Kogu Eesti	378	436	502	570	638	689	82,3
Harju maakond	183	213	248	278	309	333	81,6
Hiiu maakond	6	7	7	8	8	9	42,1
Ida-Viru maakond	10	14	23	27	31	35	238,7
Jõgeva maakond	6	7	7	9	12	16	152,6
Järva maakond	6	7	7	9	9	8	41,2
Lääne maakond	6	8	8	10	14	18	184,2
Lääne-Viru maakond	8	9	10	12	15	16	108,7
Põlva maakond	8	10	11	13	12	11	37,5
Pärnu maakond	25	28	29	34	40	43	72,0
Rapla maakond	10	10	10	12	13	13	30,0
Saare maakond	19	20	20	23	24	25	33,9
Tartu maakond	56	65	78	90	97	103	83,9
Valga maakond	12	13	14	15	22	23	97,1
Viljandi maakond	14	15	18	19	20	24	71,4
Võru maakond	9	10	12	11	12	12	38,5

Tabel 8. Maakondade sihtasutuste arvu osatähtsus sihtasutuste koguarvust, % (www.stat.ee; www.eer.ee/stat)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Kogu Eesti	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Harju maakond	48,5	48,9	49,4	48,8	48,4	48,3
Hiiu maakond	1,7	1,6	1,4	1,4	1,3	1,3
Ida-Viru maakond	2,7	3,2	4,6	4,7	4,9	5,1
Jõgeva maakond	1,7	1,6	1,4	1,6	1,9	2,3
Järva maakond	1,5	1,6	1,4	1,6	1,4	1,2
Lääne maakond	1,7	1,8	1,6	1,8	2,2	2,6
Lääne-Viru maakond	2,0	2,1	2,0	2,1	2,4	2,3
Põlva maakond	2,1	2,3	2,2	2,3	1,9	1,6
Pärnu maakond	6,6	6,4	5,8	6,0	6,3	6,2
Rapla maakond	2,6	2,3	2,0	2,1	2,0	1,9
Saare maakond	4,9	4,6	4,0	4,0	3,8	3,6
Tartu maakond	14,8	14,9	15,5	15,8	15,2	14,9
Valga maakond	3,1	3,0	2,8	2,6	3,4	3,3
Viljandi maakond	3,7	3,4	3,6	3,3	3,1	3,5
Võru maakond	2,3	2,3	2,4	1,9	1,9	1,7

3.1.3. Avalikes huvides tegutsevate mittetulundusühenduste dünaamika 2000-2005

Statistikaameti poolt puudub klassifikatsioon avalikes ja erahuvides tegutsevateks mittetulundusühendusteks ja sihtasutusteks. Mingil määral võib teha eristusi majandussektorite (tegevusalade) lõikes, kuid kuigi täpne see ei ole; üldiselt on avalikes huvides tegutsevad MTÜ-d esindatud rohkem teenindussektoris, kuid ka nendest on avalikes huvides tegevaid hinnanguliselt alla 20%.

Juriidilise määratluse kohaselt toimivad kolmandas sektoris mittetulundusühingud, sihtasutused ja seltsingud, mida kokku nimetatakse ühendusteks. 1. aprilli 2006. a seisuga on Justiitsministeeriumi Registrikeskuse andmetel kokku 23 804 ühendust:

- 695 sihtasutust ja
- 23 109 mittetulundusühingut.

Statistiline andmestik seltsingute arvu kohta puudub (nii riikliku kui mitteriikliku statistika kohapealt). 2006. aastal Kodukandi poolt läbiviidud kaardistamise põhjal tegeleb maapiirkondades ca 450 seltsingut, millele lisanduvad ilma lepinguta seltsingud ja linnades olevad seltsingud, kuid need andmed ei põhine täpsetel loendusandmetel.

Üle poole Äriregistri mittetulundusühingute ja sihtasutuste registrisse kantud ühendustest moodustavad 2005.a. seisuga korteri-, garaazhi- ja aiandusühistud. 9000st meie mõistes kodanikuühendusest tegutsevad avalikes huvides vaid 1200, mis hinnanguliselt annavad tööd 4-5% tööjõulisest elanikkonnast (<http://www.ngo.ee>). See 1200 avalikes huvides tegevat MTÜ-d on hinnanguline, mida ei saa tuletada EMTAK-is esitatud tegevusalade ülevaatest ja momendil ei saa edastada ka sellekohast dünaamikat.

3.1.4. Väljavalitud 30 vallas tegutsevate mittetulundusühenduste keskmised näitajad

Valimisse kaasatud 30 valla puhul on päris suured (viiekordsed) erinevused mittetulundusühenduste arvus 1000 elaniku kohta (Tabel 10), alates 4-st Tamsalu puhul 22-ni Noarootsi valla puhul (2006.a. alguse seisuga). Veelgi suuremad erinevused selle suhtarvu osas on, kui võrrelda kodukandi edendamise tegevate MTÜ-de suhtarvu – mõnes vallas puuduvad need hoopis, mõnes on viimaste osatähtsus suur. Samas on MTÜ-de koguarvud sedavõrd väikesed, et üksikute valdade lõikes siit mingeid üldistusi teha ei ole otstarbekas, küll aga võib tervikuna väita, et kodukandi arengut põhitegevuseks pidavate MTÜ-de osatähtsus nende koguarvust on vähemalt nende 30 valla põhjal üldistatult umbes 11%.

Tabel 9. Valimi valdade tüpoloogia

Vald	Valla tüüp arengutaseme järgi	Valla tüüp asenditüübi järgi
Kasepää vald	KAOTAJA	Äärelise asendiga vald
Meeksi vald	KAOTAJA	Äärelise asendiga vald
Mooste vald	KAOTAJA	Äärelise asendiga vald
Põdrala vald	KAOTAJA	Äärelise asendiga vald
Tudulinna vald	KAOTAJA	Äärelise asendiga vald
Palamuse vald	KESKMIK	Vahepealse asendiga vald
Võnnu vald	KESKMIK	Vahepealse asendiga vald
Karksi vald	KESKMIK	Äärelise asendiga vald
Koeru vald	KESKMIK	Äärelise asendiga vald
Lihula vald	KESKMIK	Äärelise asendiga vald
Rakke vald	KESKMIK	Äärelise asendiga vald
Saarepeedi vald	LANGEV	Linnaregiooni vald
Tahkuranna vald	LANGEV	Linnaregiooni vald
Konguta vald	LANGEV	Vahepealse asendiga vald
Kõo vald	LANGEV	Vahepealse asendiga vald

Tamsalu vald	LANGEV	Vahepealse asendiga vald
Kullamaa vald	LANGEV	Äärelise asendiga vald
Kadrina vald	LIIDER	Linnaregiooni vald
Ridala vald	LIIDER	Linnaregiooni vald
Kiili vald	LIIDER	Linnaregiooni vald
Raasiku vald	LIIDER	Linnaregiooni vald
Aseri vald	LIIDER	Vahepealse asendiga vald
Ambla vald	LIIDER	Äärelise asendiga vald
Lümanda vald	TÕUSEV	Vahepealse asendiga vald
Noarootsi vald	TÕUSEV	Vahepealse asendiga vald
Sonda vald	TÕUSEV	Vahepealse asendiga vald
Alajõe vald	TÕUSEV	Äärelise asendiga vald
Pöide vald	TÕUSEV	Äärelise asendiga vald
Taheva vald	TÕUSEV	Äärelise asendiga vald

Tabel 10. Mittetulundusühendused, sh kodukandi edendamisega seotud mittetulundus-ühendused küsitluses kaasatud valdade kohta

	MTÜde arv (2004)	Elanike arv (2004)	MTÜde arv 1000 el.kohta	Kodukandi edendamisega seotud MTÜde arv (2006)	Kodukandi edendamisega seotud MTÜde arv 1000 el.kohta	Kodukandi edendamisega seotud MTÜde osatähtsus MTÜde arvust, %
Kiili	35	2372	15	4	2	11
Raasiku	53	4376	12	1	0,2	2
Alajõe	8	373	21			
Aseri	32	2262	14	2	1	6
Sonda	6	1052	6			
Tudulinna	11	646	17			
Palamuse	21	2511	8	1	0,4	5
Kasepää	7	1362	5	1	1	14
Ambla	31	2333	13	3	1	10
Koeru	16	2428	7	3	1	19
Kullamaa	14	1416	10	3	2	21
Lihula	19	2777	7	4	1	21
Noarootsi	16	740	22	3	4	19
Ridala	63	3046	21	8	3	13
Kadrina	41	5156	8			
Rakke	13	1973	7	1	1	8
Tamsalu	8	2067	4			
Mooste	17	1594	11	3	2	18
Tahkuranna	22	2019	11	2	1	9
Lümanda	15	835	18	3	4	20

Pöide	10	977	10	2	2	20
Konguta	15	1372	11	4	3	27
Meeksi	5	775	6	2	3	40
Võnnu	11	1247	9	2	2	18
Põdrala	2	923	2	1	1	50
Taheva	5	991	5	1	1	20
Kolga- Jaani	8	1751	5			
Kõo	5	1221	4	1	1	20
Karksi	18	4116	4	6	1	33
Saarepeedi	9	1323	7			

Allikad: Mittetulundusühenduste arv ja rahvaarv tugineb Statistikaameti andmetel (WWW.stat.ee), kodukandi edendamise seotud mittetulundusühenduste arv on tellitud spetsiaalselt Äriregistrist (tasulise teenusena).

Kohalikule arengule suunatud mittetulundusühenduste paiknemist ja iseloomu on Eestis uurinud H.Hallemaa (Linnad ja Vallad 2004), tema põhilised järeldused on järgmised:

1. Mittetulundusühenduste roll kohaliku arengu tagamisel on väga tähtis ja kasvav;
2. Eestis on erinevused mittetulundusühenduste geograafilises paiknemises (omavalitsusüksuste lõikes) väga suured ja pigem suurenemas;
3. Ka mittetulundusühenduste arenguvõimalused on omavalitsusüksuste lõikes erinevad;
4. Need erinevused on paljuski seotud omavalitsuste tulubaasiga – jõukamates valdades on ka elanikud mittetulundusühendustes osalemisel (ja nende loomisel) aktiivsemad.

Täiendava aspektina on võrreldud mõlemaid eeltoodud näitajad geograafilise asendi lõikes, eeldusel, et see võib olla täiendav oluline aspekt küsitlustulemuste analüüsimisel. On hüpoteesid, et linnade läheduses asuvate valdade elanikud, kuna käivad suures osas linnades tööl, tunnevad ka kohaliku elu edendamise kohapealt vähem huvi. Ja teiseks, nn äärelise asendiga valdade inim- ja muud ressursid arendustegevuseks on selgelt nõrgimad.

Esitatud on kolm rühma:

1. Linnaregioonide piires asuvad vallad;
2. Vahepealse asendiga vallad;
3. Äärelise asendiga vallad.

Linnaregiooni piires asuvate valdade hulka on arvatud linnalähedased vallad, millest vähemalt 15% hõivatutest töötab keskuslinnades; need vallad on määratletud uurimus "Eesti linnaregioonide arengupotentsiaal" (2002, uuringu asukoht Siseministeeriumi Regionaalarengu osakonnas);

Äärelise asendiga valdadeks on need, mis asuvad maakonnakeskustest enam kui 30 km kaugusel;

Vahepealse asendiga valdadeks on kõik ülejäänud (eelnevalt nimetatud 2-st rühmast välja jäävad) vallad.

Ligi pooled valimis esindatud valdadest kuuluvad ääreliste hulka, kolmandik on vahepealse asendiga ja viiendik linnaregiooni valdu. Ka asub ääremaa valdades suurem osa valimi valdade rahvastikust, väiksem neljandik, aga vahepealse asendiga valdades (Tabel 11).

Tabel 11. Valimi moodustanud valdade ja rahvastiku jagunemine geograafilise asendi lõikes (2005.a. seisuga)

	Osatähtsus valdade rahvastiku koguarvust, %	Osatähtsus valdade koguarvust, %
Linnaregioonide piires asuvad vallad	33,8	20,7
Vahepealse asendiga vallad	24,5	31,0
Äärelise asendiga vallad	41,7	48,3

2004.a. seisuga on võrreldud ka MTÜ-de rajamise senist aktiivsust valimis kaasatud valdade rühmade (5 rühma) lõikes. Lisaks sellele on neid valdade rühmi võrreldud ka uusimate, 2000-2005.a. rahvastikumuutuste lõikes (Tabel 12). MTÜ-de loomise osas oli selgelt kõige nõrgemaks rühmaks „Kaotajad“, olles ca 2 korda väiksem võrreldes rühmaga „Liidrid“. Ülejäänud rühmad jäävad selgelt keskele ja nende vahelised erinevused on üsna väikesed.

Ka rahvastikumuutuse osas on selge jaotus: kui „Liidrite“ puhul on rahvastikuvähennemine olnud suhteliselt väike (Eesti üldise rahvastikuvähennemise taustal on langus tõepoolest väike), siis nõrgimate rühmade puhul on näitajad nähtavalt negatiivsed.

Tabel 12. Valimit iseloomustavad näitajad: demograafiline olukord ja elanikkonna aktiivsus mittetulundusühenduste loomisel

	Elanike arvu muutus 2000-2005, %	Mittetulundusühendusi 1000 el.kohta (2004)
LIIDRID	-1,6	12,1
LANGEVAD	-2,5	9,9

KESKMIKUD	-3,2	10,4
TÕUSVAD	-5,6	11,0
KAOTAJAD	-4,6	6,9
Eesti kokku	-1,8	14,1
Valim kokku	-2,9	10,6
Sh. Linnaregioonide piires asuvad vallad	-1,0	13,0
Sh. Vahepealse asendiga vallad	-3,1	8,6
Sh. Äärelise asendiga vallad	-4,2	9,9

Allikad: Statistikaamet (www.stat.ee); Linnad ja Vallad arvudes 2004

Andmete võrdlusest nähtub, et linnaliste ja muude valdade (viimaste vahel sedavõrd suuri erinevusi ei ole) vahed on selgelt väga erinevad nii rahvastikudünaamika kui ka MTÜ-de loomise osas (Tabel 12).

3.1.5. Mittetulundusühenduste olemasolu võrdlus põhjamaadega (Soome või Rootsi)

Mittetulundusühendused on Põhjamaades loomulikult olemas, sh. kohaliku elu edendamise tegevused MTÜ-d, kuid kahjuks ei sisalda nende riikide riiklik statistika – statistika aastaraamatud: “Suomen Tilastollinen Vuosikirja”; “Statistisk Arsbok Sverige”, mis muidu annavad informatsiooni küll Põhjamaade ettevõtete kohta, eraldi andmeid mittetulundusühenduste arvu, selle dünaamika ja profilli kohta isegi koguarvuna, sh. loomulikult mitte regioonide ja tegevusalade kaupa. Käesolevaks ajaks ei ole paraku ka teada muid allikaid, kust nimetatud andmeid saaks. Vastavasisulistele päringutele ei anna vastust ka Interneti otsingumootorid – harilikult on nende vahendusel informatiivsed materjalid, sh statistika üsna hõlpsasti kättesaadav.

Küll aga annavad Eesti kodukandiliikumisega põhimõtteliselt samaste organisatsioonide – Hela Sverige (Kogu Rootsi Elab) ja Finnish Village Action Movement” (Soome külaliikumine) koduleheküljed teatava ülevaate sealsetest oma piirkonna elu edendamise tegevatest mittetulundusühendustest.

Ligi 300 Rootsi vallas on praegusajaks 4300 oma küla arendamisega tegelevat tegevusgruppi-mittetulundusühendust. Hinnanguliselt tegutseb nendes gruppides umbes 100 000 inimest ja need mõjutavad umbes 3 miljoni rootslast – 1/3 Rootsi rahvastikust.

Soomes kasvas aastatel 1977-1985 nn Külakomiteede arv 50-lt 2000-le. 1990ndatel aastatel on kasv jätkunud ja praeguseks hõlmab

külaliikumine 2/3 Soome küladest. Külaliikumises otseselt on tegevad ca 30 000 inimest ja liikumine mõjutab umbes 500 000 inimese elu.

Praegustele (Äriregistri) andmetele tuginedes Eesti valdade valimisse kaasatud 30 valla puhul võib üldistada, et kodukandi arendamisega on tegev umbes üheksandik (11,4%) registreeritud mittetulundusühendustest. Selliseid seltse on Eestis umbes 700 ja need hõlmavad 15% Eesti maa-asulatest – küladest ja alevikest. Võrrelduna Soome ja Rootsi vastavasisuliste arvudega, võib öelda, et vähemalt suhtarvuliselt maa-asulate kohta on Eesti Soome ja Rootsi sisuliselt võrdsel positsioonil (Soome ja Rootsi rahvastik on Eesti omast vastavalt 4 ja 6 korda suurem).

Eesti valdade valimisse kaasatud 30 valla puhul võib praeguste (Äriregistri) andmete põhjal üldistades öelda, et kodukandi arendamisega on tegev umbes üheksandik (11,4%) registreeritud mittetulundusühendustest.

3.1.6 Meetme tingimuste ja hindamiskriteeriumide analüüs

RAK meetme 3.5 „Külade taastamine ja arendamine“ meetme tingimuste ning hindamiskriteeriumite analüüsi tulemusel jõuti järgmiste järeldusteni:

1. Meetme üldeesmärgiks on parandada küla, alevi või aleviku territooriumil elukeskkonna atraktiivsust kohaliku aktiivsuse suurendamise ja mittetulundusliku tegevuse arendamise kaudu. Meetme spetsiifilisteks eesmärkideks on tugevdada omaalgatust, koostöötahet ning sotsiaalseid suhteid.

Soovitus: Üldeesmärgi sõnastus on siinkohal natuke eksitav, kuna meede peaks parandama elukvaliteeti, mitte pelgalt atraktiivsust. Meetme tingimused on sedavõrd investeeringukesksed, et meetme spetsiifilisi eesmärke täita ei saa. Selleks tuleks tingimustes panna rohkem rõhku tegevuste kaasavusele ning lubada ka sellega seonduvaid kulusid.

2. Toetuse taotlemine on lubatud tegevuste ja investeeringuobjektide kohta, mis on kavandatud maapiirkonnas. Selles punktis võib tekkida probleeme maapiirkonna mõistega. Kuigi see on eelnevalt määruses defineeritud, siis erineb see meetme 3.6 definitsioonist ja see võib tekitada segadust. Määruse nõudes, et kavandatavad investeeringuobjektid peavad olema kooskõlas piirkonna kultuuri, looduslike ja sotsiaalmajanduslike arenguvajaduste ja võimalustega, on piirkonna mõiste ebaselge. See võib anda hindamiskomisjonidele signaali, et hindamisel on kogukonna/küla vajadustest olulisemad maakonna vajadused.

See läheb aga vastuollu meetme eesmärgiga, milleks on kohaliku aktiivsuse suurendamine

Soovitus: Mõisted võiksid olla määruste lõikes ühtlustatud ja selged.

3. Kulude loetelu, mis ei ole meetme mõistes abikõlblikud sisaldab järgmisi kulusid:
  - a) tasu taotleja enda või tema töötajate tehtud tööde eest. Antud tingimus ei motiveeri koostööd ja kaasamist, kuna see on ajamahukas ning tasustamata projektijuht ei ole motiveeritud aega ja vaeva panustama.
  - b) remondi- ja rendikulud, kütuse-, palga-, koolitus-, side- ja transpordikulud ning muud tegevuskulud. Antud tingimus ei motiveeri koostööd ja kaasamist, kuna nimetatud kulude hulk suureneb koostöö ja kaasamise korral.

Soovitus: Võiks kaaluda mitte abikõlblike kulude korrigeerimist selliselt, et need soodustaksid projekti meeskonna motiveeritust, projekti osapoolte koostööd ja kaasamist.

4. Meetme määruse alusel antakse toetust ettevõtjale kuni 50% investeeringu abikõlblikust maksumusest ja Harjumaal kuni 40% investeeringu maksumusest.

Kui taotleja on maapiirkonnas tegutsev väike- või keskmise suurusega ettevõtja Euroopa Komisjoni määruse 70/2001/EÜ Euroopa Ühenduse asutamislepingu artiklite 87 ja 88 kohaldamisest väikese ja keskmise suurusega ettevõtjatele antavale riigiabile (EÜT L 10, 13.01.2001, lk 33) mõistes, antakse toetust kuni 65% investeeringu abikõlblikust maksumusest ning Harjumaal kuni 55% investeeringu abikõlblikust maksumusest.

Soovitus: Antud piirang on mittepiisav regionaalsete erisuste arvestamisel. Esiteks on ka Harjumaa äärevallad Tallinna mõjusfäärist eemal olevad tüüpilised maapiirkonnad. Teiseks peaks piirangud hõlmama ka MTÜsid, kuna investeeringu saamiseks vajaliku MTÜ moodustamine on vaid tehniline küsimus, mistõttu on ka Harjumaa (näiteks linnastunud Viimsi aleviku) ettevõtjail üsna lihtne moodustada MTÜ ning saada ikkagi maksimumtoetust 90%.

Suurettevõtetele toetuse andmisel ei näe antud meetme kontekstis üldse õigustust.

5. Määruse alusel tuleb toetuse taotlemisel esitada PRIA-le vormikohane arengukava lühikokkuvõtte, mille juurde võib lisada koopia selle aluseks olnud küla, alevi või aleviku arengukavast.

Soovitus: Taotluse kohustusliku lisana peaks olema kogukonna liikmete poolt kinnitatud ja kontaktidega varustatud arengukava koopia. See parandaks tegeliku arengukava olemasolu kontrolli, kaasavuse hindamist ja distsiplineeriks taotlejaid mitte kasutama "fiktiivseid" arengudokumente.

6. RAK meetme 3.5 „Külade taastamine ja arendamine“ kriteeriumid on kõik esitatud selliselt, et jätavad hindajatele liialt suure subjektiivsuse punktide andmisel. Erinevalt paljudest teistest meetmetest pole lahti kirjutatud, millisel juhul mis hinnet panna. Selle tulemusena võib iga hindaja oma maitse järgi tõlgendada praktiliselt kõiki punkte 1st kuni 10ni.

Soovitus: Hindamiskriteeriume tuleb täpsustada ja need detailselt lahti seletada.

7. Meetme eesmärk on kohaliku aktiivsuse tõstmine. Kohalik aktiivsus tõuseb läbi kaasatuse. Hindamiskriteeriumides on kaasatuse määra arvestamine minimaalne ehk annab kõigest kümnendiku punktidest. See on kaduvväike osa. Üldiselt peaks ka arengukava olemasolu ise tagama elanike kaasatuse, kuid praegu on see nii pigem teoreetiliselt. Samas on probleem selles, et meede annab võimaluse esitada puhtalt fiktiivne arengukava – ja saada toetust meede 3.5-st.

Soovitus: Seega tuleks hindamises teha 2 peamist korrektiivi.

- a) Tõsta kaasatuse määra arvestamist oluliselt kõrgemaks (vähemalt 30% hindest). See eeldab, et taotluse peatükis "Arengukava tegemise protsessi kirjeldus" all toodud fakte peab saama tõestada ja kontrollida (osaluslehed, protokollid, kontaktid, et helistada ja küsida). Samas võib väita, et taotlejad, kes kaasamise kunsti ei valda või oluliseks ei pea, ei oska reeglina ka kaasamise võtteid "kokku luuletada". Seega võib taotluses kirjutatu põhjal teha küllaltki objektiivseid järeldusi kaasatuse määra osas.
- b) Lisaks arengukava kaasavusele hinnata ka elanike kaasatust projekti elluviimisesse. Selleks, et kaasatuse määra oleks võimalik üldse arvestada, peaks taotluses saama lahti seletada elanike roll investeringu tegemisel. Näiteks vabatahtliku töö panuse kirjeldamise kaudu. Samuti võiks olla siin kohustuslik vabatahtliku töö vormis omafinantseering (näiteks vähemalt 3% investeringu mahust.) Sellisel juhul tuleb leida ka süsteem, kuidas vabatahtliku töö osa hinnatakse ja kontrollitakse.

8. Uuringu üheks tähelepanekuks oli ka MTÜde liigne sõltuvus omavalitsustest. On otstarbekas, et vähemalt pool nõutavast omafinantseeringust peaks olema MTÜ enda katta. Teise poole võiks vajadusel katta omavalitsus.

Soovitus: Samas võiks abikõlblikuna arvestada vabatahtlikku tööd, mis kergendaks oluliselt MTÜde võimet omaosalust katta. Samuti võiks kogukond ikkagi osa ressursse ise rahas kokku koguda - vähemalt oleks tagatud, et investering läheb õigesse kohta - inimesed on objektist piisavalt huvitatud, et ise ka osa maksta. Siin võiks regioonide maksevõimet arvestades olla omaosaluse regionaalset diferentseerimist. Igatahes tuleks sel juhul ka teostada kontrolli, et omavalitsus ringiga kogu summat ikkagi kinni ei maksaks. Liiga suur omavalitsuse panus tekitab poliitilisi objekte ning MTÜ liigset sõltuvust valla rahakotist.

9. Vallad on Eestis erinevad oma sotsiaal-majanduslikult arengutasemelt ja heaolult jms. Päris palju on see seotud geograafilise asendiga – kaugusena suurematest linnadest. Linnalähedased vallad saavad keskustes suurema vaevata tarbida kultuurilisi (laiemas mõttes) teenuseid ja veeta suurema osa päevast linnades (tööalane pendelränne), seetõttu nad ei ole ka kogukonna arengust sedavõrd huvitatud (puuduvad kogukonnaga tihedad sidemed, eriti uuselanike puhul). Nendel valdadel on ka alati eelised, sest kasusaajate hulk on suurem (Tallinna tagamaa ja ääremaa valdade rahvastikutihedus erineb viiekordselt!). Nn tavapäraste maavaldade olukord on siis kardinaalselt teistsugune, hakkama tuleb saada (st teenused tarbida) valdavalt lähikonnas.

Soovitus: Kuna toetusressurssi on ilmselt vähem kui taotlejaid, siis positiivsete hindepallide korral eelisjärjekorras toetada väljaspool linnaregioone asuvaid valdu. Üheks võimalikuks kriteeriumiks võib olla EV Siseministeeriumi poolt tellitud uuringus “Eesti linnaregioonide arengupotentsiaal, 2002” tehtud sellekohane tüpologia (vt Siseministeeriumi regionaalarengu osakonna kodulehekülg).

10. Veelgi suuremad erinevused kui valdade vahel, on need maa-asulate (külad ja alevike) vahel. Üle pooltes Eesti külades elab vähem kui 20 elanikku – nendel asulatel on raske kokku saada piisavat omafinantseeringut, oskust projekte esitada, kasusaajate arvu jne., kuid teenust vajavad nemadki. On ka väga halvas seisundis olevaid nn karpmajaasulaid, 1970ndatel aastatel likvideeritud majandikeskusi, osakonnakeskusi jms tüüpi asulaid, kus suhteliselt suur osa elanikest on sisserännanud (puuduvad “juured”

ja kodukanditunnetus, identiteet), mis reeglina tähendab, et nad ei ole suutelised ega motiveeritud kohalikus arendustegevuses osalema ja ega nende asulate käekäik pälvi just ka vallavalitsustes kõige suuremat tähelepanu. Üleüldse, Eestis on üle 4700 maa-asula, ja kui need kõik teevad individuaalselt arengukava või taotlevad projekte, ei jätku kõikidele 50 aasta jooksul; ja ei ole otstarbekaski. Samas on osades valdades/piirkondades piisavalt näited, kus seltsitegevust ja kohalikku arengut edendavad maa-asulate grupid, nn. *kandid*, ehk siis on külad, mis suudavad teha koostööd väga hästi ja need, kes ei taha või on valede arvamuste kütkes.

Soovitus on siinkohal hinnata kõrgemalt neid projekte, mille taotlejateks on mitu küla/alevikku.

Järgnevas peatükis on toodud uuringu küsimustele vastamiseks kasutatud andmed.

3.2. Külaelanike sotsiaalse ühistegevuse olukorra analüüs

Mittetulundusühenduste põhiandmed

Tabel 1. Mittetulundusühenduste, seltsingute ja sihtasutuste jagunemine asutamisaja järgi

	Kuni 1995	1995-2000	2001-2006	Sh. 2004-2006	Sh.2006	Kokku *
Arv	46	73	110	49	7	229
Osatähtsus koguarvust, %	20	32	48	21	3	100

* 3 MTÜ puhul andmed asutamisaja kohta puuduvad

Käesolevas uuringus küsitletud mittetulundusühendused (edaspidi: MTÜ-d) võib asutamisaja järgi jaotada kahte enam-vähem võrdsesse rühma: enne ja pärast 2000 aastat asutatud, viimastest omakorda umbes 1/5 on asutatud viimase 3 aasta (2004-2006) ja vaid 3% viimase aasta jooksul (2006.a.). Seega omavad vastanud MTÜ-d juba piisavalt kogemusi ja esindavad läbilõikeliselt ilmselt ka nende organisatsioonide põhilisi tunnuseid, seisukohti, probleeme jms.

Üsna raske on vahet teha, kui suur on MTÜ-de liikmete arv ja nende töös osalevate aktiivsete liikmete arv. Need numbrid on kahtlemata hinnangulised, kuid eeldatavasti väikeste maakohtades omatakse ikkagi piisavalt üldistatud ülevaadet. Umbes poolte MTÜ-de liikmeskond ulatub 20 inimeseni, kuid on ka piisavalt suuri MTÜ-sid, näiteks 12%-l on liikmete arv üle 50. Kui võrrelda seda näitajat hinnangulise aktiivse liikmeskonnaga, siis umbes 1/3 MTÜ-de puhul ulatub see kuni 10 liikmeni ja peaaegu kolmveerandi puhul kuni 20 liikmeni 1 MTÜ kohta. Kuid on väidetavalt ka neid MTÜ-sid (7%), kus aktiivsete liikmete hulk ületab 50 inimest. Kokkuvõtvalt võibki märkida, et keskel läbi peetakse aktiivseteks umbes poolt liikmeskonnast.

Pooled küsitletud MTÜ-dest kuulusid nende hulka, mida võiks pidada põhiliselt külaliikumise tegelevateks MTÜ-deks. Ligi 1/5 puhul on tegemist tõlgendamisega – osaliselt on MTÜ-de tegevus suunatud mõnele kitsamale sihtrühmale (nt naised, noored, eakad), kuid tegelikult võib neid täiendavalt lugeda ka piirkonna arenguga tegelevate organisatsioonide hulka. Ülejäänud 1/3 puhul on tegemist selliste organisatsioonidega, mille põhiliseks tegevuseks on mõne kitsama sihtrühma hobi või huvid (jahimehed, maaparandus, talunikud), kuid teatud mõndustega on kohaliku elu edendajad nemadki.

Tabel 2. Mittetulundusühenduste jagunemine põhitegevuse iseloomu järgi, %

Põhiliselt külaliikumise tegevad MTÜ-d	51
--	----

Osaliselt külaliikumisega tegevad MTÜ-d	18
Põhiliselt kitsama hobi või sihtrühma vajadusega tegelevad MTÜ-d	31
Kokku	100

Tabel 3. Mittetulundusühenduste jagunemine liikmete arvu järgi, %

	Liikmed kokku	Sh. aktiivsed liikmed*
kuni 10	17	36
10-19	34	36
20-29	20	11
30-49	18	10
50 ja enam	12	7
Kokku	100	100

* osalevad selle töös vähemalt kord kuus

MTÜ-de liikmeskond on küllaltki vana, vastanud III Sektori esindajate keskmiseks vanuseks oli 51 aastat, suurimaks rühmaks (41% vastanutest) 40-54-aastased. Päris palju oli tööeast vanemaid – peaaegu 20% vastanutest. Seevastu noorte, kuni 25-aastaste osakaal, oli vaid 2% ja ka enam-vähem paiksete, 25-39-aastaste, osatähtsus oli pigem madal, 16%. Ühelt poolt on selline demograafiline kallutatus muidugi pisut problemaatiline, näidates mingil määral ka noorte vähest huvi piirkonna elu edendamiseks ise midagi ära teha ehk siis näitab noorte osalist passiivsust. Noorte suurem esindatus MTÜ-des tuleks kasuks ilmselt ka projektide ettevalmistuse ja teostamise osas, samuti väheneks kurtmine noorte vähese eneseteostusvõimaluste kohapealt. Tööeast vanema elanikkonna puhul mängib ilmselt rolli ka asjaolu, et neil on lihtsalt rohkem vaba aega endale meelepärase tegevuse korraldamisega.

Teisalt, on rõõmustav, et vanem elanikkond tahab ja suudab ühistegevust edendada, mis moodsas keeles tähendab "sotsiaalset kapitali akumulierida", mis tähendab endale ise eneseteostusvõimalused luua. Ei saa ka öelda, et noori üldse MTÜ-des ei oleks, neid on vaid proportsionaalselt vähem, aga põhimõttelised eeldused ja võimalused on siiski olemas.

Vastanutest ülekaalus on naised – III Sektori esindajatest 61% olid naised ning 39% mehed.

Tabel 4. Vastanud III Sektori esindajate jagunemine vanuse järgi

	kuni 25-aastased	25-39-aastased	40-54-aastased	55-64-aastased	65 ja vanemad	Kokku
Arv	5	37	95	52	43	232
Osatähtsus koguarvust, %	2	16	41	22	19	100

Eelneva tabeli puhul olid järeldused tehtud vastanud III Sektorite esindajate vanuselise jaotuse põhjal, lisaks uuriti ka hinnangut MTÜ-de vanuselise jaotuse kohta. Põhimõttelist erinevust ei ole, ka MTÜ-de keskmist vanust arvestades on ülekaalus vanemad rahvastikurühmad.

Tabel 5. Mittetulundusühenduste jagunemine olulisema vanusrühma lõikes, %

põhiliselt vanemad inimesed (pensionil või veidi alla selle)	11
põhiliselt noored (enamasti alla 30 aasta)	7
põhiliselt keskealised (30-55-aastased)	30
põhiliselt vanemad ja kesk-ealised inimesed	17
põhiliselt noored ja keskealised inimesed	11
põhiliselt noored ja vanemad inimesed	6
kõiki rühmi on enam-vähem võrdselt	18
Kokku	100

Kuna maarahvastiku enamuse moodustavad eestlased, on ka MTÜ-de rahvuslik koosseis sellega kooskõlas, vaid 3% MTÜ-de puhul osalevad nende organisatsioonide töös, kas täielikult või märkimisväärsel osalusel, mitte-eestlased. 2000.a seisuga (Rahvaloenduse andmed) moodustasid mitte-eestlased maarahvastikust ca 9%, seega on nende osatähtsus kodukandi arendamises mõnevõrra proportsionaalselt vähem esindatud.

Tabel 6. Mittetulundusühenduste jagunemine olulisema rahvusrühma lõikes, %

kõik on eestlased	80,6
põhiliselt eestlased, kuid on ka mõned mitte-eestlased	16,4
enam vähem pooleks eestlasi ja mitte-eestlasi	1,3
kõik on mitte-eestlased	1,7
Kokku	100

Palgalisi töötajaid on 12,9%-l küsitletud organisatsioonidest – arvestades selle sektori eripära (põhimõtteliselt ikkagi vabatahtlik töö) ja suhtelist noorust (sh enne II Maailmasõja aegsed ühistegevuse traditsioonid on veel kaugel taastumisest), ei olegi see nii väike arv. Siiski on sellele

numbrile raske ühest hinnangut anda, eriti just kohaliku arengu seisukohalt. Võimalik, et tegemist võib olla näiteks suvilakooperatiivide töötajatega vms, kelle puhul on tegemist mõistetava, kuigi tagasihoidliku, töötasuga.

Tabel 7. III Sektori esindajate (vastanute) jagunemine tegevusvormi lõikes, %

Mittetulundusühingud	81
Seltsingud	17
Sihtasutused	3

Organisatsiooniliste vormide järgi esindasid vastanud põhiliselt MTÜ-sid (81%), 17% puhul oli tegemist seltsingute ja 3% puhul sihtasutustega. Üldiselt vastas valim üle-eestilisele statistilisele profiilile nimetatud organisatsioonide jaotuse osas.

Tabel 8. Mittetulundusühenduste jagunemine vastavalt sellele, kui suure osa piirkonna elanikest on nad endi tegevusse kaasanud, %

suur osa elanikest	11
küllalt suur osa	34
mitte eriti suur osa	36
väga vähesed	19
kokku	100

Enamasti osaleb organisatsioonide tegevuses küllaltki suur osa piirkonna elanikest, vähemalt 45% MTÜ-de puhul (Tabel 8). Enam-vähem langeb see osatähtsus kokku nende MTÜ-de %-ga, mis on tegevad põhiliselt kodukandi arengu küsimustega tervikuna (vt Tabel 2).

Kolmanda sektori finantseerimisallikad

Tabel 9. Millistest allikatest on Teie organisatsioon oma tegevusi finantseerinud?

Vastanuid 232	Põhiliselt	Osaliselt	Vähesel määral	Üldse mitte	Kasutatud kokku
Vallavalitsus(t)e toetus	35,8	33,6	12,9	17,7	82,3
Liikmemaks	16,4	15,5	29,7	38,4	61,6
Annetused, sponsorlus	13,4	23,7	22,4	40,5	59,5
Kohaliku omaalgatuse maakondlik programm	19,8	15,9	7,3	56,9	43

Hasartmängumaksuprogramm	5,2	9,5	6	79,3	20,7
Riikliku arengukava meede 3.5 - Külade taastamine ja arendamine	5,2	8,6	3	83,2	16,8
Kohaliku omaalgatuse üle-eestiline programm	8,6	3	2,6	85,8	14,2
Eelstruktuurifondid – (SAPARD'i meede 6) külade taastamine	2,2	4,7	3	90,1	9,9
Keskkonnainvesteeringute Keskus	1,3	4,7	3,9	90,1	9,9
PHARE programm (Access, CBC, PPF jne)	0,4	5,2	0,4	94	6
Laen	0	4,3	1,7	94	6
Kuni 2003. aastani kehtinud regionaalprogramm (KERA, PPP, Saarteprogramm jne)	0,4	2,2	2,6	94,8	5,2
Riikliku arengukava Meede 4.6.2. - Piirkondliku konkurentsivõime arendamine	0	1,3	2,2	96,6	3,5

Rahastus-allikatest on 3. sektori jaoks kõige olulisem vallavalitsuse toetus - 82,3% küsitletutest on omavalitsuse toetust kasutanud, kusjuures üle kolmandiku on sellest sõltuvad. Tähtsuset järgnevad liikmemaks (61,6%) ja sponsorlus (59,5%). Ehk teisisõnu ei lähe MTÜd rahastust esimeses järjekorras bürokraatiaoskusi eeldavatest programmidest taotlema, vaid otsivad seda lähemalt.

Programmirahadest eelistatakse siseriiklikke fonde - oodatult oli tähtsaim rahastus-allaikas maakondlik kohaliku omaalgatuse programm 43,1%, millele järgnes kaks korda harvemini kasutatav hasartmänguprogramm (20,7%).

EL rahastusest oli kõige sagedamini kasutatud meedet 3.5 - 16,8% vastanust; väikse vahega järgnes SAPARDI 6. meede, mis oma olemuselt oli üsna sarnane ning rajas teed meetmele 3.5. Teisi programme oli kasutatud juba vähem kui kümnendiku poolt.

Laenu osatähtsus on praegu üsna väike 6% ehk laenu oli võtnud 14 vastanud organisatsiooni.

Muude rahastusallikate kohta antud vastanutest selgus, et finantseerimisallikate ring on küllaltki mitmekesine.

Valiknimekirjast puudunud riiklikest programmidest oli 34 vastanut ehk 14,7% kasutanud Kultuurkapitali.

Üksikutel juhtudel oli kasutatud ka teisi Euroopa Liidu (Life Nature programm; Euroopa Sotsiaalfond) või bilateraalseid (Hollandi fond; Balti-Ameerika partnerlusprogramm, Gustav Adolphi Fond Saksamaalt) programme ja fonde.

Lisaks liikmemaksudele tõi 20 vastanut finantsallikana välja korjandusi, osalustasusid üritustel ning liikmete eraviisilisi annetusi. Kuuel korral viidati ka välisriikide (Soome, Rootsi, Saksamaal) sõprusorganisatsioonide rahalisele abile.

Rahalisi vahendeid eraldavad ka mitmesugused katusorganisatsioonid nagu Eesti Vabaharidusliit, Olümpia Komitee, Andras, Eesti Kultuuriseltside Ühendus, Eesti Jalgpalli Liit, omavalitsusliidud, spordiliidud, taluliidud. Neile viitas 13 vastanut.

15 juhul viidati finantsallikana erinevatele majandustegevuse vormidele.

Laenu saamisega seotud probleemid

Tabel 10. Kuivõrd lihtne või raske oli laenu saada?		
	Vastanuid	%
Väga raske	0	0
Pigem raske	5	35,7
Pigem lihtne	5	35,7
Väga lihtne	4	28,6

Laenu oli finantseerimiseallikana kasutanud vaid 6% vastanuist ehk 14 vastanut. Nende 14 laenu taotlenu hinnangul oli laenu taotlemine pigem lihtne, kui raske. Mitte keegi ei pidanud seda väga raskeks.

Suurem osa vastanuid ei olnud laenu võtmise peale mõelnud ega näinud selleks vajadust. Väga sageli kumas läbi ka hoiak "võlg on võõra oma", "me ei kavatsegi laenu võtta" - seega ei ole suur osa kolmandast sektorist ka vajadusel moraalselt valmis laenu kui finantseerimisallikat kasutama.

Laenu vajavate MTÜde puhul oli suurimaks probleemiks tagatise puudumine. Kui organisatsioonil tagatist ei ole, nõuavad pangad eraisikutagatist, milleks ilmselt vaid vähestel jätkub motivatsiooni ja julgust.

Paar vastajat tõid probleemina esile ka laenu vormistamise keerukuse ning aegluse.

Üldiselt võib järeldada, et kolmas sektor ei ole suures osas laenuvõtmiseks valmis. Laenuvõtmise suurimaks takistuseks on tagatis. Tagatise probleemi lahendamisel ei tohiks muid suuremaid probleeme laenu saamisel juba täna olla.

Eri finantsallikate osakaal 3. sektori eelarves

Kolmanda sektori esindajatelt küsiti, kui suur oli aastal 2005 a) toetuste (sealhulgas omavalitsuselt, fondidest ja sponsoritelt saadud vahendite); b) liikmemaksude ja c) majandustegevusest saadud osa nende organisatsiooni eelarvest protsentuaalselt.

Tabel 11. Eri finantsallikate osakaal 3. sektori eelarves

	Toetuste osakaal		Liikmemaksude osakaal		Majandustegevus	
	% vastanuist	Kumulatiivselt	% vastanuist	Kumulatiivselt	% vastanuist	Kumulatiivselt
0	15,9	15,9	37,5	37,5	63,8	63,8
1-10	3,4	19,4	33,7	71,1	11,5	75,4
11-30	3,5	22,8	9	80,2	8,2	83,6
31-50	5,1	28	6,1	86,2	3,5	87,1
51-75	7,8	35,8	0,4	86,6	3,4	90,5
76-99	36,6	72,4	3,8	90,5	3,8	94,4
100	20,7	93,1	2,2	92,7	0,9	95,3
Raske öelda	6,9	100	7,3	100	4,7	100

Toetustest sõltuvate mittetulundusühenduste osakaal on oodatult üsna suur – 72% saavad üle poole oma eelarvest toetustest. Viiendikul vastanuist puuduvad täielikult omavahendid.

Rahaliselt täiesti sõltumatuid 3. sektori organisatsioone on 15,9% ehk 37 küsitletut. See aga ei näita antud juhul MTÜde ja seltsingute finantsilist tugevust, kuna toetusi ei vaja ka väga tagasihoidlike tegevustega ning passiivsed organisatsioonid.

Liikmemaksudest rahastab oma tegevust suhteliselt väike osa vastanuid 71,2% organisatsioonidest jääb liikmemaksude osa alla 10%. Nagu ülalpool toodud tabelist näha ei ole ligi 40% mittetulundus-ühendustest üldse liikmemaksu. Liikmemaks on olulisel kohal suure liikmeskonnaga MTÜdel.

Majandustegevus on praegu 3. sektorile veel üsna uus nähtus, seda eriti kohaliku tähtsusega seltside-seltsingute jaoks. Viimase aasta-paari jooksul on hakatud rääkima MTÜdele teenimise võimalustest ehk siis kogukonna ettevõtlusest. Antud tabel näitab selgelt, et kõigest 36,2% vastanuist on oma eelarvesse ressursse teeninud. Vaid 27 juhul (11,6%) moodustas see olulise osa (üle kolmandiku) eelarvest. Kindlasti peaks mittetulunduslikku majandustegevust soodustama, et anda 3. sektorile suuremat iseseisvust.

Üldiselt võib öelda, et kolmanda sektori sõltuvus toetustest on suur – hinnanguliselt vaid viiendik tuleks praegu nendeta toime.

Maaelanike kuulumine mittetulundusühendustesse. Aktiivsus

23% elanikest on mõne mittetulundusühenduse liikmed. Sarnast protsenti (24%) kinnitas ka 2006. aastal Põllumajandusministeeriumi tellimisel valminud uuring "KOHALIKU INITIATIIVI ARENDAMINE – LEADER-TÜÜPI MEEDE". Samas ei selgu, kuidas jaotub elanikkond eri tüüpi MTÜde vahel ning samuti see, kas nimetatud protsent vastab reaalsele vajadusele või on osaluses reservi.

Võrreldes Põhjamaadega, kus maapiirkondades on kolmandik elanikkonnast haaratud külaliikumise seotud mittetulundussektorisse, on see mõnevõrra siiski (veel) väiksem. Kuna me ei tea, kui paljud Eesti maapiirkonnas tegutsevad ühendused tegelevad kohaliku piirkonna ja kogukonna arendamisega, siis võib vahet olenevalt interpretatsioonist hinnata 1,5-2 kordseks. Siin peitub ka kolmanda sektori arenguruum Eestis.

Tabel 12. Maaelanike jagunemine mittetulundusühenduste liikmelisuse järgi, %

jah, olete mitme mittetulundusühingu liige	8
jah, olete ühe mittetulundusühingu liige	15
ei	77
kokku	100

Tabel 13. Maaelanike jagunemine mittetulundusühenduste kuulumise aja järgi, %

Enne 2000 aastat	38
2000-2003	27
2004-2006	35
Sh.2006	3

Mittetulundusühendustes osalemise motiivid (Tabel 14) näitavad, et elanikke motiveerib nii soov kodukohale kasulik olla, kui ka meeldiv seltskond. Mitteosalemise peamine põhjus (Tabel 15) ehk aja puudus on suuresti prioriteetsuse küsimus. Seega võib öelda, et ühise tegutsemise väärtustamine ei ole veel piisaval tasemel – eelistatakse individuaalsust. Seda näitavad ka hinnangud olemasolevate mittetulundusühenduste ja maarahvastiku aktiivsusele tervikuna. Kui vallavalitsuste hinnang III sektori aktiivsusele on pigem positiivne (Tabel 16), siis hinnangud maaelanikkonna aktiivsusele kõikide sektorite poolt näitavad, et selles osas on veel päris palju arenguruumi (Tabel 17). Tabelis 18 esitatud põhjal võib eeldada, et aktiivse selgitustöö tulemusena võib aktiivsus ka tõusta – põhiliseks passiivsuse põhjuseks ongi, et igaüks püüab oma asjadega ise hakkama saada ja ühistööd ei osata eriti hinnata. Aktiivsemat osalust mittetulundusliikumises võimaldab ka asjaolu, et elanikud on piirkonna arengust pigem huvitatud (Tabel 19) – on olemas osalemise vajadus ning

seega ka sotsiaalse kapitali reserv. Kui praegu on kolmandasse sektorisse kaasatud kõige aktiivsem osa elanikkonnast (23%), siis väljakutseks on ülejäänud elanikkonna osa aktiveerimine.

Tabel 14. Maaelanike motiivid mittetulundusühenduste töös osalemisel, %

	See kindlasti	Ka see	See ei ole põhjuseks	RASKE ÖELDA	Kokku
Tahan ka ise midagi küla ja selle inimeste jaoks teha	63	28	3	6	100
Hea seltskond	44	42	8	5	100
Sõbrad ja tuttavad osalevad	39	39	16	5	100
Muidu hakkab igav	20	31	42	6	100

Tabel 15. Maaelanike põhjused mittetulundusühenduste töös mitteosalemisel, %

	See kindlasti	Ka see	See ei ole põhjuseks	RASKE ÖELDA	Kokku
Mul ei ole aega	33	19	41	7	100
Ei ole kutsutud	10	14	67	10	100
Ei usu, et sellest külas midagi paremaks läheb	6	12	66	16	100
Inimesed ei meeldi	5	1	84	11	100

Tabel 16. Vallavalitsuste hinnang mittetulundusühenduste aktiivsusele piirkonnas (% vastanutest)

väga aktiivsed	7
pigem aktiivsed	63
pigem väheaktiivsed	27
RASKE ÖELDA	3

Tabel 17. Hinnangud maaelanike aktiivsusele mittetulundusühenduste töös osalemisel, % vastanutest

	III Sektor	KOV	Elanik
väga aktiivsed	5		3
pigem aktiivsed	38	43	24
pigem passiivsed	43	50	48
väga passiivsed	5	3	11
RASKE ÖELDA	10	3	14
Kokku	100	100	100

Tabel 18. Hinnangud vähese aktiivsuse põhjustele, % küsitletutest

1. Praegu on kõikidel kiire oma tööasjadega, muuks ei jäägi enam aega		III Sektor	KOV	Elanik
	Oluline põhjus	18	13	23
	Ka see	19	30	23
2. Ühise tegutsemise väärtused ja tulud ei ole veel jõudnud paljude inimesteni		III Sektor	KOV	Elanik
	Oluline põhjus	22	30	19
	Ka see	18	20	21
3. Ühiskonnas väärtustatakse rohkem individuaalsust ja üksitegust kui ühistegevust		III Sektor	KOV	Elanik
	Oluline põhjus	16	17	18
	Ka see	19	23	20
4. Siinsed inimesed ongi enamasti olnud küllaltki passiivsed		III Sektor	KOV	Elanik
	Oluline põhjus	12	3	16
	Ka see	15	27	20
5. Kohalikud elanikud veedavad enamuse oma ajast linna(de)s ja kohapealne elu neid ei huvita		III Sektor	KOV	Elanik
	Oluline põhjus	7	10	10
	Ka see	11	13	12
6. Kohalikel elanikel on varasemaid negatiivseid kogemusi seoses külaelu edendamise või muu ühistegevusega		III Sektor	KOV	Elanik
	Oluline põhjus		3	3
	Ka see	11	30	5

Tabel 19. Hinnang tegevuspiirkonna elanike huvitatusele seltsitegevusest ja/ või oma küla arendamisest, % küsitletutest

huvitab väga	19	7	9
pigem huvitab	58	70	41
pigem ei huvita	16	13	29
ei huvita üldse	2		7
RASKE ÖELDA	6	10	14
kokku	100	100	100

Mittetulundusühenduste kaasamine kohalike omavalitsusüksuste tegemistesse

Tabel 20. Kas peate vajalikuks oma valla mittetulundusühendusi kaasata omavalitsuse tegemistesse külade arendamisel?

	Vastanuid	%
1 jah, väga vajalikuks	21	70
2 pigem vajalikuks	9	30
Kokku	30	100

Kõigi omavalitsuse esindajad pidasid MTÜde kaasamist vajalikuks, sealjuures 70% väga vajalikuks. Mitte keegi ei pidanud kolmanda sektori panust ebavajalikuks.

Tabel 21. Kas mittetulundusühendused on piisavalt kaasatud omavalitsuse tegevustesse?

	3. sektori hinnang		Omavalitsuste hinnang	
	Vastanuid	%	Vastanuid	%
jah	58	25	4	13,3
pigem jah	67	28,9	18	60
JAH KOKKU	125	53,9	22	73,3
pigem ei	43	18,5	7	23,3
ei	44	19	1	3,4
EI KOKKU	87	27,5	8	26,6
raske öelda	20	8,6	0	0
Kokku	232	100	30	100

Siinkohal kajastab 3. sektori hinnang vastanu oma organisatsiooni kaasatuse taset ning omavalitsuste hinnang 3. sektori kaasatuse taset üldistelt.

Selgub, et kokkuvõttes peab 3. sektorit kaasatuks 73,3% omavalitsustest, neist ligi viiendik, pidas kaasatust igati eeskujulikuks.

Seevastu 3. sektori esindajatest leidis oluliselt vähem 53,9%, et neid on piisavalt kaasatud. Kaasatusega ei olnud rahul 27,5% vastanuist.

Seega võib öelda, et 3. sektori kaasamist peetakse omavalitsuste poolt oluliseks ning suurem osa vallavalitsusi teeb pingutusi seltside-seltsingute kaasamiseks. Samas jääb 3. sektori rahulolu kaasatusega valdade omast oluliselt väiksemaks. Omavalitsustel on siin arenguruumi.

Tabel 22. Mis põhjustel ei ole mittetulundusühendused piisavalt kaasatud omavalitsuse tegevustesse?

Vastanuid 8	Oluline põhjus	Mitteoluline põhjus	Raske öelda
Mittetulundusühendused ei ole ise eriti huvitatud	75	0	25
Mittetulundusühendusi huvitab vaid oma küla	75	12,5	12,5
Mittetulundusühendusi huvitab vaid oma kitsas valdkond	62,5	12,5	25
Mittetulundusühendustel napib selleks oskusi, võimekust	62,5	25	12,5
Lihtsalt ei ole seni tekkinud veel head koostööd	62,5	12,5	25
Lihtsam ja kiirem on asjad (vallavalitsuses) ära teha	37,5	37,5	25
Omavalitsus ei näe valdkonda, kus 3.sektor saaks olla toeks	0	50	50
Vallavalitsuse ja 3. sektori vahel on suured lahkarvamused	0	62,5	37,5

Antud küsimusele paluti vastata neil 8 omavalitsustel, kes ei pidanud vajalikuks kolmanda sektori kaasamist omavalitsuste tegemistesse.

3. sektori vähese kaasatuse taga näevad omavalitsused eelkõige mittetulundusühenduste endi väikest huvi valla asjade suhtes - huvi piirdub kitsalt külaga või oma kitsa valdkonnaga. Samuti kahtleb üle poole omavalitsustest 3. sektori oskustes ja võimekuses.

Samas ei näe omavalitsused kaasamise takistusena konflikti ega ka potentsiaalse rolli puudumist.

Mittetulundusühenduste ja kohalike omavalitsuste vaheline koostöö

Tabel 23. Mitme mittetulundusühinguga teete koostööd?

Vastanuid 30	0	1	2-4	5 ja rohkem	Koostöö kokku
Igapäevast koostööd	43,3	10	30	16,7	56,7
Tihedat koostööd	20	6,7	56,6	16,7	80
Koostööd aeg-ajalt	13,3	13,3	43,4	26,6	86,7
Koostööd vahest harva	36,7	10	36,7	16,6	63,3
Koostöö 3. sektoriga kokku	0	6,7	26,7	66,6	100

Koostööd tehakse pigem aeg-ajalt kui igapäevaselt. Vaid kolme valla puhul näitas aritmeetiline keskmine, et koostöö olemasolevate MTÜde, seltsingute ja sihtasutustega on pigem tihe. Samas on sel juhul ka mittetulundusühenduste arv, kellega üldse koostööd tehakse, väike.

Antud küsimustele antud vastuste usaldusväärsus tekitab kahtlusi, kuna vähemalt mõne omavalitsuse puhul on nimetatud arvud suuremad, kui tegelik mittetulundusühenduste arv vallas. Seega võib vastustest pigem välja lugeda hoiakuid, mis näitavad, et vajalikuks peetakse regulaarset koostööd, mis ei peaks olema suisa igapäevane, kuid ka mitte harv.

Tabel 24. Omavalitsuse informeeritus, huvitatus ja valmisolek toetamiseks

KOV: Kas vallavalitsus on mittetulundusühenduste tegevustest piisavalt informeeritud?		
	Vastanuid	%
Jah	26	86,7
Ei	3	10
Raske öelda	1	3,3
Kokku	30	100
3. sektor: Kas vallavalitsus on Teie organisatsiooni tegevusest piisavalt informeeritud?		
	Vastanuid	%
Jah	210	90,5
Ei	17	7,4
Raske öelda	5	2,1
Kokku	232	100
3. sektor: Kas vallavalitsus on Teie organisatsiooni tegevusest piisavalt huvitatud?		
	Vastanuid	%
Jah	190	82
Ei	32	13,7

Raske öelda	10	4,3
Kas vallavalitsus on Teie organisatsiooni tegevust piisavalt toetanud?		
	Vastanuid	%
Jah	170	73,3
Ei	54	23,3
Raske öelda	8	3,4

Selgub, et kolmas sektor on valdavalt rahul vallavalitsuse informeeritusega nende organisatsioonist. Ilmselt kajastab positiivne hinnang küll pigem rahulolu iseendaga – leitakse, et vallale on antud piisavalt infot.

Vallavalitsus ise on pisut vähem optimistlik. Kuid siiski 86,7% leiab, et neil on piisavalt infot 3. sektori kohta. Vaid 3 vastanut tunnistab, et infot napib.

Üldiselt tunnevad mittetulundusühendused, et omavalitsus tunneb piisavat huvi nende tegevuse vastu. 82% vastanuist on andnud positiivse ning vaid 13,7% negatiivse hinnangu vallavalitsuse huvitatusele.

Siia kõrvale tasub tuua ka 3. sektori rahulolu omavalitsuse poolse rahalise toetusega, mis on 73,3% ning kaasatusega, mis on 53,9%. Siit nähtub, et mida suuremat omavahelist koostööd tegevus eeldab, seda vähem omavalitsus (3. sektori hinnangul) sellesse panustab.

Omavalitsuste koostöövaldkonnad mittetulundussektoriga sõltuvad suurel määral vallas tegutsevate mittetulundusühingute tegevusvaldkondadest ning ka nende endi aktiivsusest omavalitsusega suhtlemisel.

Omavalitsuste avatud vastuste märksõnu analüüsidest selgus järgmine teemavaldkondade pingerida:

Teemavaldkond	Omavalitsuste arv
Kultuur	15
Heakord/keskkond	12
Sport	9
Töö laste ja noortega	5
Haridus	5
Sotsiaal	2
Ettevõtlus	2
Turism	1

Vaadates erinevad tegevusvorme, milles koostöö toimub on pingerida järgmine:

Tegevusvorm	Omavalitsuste arv
Üritused	10
Projektid	9
Koolitus- ja teavitustegevus	6
Huvitegevus	5
Arengukavade koostamine	4
Teenused	1
Objekti haldamine	1

Toodud nimekirjad ei kajasta kindlasti kõiki koostöö aspekte, kuid näitab ära mittetulundusühenduste peamised rollid omavalitsuste poolt vaadatuna ning ka koostöövaldkonnad, kus on arenguruumi. Vaid üks omavalitsus ei osanud välja tuua mingit koostööd 3. sektoriga.

Koostöö vormide pingerida näitab selgelt, et mida keerukam ning suuremat vastutust eeldav on tegevus, seda vähem on selles koostööd.

Omavalitsuste toetus kolmandale sektorile

Omavalitsus on rahaliselt toetanud					
Vastanuid 180	Korduvalt	Mõnel korral	Ühel korral	Ei ole toetanud	Toetanud kokku
Aidanud katta jooksvaid kulutusi	42,2	24,4	8,4	25	75
Aidanud katta osa omaosaluse kuludest	24,4	27,2	8,4	40	60
Katnud täielikult projektide puhul omaosaluse kulud	24,4	16,7	6,1	52,8	47,2
Eraldanud raha ruumide remondiks või korraldanud ruumide remondi	15,6	14,4	3,9	66,1	33,9
Muul viisil	5,6	5	3,3	86,1	13,9
Omavalitsus on mitterahaliselt toetanud					
Vastanuid 161	Korduvalt	Mõnel korral	Ühel korral	Ei ole toetanud	Toetanud kokku
Andnud ürituste korraldamiseks kasutada oma ruume, tehnikat, transporti, jms	54	20,5	3,7	21,8	78,2
Kaasanud koolitustele ja koolitusreisidele	22,4	27,3	10,6	39,7	60,3

Abistanud juriidilistes küsimustes	18,6	30,4	7,5	43,5	56,5
Mingil muul viisil	7,5	3,1	1,2	88,2	11,8

77,6% kolmanda sektori esindajatest vastab, et vallavalitsus on neid rahaliselt toetanud, 22,4% väidab et pole. 69,4% vastab, et omavalitsus on organisatsiooni toetanud mitterahaliselt. Tuletame meelde, et 73,3% pidasid toetust piisavaks.

Toetatud on kõige enam jooksvate kulude katmise (75%) ning omaosalusega. Sagedamini on kaetud omaosalus osaliselt (60%) ning harvem täielikult (47,2%). Kolmandiku vastanute puhul on omavalitsus aidanud ruumide remondiga.

Mitterahalise toetuse osas on tähtsaimal kohal ürituste korraldamisel antud abi – ruumid, tehnika ja transport. Väga positiivne on see, et üle poolte mittetulundusühenduste puhul on neid kaasatud koolitustele. See protsent võiks ehk veelgi suurem olla. 56,5% on saanud vallalt juriidilist nõuannet.

Üldiselt on nii rahaline kui ka mitterahaline toetus olnud pigem regulaarne kui ühekordne.

Omavalitsuse rahaline toetus 3. sektorile					
Vastanuid 29	Korduvalt	Mõnel korral	Ühel korral	Ei ole toetanud	Toetanud kokku
Aidanud katta jooksvaid kulutusi	51,7	41,4	3,4	3,5	96,5
Katnud täielikult projektide puhul omaosaluse kulud	72,4	20,7	0	6,9	93,1
Eraldanud raha ruumide remondiks või korraldanud ruumide remondi	31	41,4	13,8	13,8	86,2
Aidanud katta osa omaosaluse kuludest	51,7	31	3,4	13,9	86,1
Muul viisil	13,8	6,9	3,4	75,9	24,1
Omavalitsuse mitterahaline toetus 3. sektorile					
Vastanuid 28	Korduvalt	Mõnel korral	Ühel korral	Ei ole toetanud	Toetanud kokku
Andnud ürituste korraldamiseks kasutada ruume, tehnikat, transporti	89,3	7,1	0	3,6	96,4
Kaasanud koolitustele ja koolitusreisidele	42,9	50	0	7,1	92,9
Abistanud juriidilistes küsimustes	35,7	53,6	0	10,7	89,3
Mingil muul viisil	7,1	17,9	0	75	25

30 küsitletud omavalitsusest on 3. sektorit rahaliselt toetanud 29 ning mitterahaliselt 28 omavalitsust.

Omavalitsused hindavad toetamise määra kõrgemalt, mis on loomulik, kuna vastus kehtib ka siis, kui on toetatud vaid üksikuid valla mittetulundusühendusi. Üldiselt on pingerida sarnane, vaid sellise erinevusega, et valdade meelest katavad nad pigem kogu omaosaluse, kui osa sellest. Pigem toetatakse 3. sektorit regulaarselt, kui ühel korral, seda eriti mitterahalise toetuse osas.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et kolmanda sektori toetamine on omavalitsustes tavapärane.

Mittetulundusühenduste vajalikkus ja roll vallas

III sektori olemasolu ja seetõttu ka toetamine on kasulik. 80% omavalitsustest arvas, et mittetulundusühenduste tegevuse mõju nende külade arengule, kus nad on olnud tegevad, on positiivne; mõju puudumist väitis vaid mõni üksik küsitletu (Tabel 27). Üldiselt arvataksegi, et III sektori roll peaks olema kohaliku elu edendamisel, kas päris määrava tähtsusega (umbes kuuendik vastanutest) või vähemalt piisavalt suur, vaid mõni üksik küsitletust pidas nende rolli ebaoluliseks (Tabel 28). Enam-vähem sama suurusjärku peetakse ka mittetulundusühenduste toetust omavalitsustele piirkondliku elu edendamisel (Tabel 29). Kui mõnes piirkonnas ongi III sektor olnud, kas liiga passiivne või vähemõjus, on selle põhjuseks olnud külaliikumise uudsus, liiga vähese elanikkonna kaasatus, III sektori suhteline vaesus või oskuste nappus (Tabel 30). Aga nagu märgitud, passiivseteks peeti liialt väheseid mittetulundusühendusi ja need põhjused olid märgitud pigem mõne üksiku organisatsiooni kohta, kus III sektor on olnud kohaliku elu edendamisel aktiivne ja omavalitsusele toeks. Seal hinnatakse eelkõige nende abi ürituste korraldamisel, kohaliku kultuurielu korraldamisel ning vaba aja veetmise võimaluste loomisel (Tabel 31).

Tabel 27. Mittetulundusühenduste tegevuse mõju nende külade arengule, kus nad on olnud tegevad, % vastanutest (vallavalitsuste arvamus)

nendest on olnud väga suur abi	23
nende mõju on olnud üsnagi suur	57
mõju on olnud üsnagi väike	17
mõju praktiliselt puudub	3
Kokku	100

Tabel 28. Mittetulundusühenduste roll külade arendamisel vallavalitsuste arvamusel, % vastanutest

määrav roll	17
küllalt suur roll	77
ei peaks üldse mingit rolli mängima	3
RASKE ÖELDA	3
Kokku	100

Tabel 29. Vallavalitsuste hinnang oma valla mittetulundusühenduste toele omavalitsusele kohaliku elu edendamisel, % vastanutest

nad on väga oluline tugi	20
neist on mõnedel juhtudel päris palju abi	67
neist on olnud väike abi	13
Kokku	100

Tabel 30. Mittetulundusühenduste tagasihoidliku mõju võimalikud põhjused, vastanute arv (vallavalitsuste arvamus)

	Oluline põhjus	Samuti oluline põhjus
Külaliikumine on vallas alles algusjärgus	2	
Mittetulundusühendused ajavad rohkem omaenda (isiklikku) asja		3
Liiga vähe elanikke on mittetulundusühendustesse kaasatud	3	3
Mittetulundusühendused on liiga vaesed	5	1
Mittetulundusühendustel napib oskusi	2	3
Need investeeringutoetused, mida on erinevatest fondidest võimalik taotleda, meie valla küladele ei sobi		1

Tabel 31. Vallavalitsuste hinnang oma valla mittetulundusühenduste toele omavalitsusele kohaliku elu edendamisel, % vastanutest

	Väga oluline	Pigem oluline	Pigem väheoluline	Ei ole üldse oluline	RASKE ÖELDA	Kokku
Neist on olnud abi ürituste korraldamisel	43	50	3		3	100
Nende peale oleme paljuski saanud jätta kohaliku kultuurielu korraldamise	37	47	13		3	100
Nende peale oleme paljuski saanud jätta vaba aja veetmise võimaluste loomise	23	60	13		3	100
Mittetulundusühenduste kaudu on omavalitsus saanud kõige kiirema ja parema pildi külaelanike soovidest ja vajadustest	23	47	17	3	10	100
Nad on viinud omavalitsuse info kõige kiiremini ja efektiivsemalt elanikeni	13	53	27		7	100
Nad on olnud täiendav ressurss projektide ettevalmistamisel ja läbiviimisel (omavalitsus kõike ei jõua)	40	27	17	10	7	100
tänu nendele on omavalitsuse poolsed algatused jõudnud ka nõ probleemsete sihtrühmadeni	20	23	40	3	13	100

3.3. Ühistegevuse arengu piirkondlikud erinevused

Piirkondlikud erisused valdade vahel

Piirkondlikke erisusi saab väljendada mitmel moel, üheks kindlamaks viisiks on kasutada väljatöötatud pikaajalisi kriteeriume arengutaseme, heaolu, võimaluste vms mõõtmisel. Üks stabiilsemaid näitajaid on kahtlemata geograafiline asend (näiteks suuremate linnade suhtes), millega on kaasnenud ja kaasneb ka edaspidi märkimisväärselt kõrgem heaolu (riigi) keskmisest sissetulekute näol, atraktiivsus rände näol ja positiivne majandusolukord heade hõivenäitajate osas. Üheks selliseks kriteeriumiks on Eestis kindlasti jaotus linnalähedasteks ja väljaspool linnaregioone asuvateks valdadeks, sh neist esimesi on nimetatud ka nn „Kuldse ringi valdadeks“ (Maaleht 10.november 2005, lk.3). Kuna kõik senised prognoosid näitavad rahvastiku ja heaolu ennakasvu nendes valdades, on ka käesolevas töös mittetulundusühenduste ja elanike vastused esitatud täiendavalt piirkondlikul põhimõttel, antud juhul siis jaotusena „kuldse ringi vallad“ ja „ülejäanud vallad“.

Piirkondlikus mõttes ei ole vastustes olulisi erinevusi linnalähivaldade ning perifeersete valdade vahel. Samuti ei sõltu näitajad vastaja kuulumisest Maaelu Arengu Instituudi (2002.a.) uuringu kategooriate järgi eri valla tüüpidesse.

Tabel 32. Maaelanike osalemine mõnes mittetulundusühingus, seltsingus või sihtasutuses, % vastanutest

	jah, olen mitme MTÜ liige	jah, olen ühe MTÜ liige	ei	Kokku
"Kuldse ringi" vallad	6	24	69	100
Muud vallad	8	13	79	100
Kokku	8	15	77	100

Tabel 33. Maaelanike kursisolek Riikliku arengukava meetmega 3.5 – "Külade taastamine ja arendamine", % vastanutest

	väga hästi	küllaltki hästi	mitte eriti hästi	üldse ei ole kursis	Kokku
"Kuldse ringi" vallad	1	8	21	71	100
Muud vallad	2	10	21	67	100
Kokku	2	9	21	68	100

Tabel 34. MTÜ-de hinnang kohalike elanike aktiivsusele küla arendamises ja ühistegevuses, % vastanutest

	väga aktiivsed	pigem aktiivsed	pigem passiivsed	passiivsed	Kokku
"Kuldse ringi" vallad	9	49	42	0	100
Muud vallad	5	40	48	7	100
Kokku	6	42	47	5	100

Tabel 35. MTÜ-de hinnang organisatsiooni tegevuspiirkonna elanike huvitatusest osaleda seltsitegevuses ja/ või oma küla arendamisel, % vastanutest

	huvitab väga	pigem huvitab	pigem ei huvita	ei huvita üldse	Kokku
"Kuldse ringi" vallad	33	52	10	4	100
Muud vallad	16	64	18	1	100
Kokku	20	61	17	2	100

Tabel 36. Arengukava olemas külades, % vastanutest (MTÜ-d)

	jah, arengukava on mitme küla peale kokku	jah, arengukava on selle küla kohta	Ei ole	ei tea	
"Kuldse ringi" vallad	46	17	23	13	100
Muud vallad	32	29	28	11	100
Kokku	35	26	27	12	100

Tabel 37. MTÜ-de kursisolek Riikliku arengukava meetmega 3.5 – "Külade taastamine ja arendamine", % vastanutest

	on selle meetme vahendusel toetust saanud	on toetust taotlenud, kuid seni ei ole toetust saanud	on põhimõttelisel kursis	on vähe kursis	Kokku
"Kuldse ringi" vallad	15	10	23	52	100
Muud vallad	11	9	31	49	100
Kokku	12	9	29	50	100

Ühistegevuse arengu valla sisesed erinevused

84% vallavalitsustest märkis, et vallas on ühistegevuse, külaliikumise ja sellega seotud mittetulundusühenduste tegevuse aktiivsuse osas märgatavaid vallasisesi erinevusi. 48% juhtudest on need erinevused märgatavad valla piirkondade (kantide) vahel, 20% juhtudest erinevat tüüpi asulate vahel ja 32% juhtudest on märgata mõlemat tüüpi erinevusi. Väikeste külade elanikud on enamasti aktiivsemad (62% vastanutest), kuid on ka vastupidiseid juhtumeid (23% vastanute väitel). Ülejäänud vastanute arvates sellised erinevused valla asulate vahel puudusid.

3.4. Küla arengukava roll, seosed ja mõju piirkonna arengule

Tabel 38. Kui tähtsaks peate küla arengukava olemasolu?

	III SEKTOR (vast. 232)	KOV (vast. 30)	ELANIK (vast. 603)	KOKKU (vast. 835)
väga tähtsaks	45,7	40	20,9	29,2
üsna tähtsaks	34,5	50	37,8	38,7

mitte eriti oluliseks	8,6	0	13,3	12,3
ei pea üldse oluliseks	6,5	0	10,3	12,8
aritmeetiline keskmine	1,7	1,5	2,15	2

Tabel näitab, et kõige suuremat väärtust omistavad külade arengukavadele omavalitsuste esindajad. Samas oli 3. sektori esindajate seas kõrgeim protsent neid, kes küla arengukava oma organisatsiooni seisukohalt väga oluliseks hindasid.

Elanikkonnas oli oodatult keskmiselt rohkem neid (25,1%), kelle jaoks küla arengukava on ebaoluline või puhas bürokraatia. Samamoodi arvas vaid 15,1% kolmandast sektorist. Valla esindajatest ei nõustunud sellega keegi.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et külaarengukavade koostamise mõte on leidnud laia tunnustust.

Tabel 39. Kui paljudel Teie valla küladel on olemas arengukava?

	Vastanud omavalitsusi	%
1 kõigil küladel	0	0
2 umbes pooltel küladel	11	36,7
3 mõnel külal	11	36,7
4 ühel külal	3	10
5 ei ole ühelgi külal	5	16,7
KOKKU:	30	100

Küsitletud 30 omavalitsuse esindajast 25 teadsid oma valla küladel olevat arengukava, sealjuures ligi kolmes neljandikus valdadest vähemalt kahel külal. Arengukavade olemasolu sõltus valla esindajate hinnangul eelkõige elanike aktiivsusest. 5 valda vastasid, et nende vallas on arengukava olemas peamiselt keskasulatel.

Arengukava olemasolu pidasid omavalitsused üksmeelselt tähtsaks. Vaid 3 valda ei võtnud seisukohta – neist kolmes puudusid ka vallavalitsuse teada küladel arengukavad ehk tegemist oli küla arendamise seisukohalt passiivsete valdadega.

MTÜde ja elanike vastustest selgus, et siiski ei vastanud omavalitsuste teadmised täies ulatuses tegelikkusele. 4 vallas, kus omavalitsus küla arengukavade olemasolust ei teadnud, olid nad siiski olemas. Vaid ühe valla puhul ei teadnud keegi – omavalitsus, MTÜd ega elanikud - midagi küla arengukavade olemasolust. Seega 30st vallast ühe puhul võib kindlalt väita, et küla arengukavasid seal tehtud pole. 2 valla puhul oli

selgelt tegemist omavalitsuse võhiklikkusega, kuna MTÜd ja elanikud olid küla arengukavadest kuulnud ning ka nende koostamises osalenud. Samas ülejäänud 2 juhul oli küla arengukava tehtud ilmselt väikeses ringis ja elanikke kaasamata.

Sellist pro forma arengukava tegemist võis MTÜde ja elanike vastustest oletada 5 vallas. Võimalik, et neil juhtudel on arengukava olnud just selleks formaalseks paberiks, mille abil 3.5 taotlemist õigustatakse.

Rohkem on siiski neid omavalitsusi, kelle puhul külade aktiivsus ning kaasamise kvaliteet tundus olevat kõrge – 10 valla puhul oli küsitletud MTÜdest ja seltsingutest vähemalt 75% kaasatud oma küla arengukava koostamisse. Samuti oli nende puhul küsitletud elanike hulgas 3-15 arengukavast teadlikku ning 2-9 arengukava koostamisel osalenud inimest. Seega võib teha järelduse, et vähemalt ühes kolmandikus valdadest on külade arendustegevus väga aktiivne ning laia elanike hulka kaasav.

Külade aktiivsusel ei olnud samas seost omavalitsuse majandusliku seisuga, kuna külaliikumise seisukohalt nii passiivsete kui ja aktiivsete valdade seas oli nii liidreid, langevaid, keskmikke, tõusvaid kui ka kaotajaid.

Tabel 40. Kas teie külal on olemas küla arengukava?

	III SEKTOR (vast. 232)	ELANIK (vast. 603)
JAH	61,6	25,7
EI	38,4	74,3
Kokku	100	100
1 jah, arengukava on mitme küla peale kokku	35,3	9,3
2 jah, arengukava on selle küla kohta	26,3	16,4
3 ei	26,7	24,5
4 ei tea, ei ole kuulnud	11,6	49,8
Kokku	100	100

Pole eriti üllatav, et kolmanda sektori ja elanike vastused siin oluliselt erinevad. Külaarengukavade eestvedajateks on valdavalt 3. sektor, seega külades, kus seltsid-seltsingud tegutsevad, on ka tunduvalt suurema tõenäosusega tegeletud küla arengukava koostamisega.

Tulemused näitavad ka seda, et arengukavasid tehakse pigem mitme küla koostöös. Kuigi elanikest on rohkem kuulnud ühe-küla arengukavadest, siis võib arvata, et vähem teadlikena ei tarvitse nad teiste külade kaasatusest lihtsalt informeeritud olla.

Elanike informeerituse tase keskmiselt on muidugi oluliselt madalam, kui kolmanda sektoriga seotud vastajate puhul – 4 korda sagedamini vastavad nad küsimusele, et ei tea ega ole kuulnud.

Tabel 41. Kas olete osalenud küla(de) arengukava koostamisel?

	III SEKTOR (vast.143)	KOV (vast.30)	ELANIK (vast. 155)	KOKKU (vast.328)
JAH	79,7	93,3	47,1	65,5
Ei	20,3	6,7	52,9	34,5

Antud küsimusele oli sektorite lõikes küsimusepüstitus pisut erinev.

- 3. sektorilt küsiti - Kas Teie organisatsioon on osalenud küla(de) arengukava koostamises?
- omavalitsusesindajailt küsiti - Kas vallavalitsus on osalenud külade arengukava koostamises?
- elanikelt küsiti - Kas Teie ise olete osalenud küla arengukava koostamises?

MTÜde ja elanike puhul vastasid küsimusele ainult need, kes teadsid oma külal olevat arengukava. Omavalitsuste puhul vastasid kõik küsitletud.

Omavalitsuste puhul vastasid ka need vallad, kellel omateada külades arengukavasid pole. Ilmselt kajastasid vastused ka jõupingutusi külade arengukavadele suunata ning võimalik, et mõnel juhul elas esindaja teises omavalitsuses, kus ta oli küla arengukavadega kokku puutunud. Vaid kahes vallas (6,7%) on omavalitsus võtnud täielikult kõrvalseisja rolli ning usub, et see on pelgalt elanike endi mure. Neis 2 omavalitsuses ei teadnud valla esindajad ka arengukavade olemasolust ning ka teiste vastanute info näitas vähest külatasandi arendustegevust.

Pooled vallad on olnud küladele nõuandja rollis. 40% valdadest on aktiivselt toetanud ja soosinud külades arengukavade koostamist. 30 vastanust 6 (20%) on ise oma koduküla arengukava koostamisel osalenud.

61,6% MTÜde esindajatest väitsid, et nende külal on arengukava, neist omakorda ligi 80% on ka oma küla arengukava koostamises osalenud. 37,1% arengukavaprotsessis osalenud seltsidest-seltsingutest olid sealjuures eestvedaja rollis.

Üle poole vastanud elanikest (52,9) teadsid oma külal olevat arengukava, neist ligi pool (47,1%) olid selle koostamisesse ka ühel või teisel moel kaasatud.

Seega külade arengukavad on üldiselt suhteliselt hästi teadvustatud ja tunnustatud tegevus.

3. sektori puhul on kõige valdavamaks mitteosalemise põhjuseks see, et neid ei olnud arengukava koostamisse kaasatud („meid ei kutsutud“) – 51,7%. Kui lisada ka vastused – “me ei teadnud sellest” ning “me nägime, et meie seisukohtadega ei arvestata”, siis selgub, et halb kaasamine on 69% juhtudest mitteosalemise põhjuseks. Vaid 1 vastaja väitis, et ta ei pidanud osalemist vajalikuks. Seega mitteosalemise peamine põhjus 3. sektori seas on puudujäägid kaasamisel.

Elanike puhul oli 3 kõige olulisemat põhjust mitteosalemisel ajapuudus (35,4%), teadmatus osalemise võimalusest (22%) ja enda panuse alahindamine (17%). Ajapuudust tõid põhjuseks 21 töötava elaniku kõrval ka 8 mittetöötavat. Teadmatus ja enese alahindamine viitab lüngale kaasamises. Lisaks väitis 14,6% vastajaid, et põhjuseks oli mittekuulumine. Ehk teisisõnu jäi kaasamise taha poolte elanike osalemine arengukavaprotsessis.

3.5. Eesti Külaliikumine Kodukandi mõju küla kogukonnale

Tabel 42. Kui suureks Te hindate liikumise „Kodukant“ mõju külaarengule?

	III sektor (vast. 232)	KOV (vast. 30)	elanikud (vast. 358)	Kokku (vast. 524)
Suureks	36,2	50	23,1	29,35
Väikeseks	42,7	30	59,2	51,61
Aritmeetiline keskmine	2,65	2,4	3,1	2,9

Positiivne on see, et vallad pidasid liikumise kodukant mõju pigem suureks kui väikeseks. Kuus omavalitsust ei võtnud seisukohta, kusjuures neist enamik oli väikese külade aktiivsusega vallad.

Üllatav on see, et kolmas sektor hindab Kodukandi mõju väiksemaks, kui omavalitsused. Sealjuures Kodukandi liikmeid on 80 ehk 34,5% vastanutest, neist 50 ehk 62,5% peavad organisatsiooni mõju suureks või pigem suureks. Seega liikmeskonna seas on hinnang Kodukandi mõjule oluliselt positiivsem. Siiski leiab liikmeskonnast 19 ehk 24%, et liikumise Kodukant mõju on väike ning 7 ehk 9%, et mõju ei ole üldse.

Mitteliikmete käest küsiti, miks nad ei ole Kodukandi liikmed. Kõige olulisema põhjusena (50,4%) toodi, et vastaja ei ole lihtsalt selle peale mõelnud. Teisena (26,10%) mainiti, et selle järele ei ole nähtud vajadust. 7 vastanut ehk 6,1% ei ole sellisest organisatsioonist midagi kuulnud.

Küsitletud elanikkonnast on Kodukandi liikumisest kuulnud 59,4%. Ise osaleb liikumises 26 küsitletut ehk 4,3%. Teave sellise organisatsiooni kohta

puudub 40,6 % vastanuist. Kuna teadajate arv on üle poole juhuvalimist, võib Kodukandi ühendust pidada suhteliselt tuntud organisatsiooniks – arenguruumi tuntuse tõstmisel siiski on. Kodukandi ühendust teavad paremini töötavad elanikud ja naised.

Kodukandi liikmeskonna ning liikmeks astumist kaaluvatelt organisatsioonidelt (kokku 135 mittetulundusühenduselt) küsiti, milles nad näevad liikumise „Kodukant“ tuge oma küla arengule. Neist valdav enamus (80,7%) oskas Kodukandi tegevusest nimetada konkreetset kasu.

Järgnev tabel näitab, milliseid Kodukandi ühenduse rolle vastajad kõige enam väärtustasid:

Tabel 43. Kodukandi ühenduse rollide tähtsus

Toetav tegevus	Nimetanute arv
Koolituste pakkuja	48
Infojagaja	24
Nõuandja	17
Kogemuse vahendaja	11
Ekskursioonide/õppereiside korraldaja	11
Ürituste korraldaja	11
Rahastuse leidja	7

Nimetatud tegevustest ei saa otseselt välja lugeda, mida Kodukandi liikumine kõige enam teeb, vaid pigem, mida vastanud kõige enam väärtustavad. Seega on Kodukandi kõige nähtavam tegevus erinevad koolitused (külavanematele, projektijuhtimine, arengukavad jne), millele on antud positiivne hinnang.

Teiseks peetakse oluliseks Kodukandilt saadavat teavet ning väärtustatakse nõuannet. Kuigi Kodukandi ühendus ei ole rahade jaotaja, seostavad paljud siiski konkreetsetele projektidele rahastuse saamist Kodukandi panusega.

Päris mitmed vastajad nägid Kodukandi Liikumisest tulevat kasu laiemalt:

- “On aidanud siduda meil küla rahvast ühtsemaks”
- “Liidab inimesi, sealt tuleb juba kõik muu”
- “Aitab inimestele teadvustada, kus nad pärit on ja mis nende kodukandis on erilist”
- “On laiendanud inimeste silmaringi ürituste siia toomisega”
- “Inimesed vaatavad protsessidele avatumalt”

- “Tõstab vaimust, väärtustab ühistegevust, võimaldab võrrelda meie tegevust teistega”
- “On organisaator, innustaja, õpetaja, hariv”

20 vastanut ei ole samas tundnud Kodukandi liikumisest oma külale mingit konkreetset kasu.

Vaatamata sellele, et omavalitsused tunnustavad Kodukandi liikumise panust, on nende teadmised konkreetsest abist küladele kesised. 30 omavalitsusest 7 ei osanud tuua välja mingit konkreetset kasu oma valla küladele. 11 omavalitsust tõid välja ainult ühe Kodukandi tegevussuuna, mille mainiti, kas koolitust, infojagamist või ühisüritusi. Alla poolte omavalitsustest (12) oskasid nimetada mitut Kodukandi küladele kasu toovat tegevust.

Jällegi oli kõige enam nähtav koolitustegevus (14 vastust), millele järgnes info jagamine (7) ning nõustamine (7). Üldiselt olid teadmised Kodukandi panusest seda suuremad, mida positiivsem oli hinnang Kodukandi mõjule oma valla külades.

Küsimusele, mida liikumine Kodukant võiks täiendavalt külade heaks teha, selgus, et peamiselt tahetakse just neid samu asju, mida Kodukandi tegevusena kõige rohkem ära mainiti – koolitused, ekskursioonid, kogemuste vahetus, info levitamine ja abi projektide koostamisel. Samuti oodati, et Kodukant tagaks finantsressursside kättesaadavuse küladele.

Pakuti välja ka teemasid, millele enam keskenduda nagu töö noorte ning lastega, pärimus (eakatelt mälestuste korjamine), heakord, tööhõive ja ettevõtlus. Üheks oluliseks ootuseks oli ka see, et liikumine Kodukant aktiivsemalt vahendaks külade huvisid riiklikele struktuuridele, teeks muudatusettepanekuid õigusaktidesse ning võitleks finantside olemasolu eest.

Uuringus küsiti ka selle kohta, mida võiks liikumine Kodukant teha teistmoodi. Domineeris soov, et liikumine oleks vähem tsentraliseeritud, elaniku jaoks läbipaistvam ja arusaadavam ning lähemal külarahvale ehk et kodukandi funktsionäärid ka “rohkem külades kohal käiks”. Samuti oli mitteliikmetel soov organisatsioonist rohkem infot saada ning olla kaasatud Kodukandi üritustesse.

Ka omavalitsuste ootused on seotud Kodukandi veelgi suurema aktiivsusega laiemal elanike ringil ning ka väiksemate külade kaasamisel.

3.6. Mittetulundusühenduste omavaheline võrgustik ja koostöö

86,2 % vastanud mittetulundusühendustest peab koostööd vajalikuks, sealhulgas pisut üle poole (52,6%) väga vajalikuks. Mittevajalikuks peab omavahelist kootööd 23 mittetulundusühendust ehk 9,9% vastanuist.

Tabel 44. Kas Te peate koostööd teiste mittetulundusühingute, seltsingute või sihtasutustega vajalikuks?

Vastanuid 232	%
Jah, väga vajalikuks	52,6
Pigem vajalikuks	33,6
Pigem mitte	3,4
Ei pea vajalikuks	6,5
Raske öelda	3,9

Küsimusest, mitme mittetulundusühendusega tehakse kootööd ja kui sageli selgus, et 36 mittetulundusühendust (16%) ei tee teiste MTÜdega üldse koostööd ning 34 (15%) ainult ühega. Kui eeldame, et võrgutikuks võib pidada vähemalt 5 organisatsiooni koostööd, siis saame vaid 42% mittetulundusühenduste puhul rääkida elementaarsest võrgustumisest. Kui pidada võrgutikuks vähemalt 10 organisatsiooni, siis vastab selle kriteeriumile vaid viiendik (21%) vastanuist.

Koostöö sageduse osas teevad igapäevast koostööd teiste ühendustega vaid 18% vastanuist ning seda valdavalt 1-3 organisatsiooniga. Tihedat koostööd teeb 41,6% vastanuist, kuid jällegi pigem kuni 5 organisatsiooniga. Kõige enam iseloomustatakse koostöö sagedust sõnaga "aeg-ajalt" (61,6%) ning "vahest harva" (51%).

Tabel 45. Mitme mittetulundusühingu, seltsingu või sihtasutusega teete koostööd?

Vastanuid 232	0	1	2-3	4-5	rohkem kui 5
Igapäevast koostööd	78,4	7,3	7,4	2,6	0,8
Tihedat koostööd	54,7	11,6	18,1	8,6	3,3
Koostööd aeg-ajalt	34,9	14,2	34,9	6,9	5,6
Koostööd vahest harva	45,7	20,3	20,3	7,3	3

Avatud küsimustest selgus, et koostöö on kõige enam seotud erinevate üritustega, kus kohtutakse teiste sama valdkonna organisatsioonidega. Koostööta ei saa kuidagi läbi spordi ja kultuuriga tegelevad ühendused, kuna need valdkonnad eeldavad enda võrdlemist teistega. Päris sageli tehakse kootööd koollisvaldkonnas ning õppe- ja huvireiside korraldamisel.

Mitmed seltsid nimetasid koostöövaldkonnaks talguid, mille raames parandatakse küla või asula heakorda või siis osaletakse keskkonnakahjude likvideerimisel.

Tundub, et ka laste ja noortega jaoks tegevuse pakkumisel on kootöö vajalik, kuna ühe küla peale võib lapsi-noori olla liiga vähe, et nende jaoks eraldi võimalusi pakkuda. Päris mitmel korral mainiti koostöövaldkonnaks pärimuste ja vanade traditsioonide talletamist ning turismi.

Vaid väga üksikutel kordadel nimetati koostöövaldkondadeks ühiseid projekte, samuti ruumide, tehnika ning teenuste (raamatupidamine) ühiskasutust ehk neid koostöövaldkondi, kus jagatakse vastutust. Samuti väga harva puudutas koostöö arengu planeerimist või huvigrupi esindamist.

Tabel 46. Kas peate senist mittetulundusühingute, seltsingute või sihtasutuse vahelist koostööd Eestis üldiselt piisavaks?

Vastanuid 232	3.sektor (%)	KOV (%)
Jah, täiesti	9,1	10
Pigem jah	26,7	30
Pigem mitte	26,7	30
Ei ole piisav	13,8	20
Raske öelda	23,7	10

Vastanud jagunesid suhteliselt võrdselt nendeks, kes pidasid senist kootööd piisavaks ning nendeks, kes ebapiisavaks – 4,7% oli rohkem neid, kelle meelest koostöö piisav ei ole. 23,7% vastanutest ei võtnud selles osas seisukohta.

Analüüs näitas ka, et omavalituste kaupa oli rahulolu koostööga suhteliselt erinev – alustades Põdralast ja Tudulinast (vastavalt 3 ja 10 vastajat), kus ükski vastanu ei pidanud koostööd piisavaks kuni Karksi ja Lümandani (vastavalt 10 ja 7 vastajat), kus kõik pidasid koostööd piisavaks.

Samuti selgus, et mida rohkem on koostööpartnereid, seda suurem on rahulolu 3. sektori koostööga üldiselt.

Tabel 47. Millised tegurid takistavad mittetulundusühingute, seltsingute või sihtasutuse vahelist koostööd?

Vastanuid 232	%
Ei jätku rahalisi vahendeid/ ressursse	75,0
Koostöö jaoks ei jätku aega	59,9
Võimalikud partnerid on kaugel/ puudub transpordiühendus	59,1

Organisatsioonid arvavad, et kõigepealt tuleb oma asjadega hakkama saada, siis alles hakata koostööd tegema	52,2
Praegust koostööd peetakse piisavaks	50,0
Võimalikud koostööpartnerid ei näe koostööks vajadust	31,0
Me ei näe selleks olulist vajadust	20,7

Koostööd segavate tegurite puhul on jällegi näha, et koostööd ei osata piisavalt väärtustada ning selles nähakse liigset raha - ja ajakulu. MTÜd ei ole teadvustanud, et koostöö on just eelduseks, et tagada pikemas perspektiivis suuremate ressursside kättesaadavus ning optimeerides tööjaotust ning hoida kokku ajaressurssi. Samas tunnistatakse, et koostöö järele on vajadus. Seega on hoiakutes selge vastuolu – koostöö on vajalik, kuid tülikas.

3.7. Edaspidist toetust vajavad suunad ja tegevused, mida vajab küla sotsiaalkeskond

Sotsiaalse ühistegevuse arengu seos seni rakendatud toetustega

29,3 % mittetulundusühendustest on saanud toetust teistest struktuurifondidest (peale meetme 3.5 “Külade taastamine ja arendamine”).

Tabel 48. Erinevates valdkondades toetust saanud ja mittesaanud valdade osatähtsus, %

	Jah, mitmel korral (mitu küla)	Jah, ühel korral	Ei	Kokku
Külaplatsi rajamine või korda tegemine	57	10	33	100
Külateede remont	47	20	33	100
Seltsimaja, kultuurimaja vms avalikuks kasutamiseks mõeldud hoone või selle osa ehitamine või rekonstrueerimine ja sinna sisustuse ostmise	43	23	33	100
Mängu- või spordiväljaku rajamine või korda tegemine	47	17	37	100
Kohaliku arengu ja omaalgatuse alaste koolituste, infopäevade korraldamine	47	17	37	100
Ajaloolist või kultuurilist tähtsust omavate sündmuste ja paikade ning nendega seotud tähtpäevade tähistamine	43	17	40	100
Külaelanike koolitamine	43	13	43	100

Spordisaali ehitamine või rekonstrueerimine ja sinna sisustuse ostmine	27	30	43	100
Pargi, haljasala, puhkeala rajamine või korda tegemine	37	17	47	100
Kohalikul kultuuri-ja ajaloopärandil põhinevate ürituste korraldamine	47	3	50	100
Külaelu edendamiseks tegelevate mittetulundusühenduste tegevuseks ja külade ühistevuseks vajalike materjalide ja vahendite muretsemine	40	10	50	100
Turismi arendamine	33	17	50	100
Heakorratööd külas	40	7	53	100
Küla tutvustavate püsiviitade või -kaartide ostmine	37	10	53	100
Matkaraja, terviseraja, õpperaja rajamine või korda tegemine	27	20	53	100
Eesti rahvariiete ostmine	27	20	53	100
Infopunktide sisustuse ning infotehnoloogiaseadmete ostmine ning internetiga liitumistasu	23	23	53	100
Sporditarvikute ostmine	30	13	57	100
Kodu-uurimuslike materjalide koostamine ja trükkimine	27	17	57	100
Muusikariistade ostmine	27	17	57	100
Kohaliku arengut ja omaalgatust käsitlevate materjalide trükkimine	30	10	60	100
Kohaliku majanduslikku aktiivsust ja tööhõivet stimuleerivad tegevused	20	20	60	100
Avalike infopunktide jaoks vajalike hoonete ehitamine või rekonstrueerimine	10	30	60	100
Küla arengut ja omaalgatust käsitlevate analüüside ja uuringute läbiviimine	17	17	67	100
Paadisilla või ujumiskoha rajamine või korda tegemine	10	17	73	100

Tabel 49. Hinnang Riikliku arengukava meetme 3.5 „Külade taastamine ja arendamine“ (praegusel kujul) kaasa aitamisele sotsiaalse ühistevuse arengule küldes (% vastanutest)

	III Sektor	KOV	Elanik*
sellest meetmest on olnud väga suur abi	10	20	7
meetme mõju on olnud üsnagi suur	17	40	14
mõju on olnud üsnagi väike	10	20	19

mõju praktiliselt puudub	28	8	37
RASKE ÖELDA	35	12	24
Kokku	100	100	100

* Sellele küsimusele vastas vaid 32% elanikest

Kohatist tagasihoidlikku huvi on vallavalitsused põhjendanud järgmiselt:

1. toetatud abikõlblikud tegevused ei sobi meie küladele (4 vastanut)
2. külades ei ole suudetud võimalusi piisavalt ära kasutada (3 vastanut)

Piirkonna olulisimad vajadused

Kõige suuremateks vajadusteks peetakse töökohtade olemasolu ja bussiliiklust nii maakonna - kui ka vallakeskusega (Tabel 50). Eriti suuri eriarvamusi omavalitsuste, III sektori ja elanike vahel selles osas ei ole (Tabel 51). Vabaaja veetmise võimalusi peetakse tähtsusest järgmiseks rühmaks, sh ka piisavalt tähtsate valdkondade hulka kuuluvateks. Üldjoontes on kõik kolm sektorit küla arengu seisukohalt tähtsate teemade osas sarnastel arvamustel, eriti omavad sarnast arvamust III sektori ja omavalitsuste esindajad. Oluliseks erinevuseks (Tabel 51) on Interneti-punkti olemasolu ja Interneti olemasolu igas majapidamises, samuti turismi ja suurte farmide arendamine – neid peab elanikkond erinevalt omavalitsustest ja III sektorist märgatavalt vähem olulisteks.

Tabel 50. Mida peetakse küla/piirkonna arengu seisukohalt tähtsaks

	% vastanustest			Aritmeetiline keskmine*		
	III Sektor	KOV	Elanik	III Sektor	KOV	Elanik
Töökohtade olemasolu	96	97	94	1,1	1,2	1,3
Bussiliiklus maakonnakeskusega	94	100	96	1,3	1,2	1,3
Bussiliiklus vallakeskusega	85	100	91	1,4	1,2	1,4
Vaba aja veetmise võimalused noortele	93	97	86	1,3	1,2	1,6
Külapoe olemasolu	82	93	79	1,5	1,5	1,6
Küla traditsioonide alalhoidmine	92	97	82	1,3	1,3	1,6
Külakeskuse olemasolu	94	97	83	1,3	1,3	1,6
Vaba aja veetmise võimalused vanemale elanikkonnale	92	93	86	1,4	1,4	1,7

Vaba aja veetmise võimalused keskealistele elanikele	91	90	82	1,5	1,6	1,7
Bussiliiklus mõne muu linnaga	79	90	80	1,7	1,7	1,7
Interneti-punkti olemasolu	89	97	71	1,4	1,4	1,8
Interneti olemasolu igas majapidamises	69	83	62	1,9	1,9	2,1
Turismi arendamine	78	83	56	1,8	1,5	2,2
Algkooli olemasolu	71	70	52	1,9	1,9	2,3
Suurte farmide areng	37	53	27	2,8	2,4	3,0

* 1= väga tähtis, 2 = pigem tähtis, 3= vähetähtis, 4= üldse mitte tähtis; 2,5 = neutraalne hinnang.

Tabel 51. Kokkulangevused ja erimeelsused arengu seisukohalt tähtsa osas, protsendipunktides *

	III sektor-KOV	III sektor-elanik	KOV-elanik
Töökohtade olemasolu	-1	3	3
Bussiliiklus maakonnakeskusega	-6	-1	5
Bussiliiklus vallakeskusega	-15	-6	9
Vaba aja veetmise võimalused noortele	-4	7	11
Külapoe olemasolu	-11	3	14
Küla traditsioonide alalhoidmine	-5	10	15
Külakeskuse olemasolu	-3	10	13
Vaba aja veetmise võimalused vanemale elanikkonnale	-1	7	8
Vaba aja veetmise võimalused keskealistele elanikele	1	10	8
Bussiliiklus mõne muu linnaga	-11	-1	10
Interneti-punkti olemasolu	-8	18	26
Interneti olemasolu igas majapidamises	-14	8	22
Turismi arendamine	-6	21	27
Algkooli olemasolu	1	19	18
Suurte farmide areng	-16	11	27

* Lisaks üldisele populaarsusele on oluline, kuidas hindavad vajadusi kolme erineva sektori esindajad. Kokku on nendest võimalik moodustada 3 paari: Kokkulangevused ja erimeelsused vastavalt III sektori ja vallavalitsuste (KOV), III sektori ja elanike ning vallavalitsuste ja elanike vahel. Positiivsed numbrid tähendavad, et nendes paarides esimesena nimetatu arvamus tegevuse vajalikkuse osas on teisena nimetatust kõrgem, negatiivse puhul jälle vastupidi.

Mida väiksem number (ükskõik, kas negatiivne või positiivne), seda suurem huvide sarnasus; mida suurem number, seda suurem arvamuste lahknevus.

Küla arengu seisukohalt olulised tegevused (ja toetused)

Tabel 52. Kui vajalikuks peetakse oma küla (elanikud, III sektori esindajad) või valla külade (vallavalitsuste töötajad) arengu (arendamise) seisukohalt siis järgmisi tegevusi

	Peetakse vajalikuks, osatähtsus vastanutest, %				Aritmeetiline keskmine*			
	III sektor	KOV	elanik	kokku	III sektor	KOV	elanik	kokku
Külateede remont	92	90	95	94	1,2	1,1	1,2	1,2
Heakorratööd külas	91	97	86	88	1,3	1,3	1,4	1,4
Kohaliku majanduslikku aktiivsust ja tööhõivet stimuleerivad tegevused	81	90	79	80	1,5	1,6	1,6	1,6
Külaelu edendamiseks tegelevate mittetulundusühenduste tegevuseks ja külade ühistevõtteks vajalike materjalide ja vahendite muretsemine	86	87	68	73	1,5	1,6	1,8	1,7
Kohalikul kultuuri- ja ajalooajaloopärandil põhinevate ürituste korraldamine	85	97	72	77	1,6	1,6	1,9	1,8
Ajaloolist või kultuurilist tähtsust omavate sündmuste ja paikade ning nendega seotud tähtpäevade tähistamine	81	97	71	75	1,7	1,7	1,9	1,8
Külaplatsi rajamine või korda tegemine	75	93	71	73	1,8	1,5	2,0	1,9
Mängu- või spordiväljaku rajamine või korda tegemine	76	93	67	70	1,7	1,3	2,1	2,0
Külaelanike koolitamine	71	90	65	68	1,9	1,5	2,0	2,0
Kodu-uurimuslike materjalide koostamine ja trükkimine	80	83	64	69	1,7	1,7	2,1	2,0
Kohaliku arengu ja omaalgatuse alaste koolituste, infopäevade korraldamine	82	87	62	68	1,7	1,6	2,1	2,0
Turismi arendamine	74	80	55	61	1,7	1,5	2,2	2,0
Küla tutvustavate püsiviitade või	75	87	55	61	1,8	1,6	2,2	2,1

-kaartide ostmine								
Pargi, haljasala, puhkeala rajamine või korda tegemine	75	87	61	66	1,8	1,6	2,2	2,1
Küla arengut ja omaalgatust käsitlevate analüüside ja uuringute läbiviimine	69	77	51	57	2,0	1,9	2,3	2,2
Kohalikku arengut ja omaalgatust käsitlevate materjalide trükkimine	73	77	52	58	1,9	2,0	2,3	2,2
Seltsimaja, kultuurimaja vms avalikuks kasutamiseks mõeldud hoone või selle osa ehitamine või rekonstrueerimine ja sinna sisustuse ostmine	74	87	54	60	1,8	1,6	2,4	2,2
Sporditarvikute ostmine	71	83	47	55	1,9	1,6	2,4	2,2
Infopunktide sisustuse ning infotehnoloogiaseadmete ostmine ning internetiga liitumistasu	62	77	49	53	2,1	1,8	2,4	2,3
Matkaraja, terviseraja, õpperaja rajamine või korda tegemine	62	87	44	50	2,1	1,6	2,6	2,4
Spordisaali ehitamine või rekonstrueerimine ja sinna sisustuse ostmine	56	83	43	48	2,3	1,7	2,6	2,5
Paadisilla või ujumiskoha rajamine või korda tegemine	55	77	43	47	2,3	1,8	2,6	2,5
Avalike infopunktide jaoks vajalike hoonete ehitamine või rekonstrueerimine	51	73	39	44	2,4	2,0	2,6	2,5
Muusikariistade ostmine	53	67	32	39	2,3	1,9	2,7	2,6
Eesti rahvariiete ostmine	48	70	29	35	2,4	1,9	2,8	2,7

* 1 = väga hea, 2 = hea, 2,5 = keskmine, 3 = pigem halvad, 4 = halvad (võimalused puuduvad)

Täiendavate võimalike tegevustena, mida selle meetme raames toetada, nimetati järgmisi valdkondi:

- aianduse arendamine;
- ausammaste hooldus;
- avalike hoonete (näiteks külakeskuste) elektrifitseerimine;
- bussiootepaviljoni ehitamine;
- bussiühendus;
- eraettevõtlust - sepikoda, peakivi töötlemist, kangakudumist, korvipunumist, pagaritööstust (oskusteabe taastootmist?);
- heakorratööd, sh looduses;
- huviringide töö toetamine, sh eriti just noortele suunatud (7);

- kinonäitamise toetamine;
- kiviaedade korrastamine (2);
- kohaliku transpordi ja transpordivahendi soetamiseks külale;
- koostöö MTÜ-de vahel,
- kultuuripärandi uurimist, hooldamist, säilitamist, teavitamist, tähistamist, inventeerimist;
- kõike mis seotud lastekasvatamisega kodus;
- külade välisvalgustus;
- külaliidrite/eestvedajate materiaalne toetamine;
- külaraamatukogud;
- külateede kordategemine;
- lastelaagrite korraldamine;
- Motospordiga seonduvaid tegevusi, võistluste läbiviimine, võistlejate majutus, toitlustus, vaba aeg , publiku toitlustus, parkimine;
- muinsuskaitsealuste kivide korrashoid;
- näituste korraldamine;
- professionaalset kunsti;
- projekti kirjutamiseks;
- seltside, klubide loomine;
- taidlusringe;
- vanurite hooldamine;
- väikekoolide tegevuse jätkamise toetamine;
- õppekursioone külaelu arendamise viisidega tutvumiseks ja suhete loomiseks teistes riikides (2).

Vastuste töötlemisel on kasutatud 2 viisi. Esiteks, kokku on liidetud nõ positiivsete vastuste (Väga vajalik + Pigem vajalik) osatähtsused ja teiseks, vastuste aritmeetiline keskmine. Põhijoontes langevad need vastused kokku ja on sarnaselt tõlgendatavad.

Vastusevariandid on reastatud aritmeetilise keskmise alusel vastavalt kui vajalikuks mõnda tegevust (toetust) peetakse.

Aritmeetiline keskmine 1,0 tähistab "väga vajalikku", 4,0 "mittevajalikku", 2,5 siis keskmist (neutraalset) positsiooni.

Halliga on märgitud need tegevused, mis on toetustena abikõlblikud praeguse TF meetme 3.5 raames.

Lisaks kolmele sektorile on nende vastused ka kokku liidetud, saadud rühm "kokku". See keskmine ("kokku") on siiski suurel määral elanike kallutatud, kuna neid on vastanute hulgas enim, seega peegeldab see elanike (samas ka muude sektorite esindajad ju elanikud) arvamust.

Üldine foon on pigem positiivne. Enamike vastuste ja sektorite puhul ületab positiivsete vastuste hulk 50% ja aritmeetilist keskmist 2,5.

Vallavalitsuste esindajad peavad kõiki võimalikke tegevusi muidugi keskmiselt kõige vajalikemateks, elanikud jälle teises otsas, III sektor nende vahepealne.

Populaarseim on külateede remont. Ilmselt mõtlevad (maa-)inimesed nii, et kuna (küla-) teed on pigem kehvemapoolsed, teenused ja töökohad aga (üha enam) linnades ja muudes suuremates keskustes, siis on normaalsed teelud hädavajalikud. Väikese külakiige ehitamisega või rahvariite õmblemisega (ostmisega) saab vajaduse korral hakkama ka ilma toetusteta, mitmete kilomeetrite pikkuse korralikku tee ehitamine ja hooldamine käib muidugi väiksele kogukonnale üle jõu, rääkimata üksikleibkonnast.

Praegused TF 3.5 meetme tegevused on üsnagi selgelt nõ vähempopulaarsemate tegevuste hulgas.

Tabel 53. Kokkulangevused ja erimeelsused vajalike tegevuste osas kolme erineva sektori vahel, protsendipunktides

	III sektor ja KOV	III sektor ja elanik	KOV ja elanik
Külateede remont	2	-3	-5
Heakorratööd külas	-6	5	11
Kohalikku majanduslikku aktiivsust ja tööhõivet stimuleerivad tegevused	-9	2	11
Külaelu edendamiseks tegelevate mittetulundusühenduste tegevuseks ja külade ühistevõimeks vajalike materjalide ja vahendite muretsemine	-1	19	19
Kohalikul kultuuri- ja ajaloo pärandil põhinevate ürituste korraldamine	-12	13	24
Ajaloolist või kultuurilist tähtsust omavate sündmuste ja paikade ning nendega seotud tähtpäevade tähistamine	-16	10	26
Külaplatsi rajamine või korda tegemine	-18	4	22
Mängu- või spordiväljaku rajamine või korda tegemine	-17	9	26
Külaelanike koolitamine	-19	6	25
Kodu-uurimuslike materjalide koostamine ja trükkimine	-4	16	20
Kohaliku arengu ja omaalgatuse alaste koolituste, infopäevade korraldamine	-5	20	24
Turismi arendamine	-6	19	25
Küla tutvustavate püsiviitade või -kaartide ostmine	-12	21	32
Pargi, haljasala, puhkeala rajamine või korda tegemine	-12	14	26
Küla arengut ja omaalgatust käsitlevate analüüside ja uuringute läbiviimine	-8	17	26
Kohaliku arengut ja omaalgatust käsitlevate materjalide trükkimine	-4	21	25
Seltsimaja, kultuurimaja vms avalikuks kasutamiseks mõeldud hoone või selle osa ehitamine või rekonstrueerimine ja sinna sisustuse ostmine	-13	20	33
Sporditarvikute ostmine	-13	23	36
Infopunktide sisustuse ning infotehnoloogiaseadmete ostmine ning internetiga liitumistasu	-15	14	28
Matkaraja, terviseraja, õpperaja rajamine või korda tegemine	-25	17	42
Spordisaali ehitamine või rekonstrueerimine ja sinna sisustuse ostmine	-27	13	40
Paadisilla või ujumiskoha rajamine või korda tegemine	-21	13	34
Avalike infopunktide jaoks vajalike hoonete ehitamine või	-23	12	34

rekonstrueerimine			
Muusikariistade ostmise	-14	20	35
Eesti rahvariiete ostmise	-22	19	41

* Lisaks üldisele populaarsusele on oluline, kuidas hindavad vajadusi kolme erineva sektori esindajad. Kokku on nendest võimalik moodustada 3 paari: Kokkulangevused ja erimeelsused vastavalt III sektori ja vallavalitsuste (KOV), III sektori ja elanike ning vallavalitsuste ja elanike vahel. Positiivsed numbrid tähendavad, et nendes paarides esimesena nimetatud arvamus tegevuse vajalikkuse osas on teisena nimetatust kõrgem, negatiivse puhul jälle vastupidi. Mida väiksem number (ükskõik, kas negatiivne või positiivne), seda suurem huvide sarnasus; mida suurem number, seda suurem arvamuste lahknevus.

Neid eriarvamusi on tegelikult päris keeruline tõlgendada, alates sellest, kui suurteks neid eriarvamusi üldse pidada või siis, et kelle arvamust enim arvestada. See teema vajab täiesti eraldiseisvat analüüsi.

Täiendavalt on eraldi tähelepanu juhitud (Tabel 54), milliste paaride osas ja milliste tegevuste osas on sarnased ja erinevad arvamusd suurimad. Halliga on märgitud need tegevused, mis olid seni meede 3.5 raames märgitud abikõlbulike tegevustena.

Tabel 54. TOP5 kokkulangevused (esimesed 5 rida) ja erimeelsused (alumised 5 rida) vajalike tegevuste osas kolme erineva sektori vahel, protsendipunktides

III sektor ja KOV		III sektor ja elanik		KOV ja elanik	
Külateede remont	2	Külateede remont	-3	Külateede remont	-5
Külaelude edendamise tegevuste tegelevate mittetulundusühenduste tegevuseks ja küla ühistegevuseks vajalike materjalide ja vahendite muretsemise	-1	Kohaliku majandusliku aktiivsust ja tööhõivet stimuleerivad tegevused	2	Heakorratööd külas	11
Kodu-uurimulike materjalide koostamine ja trükkimine	-4	Külaplatsi rajamine või korda tegemine	4	Kohaliku majandusliku aktiivsust ja tööhõivet stimuleerivad tegevused	11
Kohaliku arengut ja omaalgatust käsitlevate materjalide trükkimine	-4	Heakorratööd külas	5	Külaelude edendamise tegelevate mittetulundusühenduste tegevuseks ja küla ühistegevuseks vajalike materjalide ja vahendite muretsemise	19
Kohaliku arengu ja omaalgatuse alaste koolituste, infopäevade korraldamine	-5	Külaelanike koolitamine	6	Kodu-uurimulike materjalide koostamine ja trükkimine	20

Paadisilla või ujumiskoha rajamine või korda tegemine	-21	Muusikariistade ostmine	20	Muusikariistade ostmine	35
Eesti rahvariiete ostmine	-22	Seltsimaja, kultuurimaja vms avalikuks kasutamiseks mõeldud hoone või selle osa ehitamine või rekonstrueerimine ja sinna sisustuse ostmine	20	Sporditarvikute ostmine	36
Avalike infopunktide jaoks vajalike hoonete ehitamine või rekonstrueerimine	-23	Küla tutvustavate püsiviitade või -kaartide ostmine	21	Spordisaali ehitamine või rekonstrueerimine ja sinna sisustuse ostmine	40
Matkaraja, terviseraja, õpperaja rajamine või korda tegemine	-25	Kohalikku arengut ja omaalgatust käsitlevate materjalide trükkimine	21	Eesti rahvariiete ostmine	41
Spordisaali ehitamine või rekonstrueerimine ja sinna sisustuse ostmine	-27	Sporditarvikute ostmine	23	Matkaraja, terviseraja, õpperaja rajamine või korda tegemine	42

Sotsiaalse infrastruktuuri olukord

Kuigi kas väga heaks või pigem heaks hindab vabaaja veetmise ja seltsitegevuse võimalusi külas üle poole elanikkonnast, on piisavalt palju neid, kes vastupidiselt hindavad neid jälle puudulikuks, üldiselt sellekohaste teenuste olemasolu eriti kõrgelt ei hinnata (Tabel 55). Seejuures kõige paremaks peetakse vabaaja veetmise ja seltsitegevuse võimalusi vanemale elanikkonnale, teiste rahvastikurühmade sellekohaseid võimalusi hinnatakse üsna ühesugustena. Torkab silma, et kui omavalitsused ja mittetulundusühendused näevad probleemide raskusastet pigem sarnasena (enamasti keskmiselt neutraalsena), siis seevastu elanikkonna hinnang teenuste kättesaadavusele on märgatavalt negatiivsem, ollakse keskmiselt pigem mitte rahul.

Tabel 55. Hinnang erinevate vanusegruppide vaba aja veetmise ja seltsitegevuse võimalustele külas*

	Väga heaks ja pigem heaks hinnante osatähtsus, %			Aritmeetiline keskmine**		
	III Sektor	KOV	Elanik	III Sektor	KOV	Elanik
Lastele	61	53	37	2,3	2,4	2,9
Noortele	57	57	32	2,4	2,4	3,0
Keskealistele (tööealistele)	58	50	33	2,4	2,4	3,0

Vanemale elanikkonnale	66	70	39	2,3	2,1	2,9
------------------------	----	----	----	-----	-----	-----

* elanike ja III sektori puhul on puudutavad hinnangud vastavalt nende elukohta ja tegevuskohta, valdade puhul valla kõiki külasid

** 1 = väga hea, 2 = hea, 2,5 = keskmine, 3 = pigem halvad, 4 = halvad (võimalused puuduvad)

Põhilisi igapäevaseid ja perioodilisi teenuseid kasutab ka valdav hulk (enamasti üle 90%) elanikkonnast (Tabel 56). Käesoleva uuringu kontekstis on täheldatav, et ka raamatukogud ja seltsimajad on populaarsed – neid kasutab vastavalt 84% ja 72% küsitletutest. Muid teenuseid kasutatakse vähem, aga seda paljuski seetõttu, et neid kasutab kitsam rahvastiku sihtrühm (vanusrühm). Teenuste kättesaadavus aga erineb asulate lõikes oluliselt – kui bussipeatused on peaaegu kõikides külates, siis muud teenindusobjektid juba vähem kui pooltes maa-asulates. Teenindusobjektide paiknemine ja kättesaadavus asulate lõikes on üsna erinev, suurema üldistusena võib märkida, et umbes 20-30% elanikkonnast kulutab igapäevaste ja perioodiliste teenuste kättesaamiseks enam kui pool tundi, mõni protsent elanikkonnast aga üle 1 tunni (Tabel 57). Kõige halvemini kättesaadavaks teenuseks peetakse kutsekoole, rahaautomaate (pangakontoreid) ja apteeke (üle 50% vastanutest ei ole rahul), kuid ka muude teenuste puhul peab kättesaadavust ebapiisavaks enamasti vähemalt 20% vastanutest (Tabel 58). 20% elanikest peab liiga kaugeks ka seltsimaja ja raamatukogu, mida märgiti olulisima külarahva kooskäimise kohana (Tabel 59). Raamatukogud koos külaplatside ja poodidega on üldse olulisimateks kooskäimise kohtadeks, külakeskuste ja seltsimajade tähtsus selles suhtes kindlasti kasvab.

Uuringus küsiti ka vabaaja veetmise ja seltsitegevuse võimalused kui käesoleva uuringu olulise sisu osas.

raamatukogu	47	29
külaplats	44	26
pood	31	17
külakeskus	20	9
seltsimaja	16	11

Tabel 56. Teenuste kasutamine ja sotsiaalse infrastruktuuri olemasolu maa-asulates, % küsitletutest

	Teenuse kasutajaid elanikest, %	Teenindusobjekti olemasolu külas, %
Pood	98	47
Perearsti vastuvõtupunkt	97	23
Bussipeatus	97	88
Postkontor	97	35
Vallavalitsus	96	19
Apteek	95	11
Pank, pangautomaat	90	7
Raamatukogu	84	45
Seltsimaja	72	34
Avalik internetipunkt	66	44
Kauplusauto	42	38
Lasteaed	37	22
Põhikool	36	20
Gümnaasium	33	6
Algkool	31	14
Kutsekool	20	1
MITTE ÜKSKI NENDEST		8

Tabel 57. Maaelanike jagunemine teenindusobjektide kättesaadavuse lõikes, % vastanud teenuse kasutajatest

	Kuni 15 minutit, %	15 min kuni pool tundi, %	Pool tundi kuni 1 tund, %	1 kuni 2 tundi, %	Üle 2 tunni, %	Kokku, %	Sh. kuni pool tundi, %	Sh. kuni 1 tund, %
Kutsekool	5	22	31	38	4	100	27	58
Pank, pangautomaat	14	30	37	9	10	100	44	81
Apteek	21	32	33	9	5	100	53	86
Gümnaasium	21	34	35	7	2	100	56	91
Vallavalitsus	26	35	25	12	2	100	61	86
Perearsti vastuvõtupunkt	30	34	26	7	2	100	64	90
Postkontor	38	34	20	7	2	100	72	92
Lasteaed	35	37	23	4	1	100	72	95
Põhikool	30	44	23	2	0	100	74	97

Algkool	32	43	23	2	1	100	75	98
Seltsimaja	43	33	18	5	1	100	76	94
Kauplusauto	58	20	16	5	1	100	78	94
Raamatukogu	51	28	16	4	2	100	78	95
Pood	51	30	15	3	1	100	81	95
Avalik internetipunkt	51	30	15	3	2	100	81	96
Bussipeatus	69	22	6	0	3	100	91	97

Tabel 58. Maaelanike hinnang teenindusobjektide kättesaadavusele

	Asub piisavalt lähedal, %	Pigem lähedal, %	Pigem kaugel, %	Liiga kaugel, %	Kokku, %	Aritm. keskmine	Sh. asub pigem kaugel + liiga kaugel, %
Kutsekool	12	26	50	12	100	2,6	62
Pank, pangautomaat	18	27	33	22	100	2,6	56
Apteek	21	28	35	16	100	2,5	51
Gümnaasium	26	31	38	6	100	2,2	44
Perearsti vastuvõtupunkt	29	33	27	11	100	2,2	38
Vallavalitsus	26	37	30	6	100	2,2	37
Lasteaed	33	33	25	8	100	2,1	33
Pood	51	21	21	6	100	1,8	27
Postkontor	37	36	22	5	100	2,0	27
Põhikool	35	38	23	3	100	1,9	26
Algkool	38	39	20	4	100	1,9	23
Raamatukogu	49	29	18	4	100	1,8	21
Seltsimaja	44	35	16	5	100	1,8	21
Kauplusauto	56	24	18	1	100	1,6	19
Avalik internetipunkt	52	29	15	4	100	1,7	19
Bussipeatus	68	24	6	2	100	1,4	8

Tabel 59. Kooskämiskoha olemasolu, %

	III Sektor	Elanikud
raamatukogu	47	29
külaplats	44	26
pood	31	17

sidejaoskond	29	12
kultuurimaja	24	11
rahvamaja	22	14
kõlakoda/ laululava	22	10
külakeskus	20	9
mõni talu	19	17
seltsimaja	16	11
kõrts, pubi, muu söögikoht	15	7
muu	22	17
EI OLE ÜHTEGI SELLIST KOHTA	7	25

Sotsiaalsed ühistegevused soodustavad tegurid

Maapiirkonna elanike teadlikkus ja suhtumine külade taastamise ja arendamise arendamisse investeringutoetusesse

Umbes üheksandik taotlejatest sai eelneva programmiperioodi jooksul 2004-2006 ka meetme 3.5 vahendusel toetust, lisaks esitas veel 9% taotluse – kokku osales taotlusingis umbes viiendik küsitletud organisatsioonidest (Tabel 60). Nendele lisandub veel üheksandik, kes plaanib taotluse esitamist järgneval programmiperioodil. Kokku võib meetme 3.5 potentsiaalsete taotluste esitajate ring ulatuda kolmandikuni aktiivselt tegutsevatest organisatsioonidest. Nõudlus toetuse järgi ületab ilmselt vähemalt mõnekordselt senise rahastamismahu. Lisaks meetmele 3.5 plaanib lähiaastatel 29% küsitletutest ka muudest struktuurifondide meetmetest taotleda toetust.

Tabel 60. III Sektori kursisolek Riikliku arengukava meetmega 3.5 – “Külade taastamine ja arendamine” (% küsitletutest)?

On selle meetme vahendusel toetust saanud	12
On toetust taotlenud, kuid seni ei ole toetust saanud	9
On põhimõtteliselt kursis ja plaanime esitada taotluse	12
On üldjoones kursis, kuid ei plaani toetusi kasutada	18
On põgusalt tutvunud	18
On kuulnud sellisest meetmest, kuid ei ole tutvunud	16
Ei tea sellest meetmest mitte midagi	16
Kokku	100

Kolmanda sektori ja omavalitsuste esindajate seas oli vähe neid, kes ei olnud meetmega 3.5 üldse kursis. Omavalitsuste puhul võis tegemist olla ka inimestega, kes oma tööülesannete tõttu ei puutu selle meetmega mingilgi viisil kokku. III sektori puhul on tegemist ilmselt, kas soikunud/soikumas tegevusega organisatsioonidega või oli vastanute seas ka neid, kelle MTÜ-d on tegevad valdkondades, millele ei laienene meetme 3.5. toetused.

Tabel 61. Kursisolek Riikliku arengukava meetmega 3.5 – “Külade taastamine ja arendamine” (% küsitletutest)?

	III Sektor	KOV	Elanik
Väga hästi	20	30	2
Küllaltki hästi	30	40	9
Mitte eriti hästi	34	13	21
Üldse ei ole kursis	16	17	68
Kokku	100	100	100

Positiivne on olnud ka taotlejate ja rahastajate (rakendusametuse näol) senine koostöö - põhiliselt ollakse Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Ameti tööga rahul (Tabel 62).

Tabel 62. Rahulolu Põllumajanduse registrite ja informatsiooni ameti kui rakendusametuse teenindusega

	vastanuid	% vastanutest
Täiesti rahul	19	40
Pigem rahule	16	33
Pigem ei jäänud rahule	4	8
Üldse ei jäänud rahule	3	6
RASKE ÖELDA	6	13
Kokku	48	100

4. Järeldused ja ettepanekud

Uuringu järelduste ning ettepanekute väljatöötamisel on silmas peetud, et need peaksid aitama anda ülevaadet küla (maapiirkonna) sotsiaalse keskkonna ja sealhulgas ka sotsiaalse ühistegevuse olukorrast, arenguvõimalustest ning soovitusi küla sotsiaalkeskonda edendava toetusmeetme tingimuste parandamiseks.

1. Antud peatükis toodud ettepanekud on suunatud kahele eri tasandile. Riigisektorile (Põllumajandusministeerium ja PRIA) mõeldud ettepanekud puudutavad küsimusi:

- kuidas arendada meedet ja programmdokumenti;
- kuidas parandada kommunikatsiooni ehk nõ meetme turustamist;
- kuidas kujundada meetme rakenduslikku poolt nagu kriteeriumid, piirkondlike erisuste arvestamine jne.

Kohalikule tasandile (kohalikud omavalitsused ning mittetulundusühendused) suunatud ettepanekud annavad vihjeid, mis oleks abiks projektide ettevalmistamisel.

2. Sissejuhatuseks tuleb märkida, et mittetulundussektor on Eesti maapiirkondades täiesti arvestataval kujul olemas, küll on sõltuvalt valdade iseloomust (suurus, perifeersus jne.) nende arv ja tugevus kõikuv. MTÜ-de arvukus ja roll valdade lõikes on ilmselt sõltuv ka omavalitsuse suhtumisest ja elanike aktiivsusest ning oskustest (nende tegurite koosmõjust), mis ei sõltu alati sellest, kas tegemist on rikka või vaese, linnalähedase või ääremaalise vallaga.

Samas on pilt MTÜde hulgas mitmekesine – on suhteliselt suure liikmeskonnaga ühendusi, mis hõlmavad olulist osa kogukonnast ning nende kõrval ka kitsa temaatikaga hobiklubisid.

3. Samuti võib uuringutulemuste erinevatele aspektidele viidates öelda, et mittetulundusühenduste arv ja nende roll ühiskonnas kasvab jätkuvalt. Kuid Soome ja Rootsi tasemeni (külaliikumisesse kaasatud MTÜ-de ja elanike arvukus ning osatähtsus) jõudmiseks läheb sellise MTÜ-de juurdekasvutempode puhul veel aega.

ETTEPANEKUD:

- (1) Tulevikus viia läbi uuringud, mis eristavad ning võrdlevad eri tüüpi maal toimetavaid mittetulundusühendusi.

- (2) Rahastamisotsuste juures eelistada läbi kriteeriumide suurema kaasatuse määraga MTÜsid ehk siis neid, kelle liikmeskonna suhe elanike arvuga on suurem. Praegu on üsna palju neid ühendusi, kus formaalne liikmeskond on oluliselt väiksem kui aktiivne osalejaskond. Kaasavuse kriteeriumi teostudes tekib motivatsioon formaalset liikmeskonda suurendada ning seeläbi suurendada vastutuse võtjate arvu (sotsiaalset kapitali).

4. Mittetulundusühenduste liikmeskond on suhteliselt eakas – keskmine vastanute vanus 51 aastat. Iseenesest on sellel objektiivseid põhjuseid. Esiteks on vanemal elanikkonnal rohkem aega, teiseks on noori maapiirkondades suhteliselt vähe ning nende suhtlusvormid on vähem formaalsed - selleks, et ühiselt midagi teha ei hakata seltsingut ega seltsi looma. Siiski tuleks jälgida, et mittetulunduslikus tegevuses oleks vanusegrupid esindatud võrdsemalt.

ETTEPANEK:

- (3) Eelistada hindamiskriteeriumides projekte, kuhu on kaasatud erinevad vanusegrupid, seda loomulikult eeldusel, et piirkond on demograafiliselt tasakaalus.

5. Mittetulundusühenduste finantseerimisallikate analüüsist selgus kaks positiivset asjaolu:

- Rahastusallikad on väga mitmekesised - eksisteerib suur paindlikkus rahastuse otsimisel.
- Sponsorluse osakaal on suhteliselt suur, seega mittetulunduslikke tegevusi toetatakse varmselt.

Tuleb tõdeda, et rahastuse juures domineerivad kohalikud (siseriiklikud) allikad. Põhjus on tunduvalt lihtsamal kättesaadavuses võrreldes välisallikatega.

Pisut hoiatava määrgina võib pidada suurt sõltuvust omavalitsuste eelarvest – 3. sektori kasvades võib liialt koormata omavalitsuste piiratud ressursse. Tuleb ka tähele panna, et kuigi omavalitsused on mittetulundusühenduste peamised rahastajad, peab 19% MTÜdest end ebapiisavalt kaasatuks omavalitsuste tegevustesse.

ETTEPANEK:

- (4) Omavalitsused peaks 3. sektori potentsiaali tundavalt paremini ära kasutama, delegeerides neile ülesandeid, mida vald ei jõua täita. See vähendaks ka MTÜde kui lihtsalt abivajajate imagot.

Keerukamate nõudmiste ning laenu võtmise vajaduse tõttu on Euroopa Liidu ning teiste välisressursside osakaal finantseerimises suhteliselt piiratud. Sellest johtuvalt on ka üsna vähe MTÜsid, kellel laenu võtmise kogemus olemas. Küll aga selgub nende vastustest, et laenu saamine on pigem lihtne, kui keerukas. Peamiseks takistuseks saab tagatise puudumine, mis toob kaasa vajaduse pakkuda eraisiku tagatise, millega kaasneb üksikisikute jaoks ebaproportsionaalne risk.

Samas on just Euroopa Liidu finantsallikate maht järsult suurenemas. Samuti ei kata siseriiklikud ressursid kasvavat nõudlust. Seega on oluline julgustada ning motiveerida kolmandat sektorit üha enam kasutama välisressursse, tehes seda siiski nii, et ei kaasneks suuri finantsriske.

ETTEPANEK:

- (5) Kui riik peab oluliseks kolmanda sektori rolli struktuurifondide (ja teiste välisprogrammide) rakendajatena, tuleb kaaluda võimalusi MTÜde finantsriskide leevendamiseks, olgu see siis näiteks teatud suutlikkuse kriteeriumidele vastavatele MTÜdele antav riigipoolne tagatis/garantii või mõni muu abinõu.

6. Antud uuringust selgub, et 23% elanikest on mõne mittetulundusühenduse liikmed. Sarnast suhteliselt arvestatavat protsenti (24%) kinnitas ka LEADER tüüpi meetme uuring. Samas ei selgu, kuidas jaotub elanikkond eri tüüpi MTÜde vahel ning samuti see, kas nimetatud protsents vastab reaalsele vajadusele või kas on osaluses reservi.

On teada, et Põhjamaades on maapiirkondades kolmandik elanikkonnast haaratud külaliikumise ja seotud mittetulundussektorisse. Kuna me ei tea, kui paljud Eesti maapiirkonnas tegutsevad ühendused tegelevad kohaliku piirkonna ja kogukonna arendamisega, siis võib vahet olenevalt interpretatsioonist hinnata 1,5-2 kordseks. Siin peitub ka kolmanda sektori arenguruum Eestis.

7. Küsimused mittetulundusühendustes osalemise motiivide kohta näitasid, et elanikke motiveerib nii soov kodukohale kasulik olla kui ka meeldiv seltskond. Mitteosalemise peamine põhjus ehk aja puudus on suuresti prioriteetsuse küsimus. Seega võib öelda, et ühise tegutsemise väärtustamine ei ole veel piisaval tasemel – eelistatakse individuaalsust. Samas selgub uuringust, et elanikud on piirkonna arengust pigem

huvitatud – seega on osalemise vajadus ning seega ka sotsiaalse kapitali reserv täiesti olemas. Kui praegu on kolmandasse sektorisse kaasatud kõige aktiivsem osa elanikkonnast (23%), siis väljakutseks on ülejäänud elanikkonna osa aktiveerimine.

ETTEPANEKUD:

- (6) Reservi kaasamiseks on vajalik teavitustöö. Just riigi tasandil saab tunnustada ja populariseerida ühistegevust näidates, mida on võimalik koos saavutada.
- (7) Luua läbi olemasolevate meetmete rohkem rahastusvõimalusi just võrgustikku loovatele tegevustele, määratledes abikõlblikuks ka võrgustikutööga seotud kulud. Praeguste meetmete juures väärtustatakse partnerlust ning koostööd küll ideoloogia tasandil, kuid samas eeldatakse, et kõik võrgustik on loodud juba enne taotlemist. Samas nõuab koostöö käivitamine suhteliselt suurt aja ning ka rahakulu – rohkem sõite, kõnesid, koosolekuid - mistõttu lihtsam, kuigi mitte kõige tulemuslikum, on teha projekte üksi. Kuna koostöö ja partnerluse kriteerium hindamise juures on piisavalt väike, siis puudub motivatsioon näha vaeva ühisprojektidega.

8. 54% MTÜdest peavad end piisavalt kaasatuks omavalitsuste tegevustesse. Omavalitsuste endi hinnang on optimistlikum. MTÜde ootused kaasatuse suhtes on suuremad. Omavalitsused arvavad, et MTÜd ei ole huvitatud kaasalöömisest. Osaliselt kindlasti huvi alahinnatakse.

ETTEPANEK

- (8) Kommunikatsiooni parandamine kolmanda ja omavalitsussektori vahel läbi ümarlaudade, arendusprotsessides (strateegiad, planeeringud, arengukavad) osalemise ning erinevate partnerlusvormide.

9. Üldiselt on koostöö omavalitsuste ja kolmanda sektori vahel olemas – 80% MTÜsid on saanud toetust, 54% tunneb end kaasatuna. Omavalitsused hindavad MTÜde aktiivsust kõrgeks. Samas on olemas reserv – kolmas sektor on valmis võtma suuremat rolli. Reeglina omavalitsuste ja MTÜde arusaamad erinevad. Kumbki näeb probleemi pigem teise motivatsioonis. Vaata ka ettepanek 4.

10. Piirkondlikus mõttes ei ole vastustes olulisi erinevusi linnalähivaldade ning perifeersete valdade vahel. Samuti ei sõltu näitajad vastaja kuulumisest MAI uuringu kategooriate järgi eri valla tüüpidesse.

11. Küla arengukava väärtustatakse – kõik vastajate grupid peavad seda oluliseks. Selliseid omavalitsusi, kus arengukavad oleks kõigil küladel, ei ole. See pole ka külade rohkust arvestades reaalne. Küll on veel arengukavade planeerimise osas tugevalt reservi piisaval määral asustatud külades.

ETTEPANEK:

(9) Jätkata erinevate programmide ja meetmete raames arengukavakoolituste ning nõustamise toetamist. Oluline on tagada ka arengukavade tulemuslikkuse hindamise väärtustamine ning vastavad oskused.

12. Üldiselt tuntakse Kodukandi liikumist üsna hästi ning organisatsioonil tervikuna on hea maine. Suhteliselt suur osa vastanuist (umbes kolmandik) peab Kodukandi mõju külaarengule suureks. Samas on organisatsioonil ka kriitikuid, sealhulgas liikmeskonna seas. Peamine arenguruum seisneb ühelt poolt tsentraliseerituse vähendamises ning külaelanikele lähemale tulemises ning teiselt poolt survegrupina külade huvide tugevamas esindamises seaduste ja otsuste kujundamisel.

13. MTÜde omavahelises koostöös on veel tugevalt arenguruumi. Ühelt poolt on koostööpartnerite arv suhteliselt väike. Teiselt poolt tehakse vähe koostööd tegevusvaldkondades, mis eeldavad ühist vastutuse võtmist nagu ruumide, tehnika, teenuste ühiskasutust ning ühiseid projekte. Samuti on vähe koostööd pikaajaliste protsesside mõjutamise suunas nagu tegutsemine survegrupina ning osalemine arengukavade ja strateegiate väljatöötamises.

Selle eelduseks, et külad ise koostööd teha saaksid, on kriitiline hulk aktiivseid külasid piirkonnas/omavalitsuses.

ETTEPANEK:

(10) Meetme tingimustesse tugevalt siduda koostöö element. Koostööprojektid võiksid olla tugevalt eelistatud, kas läbi hindamiskriteeriumide, madalama kaasfinantseeringu protsendi või eraldi koostööprojektideks reserveeritud meetme või alameetme.

14. Noorte vajadustele on kõik vastanud pööranud palju tähelepanu. Kogukonna peamine hirm on, et noored lähevad halvale teele.

Omavalitsuse põhiliseks hirmuks on ilmselt see, et noored lahkuvad vallast.

ETTEPANEK:

- (11) Noored tuleb maast - madalast kaasata täiskasvanute (seltside-seltsingute) tegevustesse; see on paljuski parema sidususe saavutamise võtmeküsimus.
- (12) Eelistada taotlusi, mille puhul on selgelt ette nähtud noorte kaasamine.

15. Kursisolek meede 3.5 sisuga on üldjoontes suhteliselt hea. Seejuures omavalitsused on sellest rohkem informeeritud kui MTÜd. See suhe peaks aga muutuma, andes jämedama otsa MTÜdele. Vastasel juhul MTÜ-dest omavalitsustele kohalikus arendustegevuses tugevaid partnereid ei teki.

16. Riikliku toega külaelu arengule selle meetme (3.5) raames ollakse rahul, mõõdetuna siinkohal rakendusametuse (PRIA) tööga, sellega on rahul kolmveerand vastajaid. Seega takistusi meetme edukaks rakendamiseks ei ole.

5. Kokkuvõte

Kokkuvõttes antakse ülevaade uuringust, eesmärkidest ning meetodikast, kuidas saavutati soovitud tulemus. Kokkuvõte sisaldab peamisi uuringu tulemusi ja järeldusi.

Antud uuring otsis vastust viiele võtmeküsimusele:

1. Milline on sotsiaalse ühistegevuse üldine olukord, arengu piirkondlikud erinevused (aktiivsus, tugevus, nõrkus jne) ja nende seosed?
2. Millised on mittetulundusühenduste omavahelised võrgustikud ja koostöö?
3. Milline on küla arengukava roll, seosed ja mõju piirkonna arengule?
4. Milline on Eesti Külaliikumise Kodukandi mõju küla kogukonnale?
5. Milline on maapiirkonna elanike teadlikkus RAK meetmest 3.5 külade taastamine ja arendamine ning selle vastavus maapiirkonna elanike vajadustele

Siinkohal võtame kokku uuringust selgunud vastused neile küsimustele ning viitame üleskerkinud probleemide võimalikele lahendustele.

Sotsiaalse ühistegevuse üldine olukord ning arengu piirkondlikud erinevused

Mittetulundussektor on Eesti maapiirkondades täiesti arvestataval kujul olemas, nende arv ja nende roll ühiskonnas kasvab jätkuvalt. Arvukus ja roll on sõltuvalt valdade iseloomust (suurus, perifeersus jne) erinev, nende arv ja tugevus kõikuv. MTÜ-de arvukus ja roll valdade lõikes on ilmselt sõltuv ka omavalitsuse suhtumisest ja elanike aktiivsusest ning oskustest (nende tegurite koosmõjust), ehk siis ei sõltu alati sellest, kas tegemist on rikka või vaese, linnalähedase või ääremaalise vallaga. Antud uuringust selgub, et 23% elanikest on mõne mittetulundusühenduse liikmed. Sarnast suhteliselt arvestatavat protsenti (24%) kinnitas ka LEADER tüüpi meetme uuring. Samas ei selgu, kuidas jaotub elanikkond eri tüüpi MTÜde vahel ning samuti see, kas nimetatud protsent vastab reaalsele vajadusele või kas on osaluses reservi.

Elanikud on piirkonna arengust huvitatud – seega on osalemise vajadus ning ka sotsiaalse kapitali reserv täiesti olemas. Kui praegu on kolmandasse sektorisse kaasatud kõige aktiivsem osa elanikkonnast (23%), siis väljakutseks on ülejäänud elanikkonna osa aktiveerimine.

Põhjamaades on maapiirkondades kolmandik elanikkonnast haaratud külaliikumisega seotud mittetulundussektorisse. Kuna me ei tea, kui

paljud Eesti maapiirkonnas tegutsevad ühendused tegelevad kohaliku piirkonna ja kogukonna arendamisega, siis võib vahet olenevalt interpretatsioonist hinnata 1,5-2 kordseks. Võrdluseks Soome ja Rootsi tasemeni (külaliikumisesse kaasatud MTÜ-de ja elanike arvukus ning osatähtsus) jõudmiseks läheb praeguse MTÜ-de juurdekasvutempode puhul veel aega.

MTÜd on oma tunnustelt küllaltki erinevad, sh kodukandi arendamisega tegelevad organisatsioonid – on suhteliselt suure liikmeskonnaga ühendusi, mis hõlmavad olulist osa kogukonnast ning nende kõrval ka kitsa temaatikaga hobiklubisid. Praegu on üsna palju neid ühendusi, kus formaalne liikmeskond on oluliselt suurem kui aktiivne osalejaskond.

Mittetulundusühenduste liikmeskond on suhteliselt eakas – keskmine vastanute vanus 51 aastat. Iseenesest on sellel objektiivseid põhjuseid. Esiteks on vanemal elanikkonnal rohkem aega, teiseks on noori maapiirkondades suhteliselt vähe ning nende suhtlusvormid on vähem formaalsed - selleks, et ühiselt midagi teha ei hakata seltsingut ega seltsi looma. Oleks soovitatav, kui mittetulunduslikus tegevuses oleks vanusegrupid esindatud võrdsemalt.

Mittetulundusühenduste rahastamine on tänu ühiskondlikule teadvustamisele ja erinevate toetuskeemide juurdetekkimisele järkjärgult kasvanud. Finantseerimisallikate analüüsist selgus lisaks kaks positiivset asjaolu:

- Rahastusallikad on väga mitmekesised - eksisteerib suur paindlikkus rahastuse otsimisel.
- Sponsorluse osakaal on suhteliselt suur, seega mittetulunduslike tegevusi toetatakse varmalt.

Tuleb tõdeda, et rahastuse juures domineerivad kohalikud (siseriiklikud) allikad. Põhjus on tunduvalt lihtsamas kättesaadavuses võrreldes välisallikatega.

Pisut hoiatavaks märgiks võib pidada suurt sõltuvust omavalitsuste eelarvest – 3. sektori kasvades võib see liialt koormata omavalitsuste piiratud ressursse. Tuleb ka tähele panna, et kuigi omavalitsused on mittetulundusühenduste peamised rahastajad, peab 19% MTÜdest end ebapiisavalt kaasatuks omavalitsuste tegevustesse.

Omavalitsused saavad 3. sektori potentsiaali tundavalt paremini ära kasutama, delegeerides neile ülesandeid, mida vald ei jõua täita. See vähendaks ka MTÜde kui lihtsalt abivajajate imagot.

Keerukamate nõudmiste ning laenu võtmise vajaduse tõttu on Euroopa Liidu ning teiste välisressursside osakaal finantseerimises suhteliselt piiratud. Sellest johtuvalt on ka üsna vähe MTÜsid, kellel laenu võtmise kogemus olemas. Küll aga selgub nende vastustest, et laenu saamine on pigem lihtne, kui keerukas. Peamiseks takistuseks saab tagatise

puudumine, mis toob kaasa vajaduse pakkuda eraisiku tagatise, millega kaasneb üksikisikute jaoks ebaproportsionaalne risk. Samas on just Euroopa Liidu finantsallikate maht järsult suurenemas. Samuti ei kata siseriiklikud ressursid kasvavat nõudlust. Seega on oluline julgustada ning motiveerida kolmandat sektorit üha enam kasutama välisressursse, tehes seda siiski nii, et sellega ei kaasneks suuri finantsriske.

Mittetulundusühenduste omavahelised võrgustikud ja koostöö

Üldiselt on koostöö omavalitsuste ja kolmanda sektori vahel olemas – 80% MTÜsid on saanud toetust, 54% tunneb end kaasatuna. Omavalitsused hindavad MTÜde aktiivsust kõrgeks. Samas on olemas reserv – kolmas sektor on valmis võtma suuremat rolli. Reeglina on omavalitsuste ja MTÜde arusaamad erinevad. Kumbki näeb probleemi pigem teiste motivatsioonis. 54% MTÜdest peavad end piisavalt kaasatuks omavalitsuste tegevustesse. Omavalitsuste endi hinnang on optimistlikum. MTÜde ootused kaasatuse suhtes on suuremad. Omavalitsused arvavad, et MTÜd ei ole huvitatud kaasalöömisest. Osaliselt kindlasti huvi alahinnatakse.

MTÜde omavahelises koostöös on siiski veel tugevalt arenguruumi. Ühelt poolt on koostööpartnerite arv suhteliselt väike. Teiselt poolt tehakse vähe koostööd tegevusvaldkondades, mis eeldavad ühist vastutuse võtmist nagu ruumide, tehnika, teenuste ühiskasutus ning ühised projektid. Samuti on vähe koostööd pikaajaliste protsesside mõjutamise suunas nagu tegutsemise survegrupina ning osalemine arengukavade ja strateegiate väljatöötamises.

Eeldus selleks, et külad ise koostööd teha saaksid on kriitiline hulk aktiivseid külasid piirkonnas/ omavalitsuses.

Koostööd segavate tegurite puhul on näha, et koostööd ei osata piisavalt väärtustada ning selles nähakse liigset raha ja ajakulu. MTÜd ei ole teadvustanud, et koostöö on just eelduseks, et tagada pikemas perspektiivis suuremate ressursside kättesaadavus ning optimeerides tööjaotust hoida kokku ajaressurssi. Samas tunnistatakse, et koostöö järele on vajadus. Seega on hoiakutes selge vastuolu – koostöö on vajalik, kuid tülikas.

Küla arengukava roll

Selliseid omavalitsusi, kus arengukavad oleks kõigil küladel, ei ole. See pole ka külade rohkust arvestades reaalne. Küll on veel arengukavade planeerimise osas tugevalt reservi piisaval määral asustatud külades. Arengukavade olemasolu sõltub vallaesindajate hinnangul eelkõige elanike aktiivsusest. Külade aktiivsusel ei ole samas seost omavalitsuse majandusliku seisuga, kuna külaliikumise seisukohalt nii passiivsete kui ja aktiivsete valdade seas on nii liidreid, langevaid, keskmikke, tõusvaid kui ka kaotajaid.

Küla arengukava põhimõtteliselt väärtustatakse – kõik vastajate grupid peavad seda oluliseks, sh mitte vaid ressursside kaasamiseks väljastpoolt. Kõige suuremat väärtust omistavad külade arengukavadele omavalitsuste esindajad.

Siiski on arengu kavandamisel ja selle tähtsustamisel, eriti aga programmeerimisel veel arenguruumi, see vajab kindlasti ka erinevate programmide ja meetmete raames arengukavakoolituste ning nõustamise toetamist. Oluline on tagada arengukavade tulemuslikkuse hindamise väärtustamine ning vastavad oskused.

Külaliikumise Kodukandi mõju küla kogukonnale

Üldiselt tuntakse Kodukandi liikumist üsna hästi ning organisatsioonil tervikuna on hea maine. Vallad pidasid liikumise Kodukant mõju pigem suureks kui väikeseks. Mõneti üllatavalt hindab kolmas sektor Kodukandi mõju aga väiksemaks kui omavalitsused. Suhteliselt suur osa vastanuist (umbes kolmandik) peab Kodukandi mõju küla arengule suureks. Samas on organisatsioonil ka kriitikuid, sealhulgas liikmeskonna seas. Peamine arenguruum seisneb ühelt poolt tsentraliseerituse vähendamises ning külaelanikele lähemale tulemises ning teiselt poolt survegrupina külade huvide tugevamas esindamises seaduste ja otsuste kujundamisel.

Kodukandi liikumise kõige nähtavam tegevus on erinevad koolitused (koolitused külavanematele, projektijuhtimine, arengukavad jne), mida ka hinnatakse positiivselt. Samuti peetakse oluliseks Kodukandilt saadavat teavet ning väärtustatakse nõuannet. Ka edaspidi soovitakse Kodukandilt kui organisatsioonilt peamiselt just neid samu asju, mida Kodukandi tegevusena kõige rohkem ära mainiti – koolitused, ekskursioonid, kogemuste vahetus, info levitamine ja abi projektide koostamisel. Samuti oodati, et Kodukant tagaks finantsressursside kättesaadavuse küladele.

Pakuti välja ka teemasid, millele enam keskenduda nagu töö noorte ning lastega, pärimus (eakatelt mälestuste korjamine), heakord, tööhõive ja ettevõtlus. Üheks oluliseks ootuseks oli ka see, et liikumine Kodukant vahendaks aktiivsemalt külade huvisid riiklikele struktuuridele, teeks muudatusettepanekuid õigusaktidesse ning võitleks finantside olemasolu eest.

Maapiirkonna elanike teadlikkus RAK meetmest 3.5 külade taastamine ja arendamine ning selle vastavus maapiirkonna elanike vajadustele

Kursisolek meetme 3.5 sisuga on üldjoontes suhteliselt hea. 29,3 % mittetulundusühendustest on saanud toetust teistest struktuurifondidest (peale meetme 3.5 "Külade taastamine ja arendamine"). 29% küsitletutest plaanib ka lähiajal taotleda toetust struktuurifondide meetmetest. Seejuures omavalitsused on rohkem informeeritud kui MTÜd. See suhe peaks aga muutuma, andes jämedama otsa MTÜdele, vastasel juhul MTÜ-dest omavalitsustele kohalikus arendustegevuses tugevaid partnereid ei teki.

Riikliku toega külaelu arengule meetme 3.5 raames ollakse rahul, mõõdetuna siinkohal rakendusametuse (PRIA) tööga, millega on rahul kolmveerand vastajaid. Seega takistusi meetme edukaks rakendamiseks ei ole.

Praegused meetme 3.5 tegevused osutusid küsimustikus väljapakutud sarnaste abikõlbulike ja eeldatavasti maaelanikele vajalike tegevuste osas üsnagi selgelt nõ vähempopulaarsemateks, kuid sellest ei saa tuletada nende mittevajalikkust. Pigem on mõned muud vajadused märgatavalt suuremad, eriti investeeeringud kohalikesse teedesse ja ühistransporti. Kõige suuremateks vajadusteks peetakse maal töökohtade ja bussiliikluse olemasolu nii maakonnakeskusega kui ka vallakeskusega.

Vastanud tegid päris palju kohalikest ja konkreetsetest vajadustest tulenevaid ettepanekuid, mida võiks sarnase meetme (küla arendamine) raames veel toetada, need ettepanekud vajavad muidugi läbi arutamist ja võimalusel sobitamist vajalikku konteksti. Kuna paljude vastanute osas tõsteti esile just noortega seotud probleemid, siis tuleks mõelda, kuidas olemasolevad toetused saaksid enam laieneda just sellele sihtrühmale (seni kasutab neid proportsionaalselt enam pigem vanemaeline elanikkond).

LISAD

LISA 1. Inglisekeelne lühikokkuvõte / Summary in English

Lisa 1. Summary in English

The summary gives an overview of the study, its objectives and methodology as well as how the results were achieved. The summary includes the main results of the poll and relevant conclusions.

The study's objective was to find answers to five key questions:

1. What is the general status of the social joint actions, what are the regional differences in development (activeness, strength, weakness, etc) and what are the connections between the abovementioned aspects?
2. What kind of networks and co-operation the NPO-s (Non-Profit Organisations) have initiated between themselves?
3. What role, connections and impact does the village development plan have on the development of the region?
4. What impact does the Estonian Village Movement KODUKANT have on the village community?
5. How well-informed are people about NDPs measure 3.5 Renovation and Development of Villages and how does it correspond to the needs of people in rural areas?

The following summarizes the answers to these questions based on the study results and presents possible solutions to the problems raised.

General status of social joint actions and regional differences in the development

There is a considerable presence of the non-profit sector in the Estonian rural regions, the number and role of NPOs in the society is constantly growing. The number and role of NPOs still varies in different parishes, depending on their characteristics (size, locations etc). It depends probably also on the attitude of the local government and the activity and capability of its residents (on the joint impact of these factors), or in other words it does not always depend on the wealth of the parish or whether it is located close to a city or in the periphery. The study revealed that 23% of residents are members of an NPO. A similar percentage (24%) was also shown in a study conducted for LEADER-type measure. At the same time it is not clear how residents are divided between different types of NPOs nor is it clear if this percentage is sufficient to the real need or is there still some reserve.

The study shows that the residents are interested in the development of the region – so there is a clear need for participation and also a reserve of social capital. When today the non-profit sector includes the most active part of the population (23%), then the challenge of activating the remaining part of the population remains.

About one third of the population is involved in village movement through the non-profit sector in the Nordic countries. As we do not know, how large a part of the organisations active in the Estonian rural areas are involved in local region and community development, then the estimated difference, depending on the interpretation, could be in the range of 1,5-2 times. In comparison, when observing the growth rate of NPO-s, then it will still take some time to reach the level of Finland and Sweden.

NPOs are quite different in their characteristics, incl. the organisations involved in local community development – there are organisations with relatively large membership, which involve a significant part of the community and there are also special interest clubs with a very narrow focus. At the moment there are many organisations, where the formal membership is significantly larger than the active membership.

The members of NPOs are relatively old – the average age of respondents in the poll was 51 years. There are objective reasons for this. Firstly, the older population has more spare time. Secondly, there is a relatively small number of young people living in rural regions and their usual way of communication is less formal – in order to take on joint actions they do not start a new organisation. It would be recommended that in non-profit activities the different age groups would be represented more equally.

The financing of non-profit organisations has been growing due to the increase of public awareness and new support schemes. The analysis of financing sources showed two positive aspects:

- The financing sources are very diversified – there is great flexibility in finding financing.
- The share of sponsorship is relatively large, so the non-profit activities are well supported.

It should be noted that the dominating sources in financing are local (internally from the state). The reason is that these are much more accessible compared to foreign sources.

The large dependency on the local governments' budget is somewhat concerning – as the non-profit sector grows it can become a large burden on the limited resources of local governments. It should also be noted that even though the local governments are the main source of financing for NPOs, then 19% of the NPOs consider that they are not being sufficiently included in local government activities.

Local governments could use the potential of the non-profit sector much better by delegating the assignments that the parish does not have time for to the NPOs. This would also decrease the image of NPOs as plain aid seekers.

The part of EU and other foreign resources in the financing is relatively limited due to more complicated conditions and the need for loans. For that reason there are quite few NPOs, which have an experience in taking loans. At the same time the answers also show, that getting loans is considered rather easy than complicated. The main obstacle is the lack of collateral, which leads to offering collateral by private persons. This involves of course unproportionally large risk for these private persons. At the same time the amount of European Union financing sources is growing. Only the internal resources do not cover the

demand at the moment. So it is important to encourage and motivate the non-profit sector to use more foreign resources, but in a way that would not involve large financial risks.

Networks and cooperation between non-profit organisations

In general the cooperation between local governments and non-profit sector does exist – 80% of NPOs have received support, 54% feels that they are included in various activities. Local governments consider the activity of NPOs to be on a high level. At the same time there is a reserve – the non-profit sector is ready to take on a larger role. In most cases the understanding of local governments and NPOs is different. Both sides see the problem to be the motivation of the other party. 54% of NPOs think that they are sufficiently involved in the local government's activities. Local governments' own view is more optimistic, but the expectations of NPOs are even higher. Local governments think that NPOs are not interested in being involved. Partly the interest is surely underestimated.

There is still a lot of development room in the co-operation between the NPOs. From one side the number of cooperation partners is relatively small. From the other side there is little co-operation in the activity areas, which require taking joint responsibility - like joint use of rooms, technical equipment, services and joint projects. There is also little cooperation in the area of influencing long-term processes like acting as lobby groups and participating in the elaboration of development plans and strategies.

A critical mass of active villages in the region/local government is a prerequisite for the villages to start co-operation.

The factors inhibiting co-operation are the low value, high cost and time consumption attributed to co-operation. NPOs have not realised, that co-operation is a prerequisite for securing more resources in the longer term, optimizing work load and saving time resources. At the same time there exists a realisation about the need for co-operation. So there is a clear contradiction in the attitudes – co-operation is needed, but it is not convenient.

The role of the village development plan

There is no local governments where every village has a development plan. It would also not be realistic considering the number of villages. But there is a large reserve in the planning of development plans in sufficiently large villages. In the opinion of the representatives of parishes the existence of a development plan depends mostly on the activity level of people in the villages. At the same time the activity level of villages was not connected to the wealth of the local government, as from the point of view of the village movement both groups of active and passive parishes included parishes from all development levels.

The village development plan is in general valued – all groups of respondents consider it important and not just for gaining external resources. The village development plans are most of all valued by the representatives of local governments.

There is still development room in planning the development and valuing it, especially in programming. It requires also supporting development plan trainings and advisory services in the framework of various programmes and measures. It is also important to ensure the effectiveness of development plans.

The impact of village movement KODUKANT on the village community

In general the Kodukant movement is well known and the organisation in general has a good reputation. The parishes considered the impact of Kodukant rather large than small. Somewhat surprising is that the non-profit sector values the impact of Kodukant to be smaller than the local governments do. A relatively large part of respondents (about one third) consider Kodukant's impact on village development to be large. At the same time the organisation also has critics, including among its members. The main development need is from one side in decreasing centralisation and getting closer to villagers and from the other side the organisation's role as lobby group in representing the interests of villages in formulating legislation and decisions.

The most public activities of Kodukant movement are various trainings (trainings for village leaders, project management, development plans etc), which are valued positively. Also the information and advice received from Kodukant is valued. In the future the same activities are expected from Kodukant as an organisation. The activities mentioned more often were trainings, study-trips, exchange of experiences, distribution of information and help in developing projects. It was also expected that Kodukant would ensure the availability of financial resources to villages.

Some areas, which should get more attention, were suggested to be work with young people and kids, folklore (collecting the memories of elderly), environment, employment and entrepreneurship. One of the important expectations was that movement Kodukant should more actively intermediating the village interests to the state structures, should suggest changes to legislation and should negotiate for financial resources.

The awareness of rural regions' population about NDP measure 3.5 Renovation and Development of Villages and how does it correspond to the needs of people in rural regions

In general the awareness about the content of measure 3.5 is relatively good. 29,3% of NPOs has received support from other structural funds (other than measure 3.5) and 29% of respondents plan to apply for support from the measures of structural funds. At the same time the local governments are better informed than NPOs. This relation should change, giving a better position to NPOs. Otherwise NPOs will not become strong partners for the local governments in the development activities.

Satisfaction with state support to the village development is good, when measured as satisfaction with the work of implementation agency PRIA - about three quarters of respondents were satisfied with it. So there are no obstacles for implementing the measure successfully.

The current activities of the measure 3.5 were considered less important when compared to other current issues suggested in the poll of the current study, but

this does not mean that they are not needed. It rather shows that some other needs are significantly more important, especially investments into local roads and public transportation. The most important needs were having jobs in the rural regions and bus transportation with county centre and parish centre.

The respondents made quite many suggestions about local and specific needs, which could be supported from a similar measure (village development); these suggestions require of course further discussions. As many respondents emphasized problems related to young people, then it could be taken into consideration how the existing support could be focused more to that target group (for the moment it is proportionally more used by the older population).